

Diyanet

Aylık Dergi

Kulluk Bilinci TAKVA

Özgürlük Alanı ve Takva

Yüce Milletimizdeki
Peygamber Sevgisi ve Aşkı

Gençlik, Marka ve İmaj

208
Nisan 2008

ANADOLU'DA İSLÂM
KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

ANADOLU'DA İSLÂM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

Yeni

yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

4

İslâm Medeniyeti:
Takva Üzerine
Kurulu Bir
Uygarlık

20

Din Eğitiminde
Âlemi Öğreterek
Allah'ı Tanıtma

33

Gençlik, Marka
ve İmaj

49

Bir Yabancı Gözüyle
XVI. Yüzyılda
Türk Zaferlerinin
Sebepleri

GÜNDEM

İslâm Medeniyeti: Takva Üzerine Kurulu Bir Uygarlık 4
Prof. Dr. Ferhat Koca

Bir Değer Üstünlüğü Olarak Takva 8
Prof. Dr. Fahri Kayadibi

Özgürlük Alanı ve Takva 11
Doç. Dr. Fikret Karaman

Bireysel Takvanın Toplumsal Boyutu 14
Doç. Dr. Selim Özarslan

Ahlâkî Yozlaşmaya Karşı Takva 17
Doç. Dr. Ahmet Koç

DİN - DÜŞÜNCE - YORUM

↳ Din Eğitiminde Âlemi Öğreterek Allah'ı Tanıtma 20
Prof. Dr. M. Şevki Aydın

Bir Tedavi Yöntemi Olarak Organ Nakli 24
Prof. Dr. Ahmet Yaman

DİN ve SOSYAL HAYAT

Yüce Milletimizdeki Peygamber Sevgisi ve Aşkı 27
Dr. Durak Pasmaz

Yabancı Fikir Adamlarının Gözüyle
Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) 31
Yusuf Karakoç

AİLE

↳ Gençlik, Marka ve İmaj 33
Pelin Pektaş

BİR KONU BİR AYET

Birlikte Yaşamanın Getirdiği Görev ve Sorumluluklar 36
Doç. Dr. İsmail Karagöz

BİR HADİS BİR YORUM

İnanç Hürriyeti 40
Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal

DİN GÖREVLİSİNİN HATİRA DEFTERİNDEN

Bir Akşam Olur Biz de Gideriz 42
Bünyamin Albayrak

TARİH

Atatürk, Din ve Din Adamları 44
Prof. Dr. Ali Sankoyuncu

KÜLTÜR - SANAT

Bir Yabancı Gözüyle XVI. Yüzyılda
Türk Zaferlerinin Sebepleri 49
Prof. Dr. Nesimi Yazıcı

EDEBİYAT

Hız. Peygamber Sevgisinin Anıt Eseri
Mevlid ve Süleyman Çelebi 52
Mustafa Özçelik

SÖZÜN ÖZÜ - BERCESTE BEYİTLER

Saçma Ey Göz Eşkden Gönümdeki Odlare Su
Kim Bu Denli Dutuşan Odlare Kılmaz Çäre Su 54
Vedat Ali Tok

CAMİLERİMİZ

Muhteşem Miras, Şanlı Hediye: Edirne Selimiye Camii 56
Cevat Akkanat

PORTRE

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in Torunu Kerbelâ Şehidi
Hz. Hüseyin (r.a.) 60
Doç. Dr. Adem Apak

KİTAP TANITIMI

Kur'an'a Açılan Pencere: Kur'an Yolu Tefsiri 62
Yunus Akkaya

Bir şeyi korumak, sakınmak, ıslah edip düzene koymak gibi anlamlara gelen takva, Allah'a boyun eğerek, yasakladığı şeylerden kaçınmaktır. Kur'an'ın ifadesiyle insan için en hayırlı azıktır takva. (Bakara, 197) Bireyin iç dünyasını huzura kavuşturan, kişiye davranış ahlâkı ve sorumluluk duygusu kazandıran üstün bir erdemdir. Takva, bildiğimiz korkunun ötesinde; Allah'a olan derin saygıdan neş'et eder ve korku ile sevgiyi içeren özel bir anlamı ihtiva eder. Kur'an'da en çok bahsi geçen kavramlardan biri olan takva, insanı haddi aşmaktan ve günaha düşmekten koruyan bir kalkandır. Bu yüzden Cenab-ı Hak, insanı takva sahibi olmaya ve takva üzere yaşmaya davet eder. (Maide, 2)

Takva, insanın Allah ile olan ilişkisinde en belirleyici unsurlardan biridir. Çünkü takvanın en başta gelen anlamı; Allah'a ortak koşmaktan, küfür ve nifaktan korunarak kâmil bir imana sahip olmak şeklinde ifade edilir. Takvada insanın yaşaması gereken ikinci aşama ise, kişinin iman sahibi olduktan sonra büyük günahları işlemekten, küçük günahlarda ısrar etmekten kaçınması, dinî vecibelerini yerine getirmesi ve yasaklardan uzaklaşmasıdır. Böylece, bütün benliğiyle Allah'a yönelen insan, O'nun katında en yüksek mertebeyi elde eder. Kur'an-ı Kerim; renk, ırk, soy, zenginlik, makam ve mevki gibi yapay üstünlük sebeplerine itibar etmeyerek üstünlüğü evrensel bir ilke olarak "Sizin Allah katında en asil, en şerefli olan takvâda en derin olanınızdır" (Hucurât, 13) buyruğuyla ilân eder.

Müttaki insan, görev ve sorumluluklarının bilincinde olan kişidir. Bu açıdan takva sahibi kişi, söz ve davranışlarında ölçülü, Allah'ın koyduğu sınırlar çerçevesinde hareket etme konusunda sebatkârdır. Yüce Allah'ın bizden istediği de budur: "Ey iman edenler! Allaha karşı gelmekten nasil sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün." (Âl-i İmran, 102)

Çağımızda yaygınlaşan güç, otorite ve hükmetme gibi sanal üstünlük telâkkilerine karşın, üstünlük ölçüsü olarak takvayı esas alan İslâm dini, Kutlu Nebi Hz. Peygamber'in diliyle "Ne bir Arab'ın Acem'e, ne de bir Acem'in Arab'a takvadan başka hiçbir üstünlüğü yoktur" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 411) ilkesini on dört asır öncesinde ilân etmiştir. Bu temel kıtas günümüzde de kişisel mutluluğumuzun yanı sıra, toplumsal birlikteliğimizin ve küresel barışın anahtarı olacak niteliktedir.

Bilindiği gibi İslâm âlemi Hz. Peygamber'in dünyayı şereflendirdiği günü yüzyıllardır bir bayram havası içerisinde kutlamayı sürdürmektedir. 1989 yılından bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ile birlikte 'Kutlu Doğum Haftası' adı altında, Hz. Peygamber'in doğumunu çeşitli etkinliklerle kutlamaktadır. Bu merasimler çerçevesinde yapılan faaliyetlerin amacı; Sevgili peygamberimizi daha iyi anlamak, anlatmak ve evrensel ilkelerini bütün dünya ile paylaşmaktır.

Bu sayımızı takva merkezli hazırladık. Böylece, bireysel ve toplumsal kazanımları yanında Yüce Yaratıcı katındaki değeriyle de takva erdemine dikkat çekmek ve bu konuda yeniden bir farkındalık oluşturmaya istedik. Sizleri birbirinden değerli kalemlerin yazılanıyla baş başa bırakırken, Kutlu Doğum Haftanızı ve millî bayramlarımızdan olan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramınızı tebrik ediyorum.

Bir sonraki sayıda yeniden buluşmak ümidiyle.

Dr. Yüksel Salman

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdülhak İmcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Ayfer Balaban ayferbalaban@mynet.com
Mustafa Bektaşoğlu mbektasoglu@mynet.com

Taahhüt
Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse/Rüdvân P. Yedekçi

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir Yolu 9. km. 06530 Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96-97
Fax: (0312) 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık	: 24.00 YTL
Yurt dışı yıllık	: ABD 30 Dolar
AB ülkeleri	: 30 Euro
Avustralya	: 50 Avustralya Doları
İsviçre ve Danimarka	: 250 Kron
İsviçre	: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay şubesindeki 5994308-5001 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayacağını bildirir mektubun Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya-ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın

Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler

Yurt içi : İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı : Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web : www.diyanet.gov.tr
e-mail : diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yapım
kömen AİANS
M&C SOLUTIONS

ANKARA: Tel: 0 312 443 03 12 Fax: 0 312 443 05 42
İSTANBUL: Tel: 0 212 269 74 74
www.komen.com.tr

Baskı Cilt
Topkapı

BEDİRALP MATBAACILIK SAN. VE TİC. A.Ş.
Litros Yolu, Nevzat Fikret Kuru Holding Binası No:4/1B
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0 212 612 48 35 Pbx / Fax: 0 212 544 19 81

Basım Yeri: İSTANBUL
Basım Tarihi: 04.04.2008
ISSN - 1300 - 8471

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı

Temeli Allah Korkusu Olan İslâm Medeniyetinin Işığında Dünyayı Düşünmek

İman, ilim ve irfanın aydınlığında gönüllere yerleşen Allah korkusu, her zaman müminlerin hayata ve geleceğe bakışlarını dini ve dimağlarını taze tutarak onları ilâhî nıza uygun davranışlarda bulunmaya, karşılıksız sevmeye, yaratılmışlara şefkat göstermeye ve başkaları için fedakârlık etmeye yöneltmektedir. İnsanı ince bir ruh ve derin bir kavrayış ile bezeyen bu haslet, bir taraftan yüksek değerler ve erdemlerle donanımlı bir insan modeli ortaya çıkarırken, diğer taraftan toplum hayatında zamanın ve dış şartların getirdiği olumsuzlukların önlenmesine ve hayatın akışının sürekli iyiye doğru dönüştürülmesine bir imkân da hazırlamaktadır.

Allah korkusu, doğaya, çevreye ve bütün varlık âlemine hikmet gözüyle bakan, dünya hayatını haz ve egemenlik değil, sorumluluk ve imtihan alanı olarak değerlendiren bir medeniyet anlayışının inşasında kurucu unsur olarak yer alır ve inanan insanlara vahyin ışığında yol gösterir. Bu duygu sayesinde Müslümanlar, tarih boyunca madde ile manayı, bilgi ile duyguyu, bireyin özel çıkar ile toplumun genel yararını, dünyevî kaygılarla ahirete yönelik beklentileri aynı pota içinde eritmeyi başarmış, nesneleri birer meta değil, Allah'ın ihsan ve nimeti; tabiatı ve çevreyi yağmalanması gereken fırsatlar değil, haklarına riayet edilmesi ve sorumluluk içinde yararlanılması gereken imkânlar olarak görmüştür.

Bu doğrultuda oluşan İslâm Medeniyeti gelişmeyi ve yükselmeyi sadece 'üretim', 'verimlilik', 'tüketim' gibi maddî sınırların içine hapsedemeyip, medeniyetin gelişmesinde inanç, duygu, ahlâk ve estetik boyutu, aile yapısını, kültürel ve sosyal bünyenin güçlenmesini de dikkate alarak, hayatı dünyadan ahirete uzanan bütüncül bir süreç olarak değerlendirmiştir. İlim, sanat, edebiyat, mimarî ve diğer alanlarda kendilerine özgü bir tarz oluşturmalarını sağlayan bu bütüncül medeniyet algısı, İslâm toplumlarını, doyumsuz zevklerin ve sonuçları vahim olan ihtirasların beslediği 'ne pahasına olursa olsun ilerleme anlayışı' yerine, gelecek kuşaklar da dahil bütün insanlığa ve canlılara hayır ve yarar getiren bir medeniyet hamlesinin öncüleri yapmıştır.

Dindarlığın temeline Allah korkusunu, utanma duygusunu ve sorumluluk bilincini yerleştiren ve insanları ötekileştirmeden, bağış, hoşgörü ve bilgi temeline insanlığa önemli katkılarda bulunan İslâm dini ve Peygamber Efendimiz'in rahmet yüklü kuşatıcı mesajı, iyi anladığımız ve özümseydiğimiz takdirde, insanlığın günümüzde eksikliğini hissettiği sevgi ve huzur ortamını inşa etmede vazgeçilmez bir önemi haizdir.

İnsanlık, tarih boyunca vakıfları ve diğer sosyal yardımlaşma kurumlarıyla hem maddî ilerlemeyi gerçekleştiren hem de insanları manevî bakımdan doyuran bu medeniyet damarından beslenebildiği, en azından onu doğru anlayabildiği takdirde, çağımızda hepimizi kuşatmış sorunlar karşısında daha kalıcı çözümler üretme, aşınıklara düşmeden dengeli ve müstakim bir yol izleme imkânı bulmuş olacaktır.

İslâm Medeniyeti: TAKVA Üzerine Kurulu Bir UYGARLIK

Prof. Dr. Ferhat Koca
Hitit Üniv. İlahiyat Fak.

Medeniyet Ne Demektir?

Sözlükte "şehirleşmek, şehir halkının yaşayışını benimsemek" manalarına gelen medeniyet kelimesi, kavram olarak düşünce tarihinde farklı şekillerde tarif edilmiştir. Ancak bu farklı tanımlarda ortak olan nokta, medeniyetin, şehir hayatının sosyal, siyasal, entelektüel, kurumsal, teknik ve ekonomik alanlarda mümkün kıldığı birikim, düzey ve fırsatları ifade etmiş olmasıdır. (İlhan Kutlu, "Medeniyet", DİA, XXVIII, 296) Bu sebeple biz de burada medeniyetle, "insanın yücelme merhalelerinden bir merhale"yi, "milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen davranış ve yaşama vasıtalarının tümünü" ve "insanın kültürel mahsulünü artırmasına yardımcı olan sosyal bir nizamı" kast ediyoruz.

Medeniyet, her yeteneğin içinde gelişip neşv ü nema bulduğu bir ortam; medenileşme ise fikrî ve manevî bir yükselmedir. Bu itibarla, bir medeniyetin varlık ve yükseklik düzeyi, içinde yaşayan fertlerin düşünce, görüş tarzı, duyuş ve bilgi seviyeleriyle doğru orantılıdır. Medeniyeti gözle görülebilir kılan nesnel varlıklar, üretim ve tüketim enstrümanları ve alışkanlıkları, bayındırlık ve alt yapı faaliyetleri gibi hususlar ise sadece medeniyetin eser ve sonuçlarıdır.

Bir medeniyetin gelişip ilerleyebilmesi, coğrafi ve iktisadî etkenler yanında din, dil ve eğitim gibi çeşitli manevî sebeplere bağlıdır. Bu çerçevede, yeryüzünde doğmuş ve gelişmiş bütün medeniyetler ile din ve inançlar arasında sıkı ya da gevşek bir bağ bu-

İslâm, insanı sadece kendi başına salih bir kul yapmakla kalmaz; aynı zamanda onu her türlü hayrın anahtarı ve her türlü kötülüğün engeli olan toplumsal bir aktör haline getirir. İnsanın bu gelişim sürecini yöneten İslâmî ahlâkı onu iman, İslâm, takva ve ihsan olmak üzere dört evrede yetiştirir.

lunur. Tarihçi Osman Turan'ın da ifade ettiği gibi, "Fîl-hakika tarih; ictimâî ve siyasî nizamın kuruluşunda, ahlâk ve fazilet duygularının yükselişinde, ilim, edebiyat, hukuk, felsefe ve sanatların gelişmesinde, kültür ve medeniyetlerin teşekkülünde, vatan ve milliyet duygularının doğuşu ve ilerlemesinde, iktisadî ve ticarî faaliyetlerde ve nihayet günlük hayatın her safhasında din kadar derin bir rol oynamış bir kuvvet ve müesseseye şahit olmamıştır." (Osman Turan, *Tanhi Akışı İçinde Din ve Medeniyet*, İstanbul 1980, s. 9-10)

Medeniyetler; iktisadî gelirler, siyasî nizamlar, ahlâkî gelenekler, ilim ve sanatlar olmak üzere dört temel unsur üzerinde yükselirler. Bir medeniyeti diğerinden farklı kılan husus, dayanmış olduğu bu temellerin kuvvet derecesi, etkisinin büyüklüğü ve insanlığa sağladığı yararlarıdır. Bir medeniyet, düzenleri bakımından ne kadar evrensel, eğilimleri açısından ne kadar insanî, yönelişleri itibarıyla ne kadar ahlâkî ve prensipleri yönünden ne kadar pratik ve realiteye uygun ise, tarihte o kadar kalıcı, uzun ömürlü ve övgüye layık olur. (Mustafa Sibâî, *İslâm Medeniyetinden Altın Tablolar*, trc. Nezir Demircan - M. Sait Şimşek, Konya 1979, s. 29-30)

İslâm Medeniyeti ve Özellikleri

İslâm, toplum hayatındaki maddî ve manevî talepleri tam bir denge içerisinde karşılayabilecek ve gerçek anlamda bir medeniyetin kuruluşunu mümkün kılacak değer hükümlerine sahip bir dindir. "O ne yalnızca bir mistik inanç ne de salt bir felsefedir. İslâm, Allah'ın yarattıkları için koyduğu kanunlara uygun bir hayat tarzı ve yoludur. Onun en yüksek işi, insan hayatının maddî ve manevî tarafları arasında tam bir uzlaşma meydana getirmektir." (Muhammed Esed, *Yolların Aynlığı* Noktasında İslâm, trc. Hayreddin Karaman, İstanbul 1986, s. 24)

İslâm'ın hedeflediği medeniyetin birinci özelliği, mutlak birlik (tevhid) ilkesidir. İslâm, hüküm ve mülkünde ortağı bulunmayan tek bir Allah'a davet eden bir çağrıdır. "Ancak Sana kulluk eder ve yalnızca Senden yardım dileriz." (Fatiha, 5) söylemi, onun inşa ettiği medeniyetin en ayırt edici niteliğidir. Bu ilke sayesinde, İslâm toplumlarında kralları, soyluları, kuvvetlilerin ve din adamlarının azgınlığı söz konusu olmamıştır. İslâm medeniyetinin diğer özellikleri ise; temel eğilim ve hedeflerinde insanî ve evrensel olması, bütün hu-

kukî düzenleme ve işlemlerinde ahlâkî prensiplere öncelik vermesi; akıl ve kalbe birlikte hitap ederek akıl ile vahiy arasında bir çelişki içermemesi ve nihayet her tür dinî düşünceye karşı engin bir müsamaha göstermiş olmasıdır. (Mustafa Sibâî, a.g.e., s. 30-35)

Bu temel niteliklerden de anlaşılacağı üzere İslâm, insanı sadece kendi başına salih bir kul yapmakla kalmaz; aynı zamanda onu her türlü hayrın anahtarı ve her türlü kötülüğün engeli olan toplumsal bir aktör haline getirir. İnsanın bu gelişim sürecini yöneten İslâm ahlâkı onu iman, İslâm, takva ve ihsan olmak üzere dört evrede yetiştirir. Bu kurlarda verilen bilgilerin hazmedilip özümsemesi ve her birinde elde edilen kazanımların bir önceki evrede verilen bilgiler üzerine bina edilmesi şarttır. Öte yandan, insan, tabiatı icabı sosyal bir varlıktır ve onun toplumdan ve sosyal hayattan uzak bir şekilde, tek başına ahlâkî erdemleri kazanması ve yaşaması düşünülemez; ahlâkî erdemler de ancak medenî bir hayat içerisinde işlerlik kazanabilir. Bu itibarla, erdemli bir toplum ve uygarlık oluşturmakla yani medenî bir hayat (temeddün) ile dinî hayat (tedeyyün) arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Takva Kavramı

İslâm ahlâkının en önemli evrelerinden birini teşkil eden takva, "vikaye" kökünden türemiş olup sözlükte, "korunmak, sakınmak, himaye etmek, bir şeyi ıslah edip düzene koymak, nefsin korktuğu şeylerden korunması" manalarına gelir. Terim olarak ise, "nefsin günaha götüren şeylerden korunması" veya "nefsi günahlardan ve onlara götüren şeylerden korumak" demektir. Bu korunma ise ancak haramların ve bazı mubahların terk edilmesi yoluyla olur. İslâm ahlâkçıları ve sûfleri takva terimi hakkında birçok tanım sevk etmişlerdir. Bu tanımlara göre takva; ihlâslı olmak; Allah'a itaat ederek onun cezasından sakınmak, cezayı gerektiren fiil veya terklerden nefsi korumak, şeriatın adabını muhafaza etmek, kalbinde Allah'tan başka bir şey görmemek; Allah'tan başka her şeyi (mâsivayı) terk etmek; şüphelerden kaçınmak, nefsin hazlarını terk etmek, nefsinin hiçbir kimseden daha hayırlı görmemek demektir. (Ragıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garibîl-Kur'ân*, Beyrut ts. Dâru'l-Ma'rife, s. 530-531; Cürçânî, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, Kahire 1991, *Dâru'r-Reşâd*, s. 72-73; Tehânevî, *Kitâbu Keşşâfı Istilâhâtü'l-Fünûn*, İstanbul 1984, II, 1527)

Takva, büyüğü ile küçüğü ile her türlü günahı terk etmektir. Burada küçük günahlar önemsiz olarak algılanmamalıdır. Zira büyük dağlar ve tepeler de sonuçta çakıl taşlarından ve kum taneciklerinden meydana gelmişlerdir.

Takva, kulun Yüce Allah'a karşı sorumluluk bilincidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu bilinçle Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına, alâmet ve nişanlarına riayet edenler hakkında; "Her kim Allah'ın nişanelerine (hükümlerine) saygı gösterirse, şüphesiz bu kalplerin takvasındandır." (Hac, 32) denilmiştir.

Helâl ve haramlarla ilgili hükümlere titizlikle riayet eden ve Allah'ın azabından kendisini koruyan kimseye ise "muttakî" adı verilir. Takva derecesine yükselen muttakî, "Cenab-ı Allah'ı bilen, kudret, azamet, azap ve gazabına inanan ve ondan korkup yine ona sığınan kimsedir. O bu bilgisini, imanını, korkusunu ve sığınmasını, kâmil bir mümin olarak yaşayarak, hareket ederek, kulluk yaparak gösteren kimsedir." (Lütfullah Cebeci, Kur'an'a Göre Takva, İstanbul 1985, s. 218)

Takvanın Dereceleri

Kur'an-ı Kerim'deki takva ile ilgili ayetlerden, onun üç aşamalı olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, şirkten sakınmaktır. Kul Yüce Allah'a iman edip ona ortak koştuktan sakınarak her türlü esenlik ve güvene sahip olur. (Fetih, 26) Takvanın ikinci derecesi, her türlü günah ve masiyetten kaçınmaktır. Bu takva, büyük günahları işlemekten ve küçük günahlarda ısrar etmekten sakınmakla gerçekleşir. (A'raf, 96) Üçüncü mertebedeki takva ise, insanın kalbini Yüce Allah'tan uzaklaştıran veya meşgul eden her türlü işten uzaklaştırmasıdır. (Âl-i İmran, 102; Tegâbun, 16; Elmalılı Mu-

hammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul ts., Eser Kitabevi, 1, 169) Takvanın bu üç mertebesi, Kur'an-ı Kerim'de bir arada şöyle ifade edilmiştir: "İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp (takva ile hareket edip) iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp (takva ile hareket edip) iman ettikleri, sonra da hakkıyla sakınıp (takva ile hareket edip) yaptıklarını ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde, (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur. Allah iyi ve güzel yapanları sever." (Mâide, 93)

Takvanın Önem ve Değeri

Takva, salt bir korku olmayıp, Allah'a karşı derin bir saygı ve her tür davranışta onun rıza ve hoşnutluğunu gözetme duygusudur. Takva duygusu kalbe yerleştiği zaman, akıl hayatla ilgili bütün tasarımlarını ona göre yapmaya başlar.

Takva sahipleri Yüce Allah'ın övgü ve ihsanlarına nail olmuşlardır. "Kim takva sahibi olur (Allah'tan korkar)sa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona beklemediği yerden rızık verir." (Talâk, 2) Bu sebeple takva sahibi, İslâm'da hem ideal bir mümin hem de ideal bir ahlâkî kişi olarak kabul edilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu kişiler için "İşte takva sahipleri bunlardır" buyrulmuştur. (Bakara, 177)

Takva, Yüce Allah'ın inanan kulları için hazırladığı bir yarış platformu niteliğindedir. Bu konuda "İyilik ve takvada yardımlaşın. Günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın" (Mâide, 2) denilmiştir. Hz. Peygamber Efendimiz de bu konuda şöyle demiştir: "Birbirinize haset etmeyin. Kendiniz almak istemediğiniz halde diğerini zarara sokmak için bir malı medh edip fiyatını artırma yarışına kalkışmayın. Birbirinize buğz etmeyin. Birbiri-

“Takva, Yüce Allah'ın inanan kulları için hazırladığı bir yaş platformu niteliğindedir. Bu konuda “iyilik ve takvada yardımlaşın. Günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın” denilmiştir.”

nize yüz çevirip arka dönmeyin. Birbirinizin alış veriş üzerine alış verişe girmeyin. Ey Allah'ın kulları! Birbirinizle kardeşler olunuz. Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Müslüman Müslüman'a zulmetmez. Yardıma muhtaç olduğu zaman da onu yalnız ve yardımcısız bırakmaz. Onu hor ve hakir görmez. Takva işte budur.” (Müslim, “Bir”, 32)

Takva, dünyada elde edilebilecek en iyi ve hayırlı azıktır. Çünkü Cenab-ı Hak, “Kuşkusuz azığın en hayırlısı takvadır.” (Bakara, 97) buyurmuştur.

Cenab-ı Hak takva sahiplerini her türlü sıkıntılardan kurtararak onlara temiz rızıklar, bolluk ve bereketler verir, işlerini düzeltir ve kolaylaştırır; savaşta onlara yardım eder; yanlışlıklarını ve hatalarını gizler; onlara hak ile batılı ayırt edecek bir anlayış (furkan) verir; güzel bir akbet nasip eder; cehennem azabından koruyarak güvenli makamlar ve cennetler lütfeder ve nihayet Yüce Allah takva sahiplerini sever ve onlarla beraber olur. (Âl-i İmran, 125; Mâide, 65-66; A'râf, 96, 128; Enfal, 29; Tevbe, 7, 36; Yûsuf, 56-57; Nahl, 128; Ahzâb, 70-71; Sâd, 28; Du-hân, 51; Talâk, 2-4; Nebe', 31-32)

Takva ve İslâm Medeniyeti İlişkisi

Kulun Yüce Rabbine karşı sorumluluk bilincini, saygı ve sevgisini ifade eden takva, İslâm ahlâkında yalnızca teorik bir kavram değildir. Takva, insanın hayat hadiseleriyle ilgili bütün hal ve hareketlerinde ve insanlarla olan ilişki ve etkileşimlerinde olumlu ve aktif olmayı gerektirir. Takva bilinciyle dolu olan insan, açıkça günah veya gayri meşru olan eylemler yanında şüpheli şeylerden de kaçınır; Allah'ın rıza ve sevgisine uygun olmayan her şeyi kalbinden silip atar. Böyle bir ahlâkî olgunluğa ve ruhsal gelişime ulaşan insanlar bütün duygularında, arzularında, fikirlerinde, güç ve imkânlarını kullanmada, servetlerini harcamada, kısacası bütün hayat münasebetlerinde Yüce Allah'ın sevgi ve nzasını kazanabilmeyi esas alacaktır. Takva duygusu-

nun hâkim olduğu insanlardan meydana gelen toplumlar ise her türlü dinî, hukukî, sosyal, iktisadî ve kültürel gerginlik ve gerilimleri aşmış, her bir ferdi sanki diğer insanlar için yaşayan ve dünyayı diğer insanlar için imar eden, mutlu, huzurlu ve medenî toplumlar haline gelir.

İşte böyle bir medeniyet, takva üzerine kurulan bir medeniyet ve uygarlık demektir.

İşte böyle bir medeniyet tam da İslâm medeniyetidir. Çünkü İslâm, kadınlarla ilgili pek çok hüküm ve uygulamalarında takvaya göre hareket etmeyi emretmiş (Bakara, 223, 233, 237, 241; Nisa, 128, 129; Talak, 1-2); her türlü iyilik ve ihsanı, infak ve sadakayı takva olarak nitelemiş (Bakara, 177), kurbanlık hayvanların etleri ve kanlarının değil, ancak takvanın Allah'a ulaşacağını belirtmiş (Hac, 37); bütün insanların aynı ana ve babadan türediklerini, üstünlüğün insanın sosyal statüsü, kavmi, dili, rengi, kişisel serveti ya da mirası ile değil takvası, kişisel nitelikleri, topluma ve çevresine olan katkıları ile olduğunu ilân etmiştir. (Hucurât, 13) Bu değerleriyle İslâm, yalnızca fertlerin ruhî gıdası değil, medeniyetlerin de sonsuza dek güven ve istikrar içerisinde yaşayabilmesinin en önemli teminatıdır.

Müslümanlar ise dinlerinin kendilerine kazandırdığı takva perspektifiyle, tarih boyunca ulaşabildikleri her coğrafyada banşın, hayrın, iyiliğin, ihsanın ve imanın bayraktarlığını yapmışlardır. Uçsuz bucaksız çöllerde yüzyıllar boyu banş ve özgürlük içerisinde yaşayan Arap Yanmadası, kıpkırmızı minarelerle donatılan Kuzey Afrika sahilleri, rengârenk kalabalıkların dinî hoşgörü ve ahengine sahne olan Hint Alt kıtası; saraylar, camiler, hanlar, hamamlar, ırklar ve dinler mozaigi Mısır; türkuaz renkli kubbeleri, kümbetleri ve medreseleriyle geniş Türk illeri; bıkmaz-usanmaz sanatkarların dantel dantel süsledikleri türbelerle dolu İran ve nihayet çil çil kubbeleri, nazenin minareleri, mütevazı konakları, heybetli hanları, zengin aş evleri, sağlam köprü ve çeşmeleri, mahcup sadaka taşları ve özgür kuş evleri ile binlerce mimarî yapının bulunduğu Anadolu ve Balkanlar. İşte bunlar İslâm medeniyetinin varlığını ispat eden tarihî belgelerdir.

Ve bu medeniyet, takva üzerine kurulmuş bir medeniyettir.

BİR DEĞER ÜSTÜNLÜĞÜ OLARAK TAKVA

Prof. Dr. Fahri Kayadibi
İstanbul Üniv. İlahiyat Fakültesi Dekanı

Doğruluk müminlerin ayrılmaz vasfıdır. Takva sahipleri her hareketinde doğru olmaya, doğru söz söylemeye, davranışlarının doğru olmasına, söz-davranış uygunluğuna ve işlerinin doğru yapılmasına çok dikkat ederler.

Geniş manasıyla takva, insanın tabii içgüdülerine ve eğilimlerine engel olmasıdır. İnsanın nefsinin arzularını mağlup etmesi, kör iştah ve ihtiraslarına gem vurarak, onları iradenin kanunlarına itaat etmeye zorlamasıdır. (Osman Pazarlı, Din Psikolojisi, İstanbul 1968, s.130)

Takva, yalnız dinlere mahsus değildir. Ahlâkta, felsefede ve tasavvufta da kullanılan bir terimdir.

Takva, müminlerin en önemli vasıflarından birisidir. Bunun için Allah (c.c.) da takva sahiplerini kitabında övmektedir. (Hucurat, 15) Kurtuluş, huzur ve saadetin ancak takva ile mümkün olacağını belirtmektedir. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de:

"Ey müminler! Ahiret için azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takva-

dır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının" buyrulmaktadır; (Bakara, 197)

"Rabbinin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olan genişliği gökleri ve yer kadar olan cennete koşun." (Âl-i İmran, 133)

Takva Sahibinde Bulunması Gereken Bazı Özellikler

Bir kimsenin takva sahibi (muttaki) olabilmesi için, Kur'an'ın müminlerden istediği bazı önemli değerleri yerine getirmesi gerekir. Bunlardan önemli olan bazıları şöyle sıralayabiliriz:

İyilik ve Hayır Yapmak

Takva sahibi devamlı iyilik yapar. Hayırlı işlerin yapıcısı ve destekçisi olur. İbadetlerini yapar, sabırlı olurlar. Bu durum Kur'an dilinde şöyle ifade edilir:

"İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın nızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Mutta-kiler ancak onlardır." (Bakara, 177)

“Takva sahibi

düzgün ve temiz bir ahlâk sahibi
olmaya dikkat eder. Söz ve davranış
uygunluğu içinde olur.
Bir ahlâk numunesi olan
Hz. Peygamber'in ahlâkı ile
ahlâklanmaya çalışır.
Onu kendine örnek alır.”

İyilik ve Takva Üzerine Yardımlaşmak

Takva sahipleri, iyilik, güzellik, hayır ve takvanın gerektirdiği her güzel konuda birbirine yardım ederler. Bu konularda bir dayanışma içindedirler. Kötülükler, düşmanlıklar ve günah hususunda asla yardımlaşmazlar. Bilâkis birbirlerini kötülüklerden, düşmanlıklardan ve günahlardan vaz geçirirler. Bu durumu Kur'an şöyle ifade eder:

"Ey iman edenler! İyilik ve takva (Allah'ın yasaklarından sakınma) konusunda yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir." (Maide, 2)

Bollukta da Darlıkta da Harcamak

Takva sahibi kişiler varlıklı oldukları zamanlarda da yokluk içinde bulundukları zamanlarda da güçlerinin yettiği ölçüde Allah için harcamalarda bulunurlar. Öfkelerini bastırırlar, insanları affetme yolunu tutarlar. Kur'an bu durumu şöyle anlatır:

"O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever." (Âl-i İmran, 134)

Günahlarından Tevbe İstifgar Etmek

Günah işleyince pişman olup tevbe etmek muttakilerin vasıflarındandır. Çünkü, takva sahipleri bir kötülük işledikleri zaman psikolojik olarak huzursuz olurlar ve bir an önce tevbe-istifgar etmek isterler. Bunun için, Kur'an:

"Yine onlar ki (takva sahipleri), bir kötülük yaptıklarında ya da kendilerine zulmettiklerinde, Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı tevbe-istifgar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler." (Âl-i İmran, 135)

Doğru Olmak

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun, kötülük yapmaktan sakının; doğru söyleyiniz." (Ahzab, 70)

Doğruluk müminlerin ayrılmaz vasfıdır. Takva sahipleri her hareketinde doğru olmaya, doğru söz söylemeye, davranışlarının doğru olmasına, söz-davranış uygunluğuna ve işlerinin doğru yapılmasına çok dikkat ederler. Hud suresindeki, "Emredildiğin gibi dosdoğru ol." (Hud, 112) ilâhi emrine dikkat ederler. Onların yaşantılarında eğrilik yer almaz.

Yapacağı İşleri İstişare Etmek

Müminler istişareye çok önem verirler. İşlerinde yanılmamaları, doğru iş yapmaları için her konuda birbirleriyle istişare ederler. Takva sahipleri istişaresiz hareket etmezler. Çünkü istişareye hem Kur'an ve hem de Hz. Peygamber büyük yer vermiştir. Kur'an'da "Şûra Suresi" vardır. Hz. Peygamber sahabeyle devamlı istişare etmiştir. İstişare eden yanılmaz. Bunun için Şûra Suresi'nde, "Onların işleri danışma ile olur." (Şûra, 38) denilmiştir.

İnsan Haklarına Saygı Göstermek

Kur'an'ı incelediğimizde takvanın insan haklarına saygı göstermek ve insanlara hizmet olduğu anlaşılır. Bunun için takva sahipleri insan haklarına dikkat ederler. Kul hakkıyla ilâhi huzura gelenlerin affedilemeyeceğini devam, göz önünde bulundurlar.

Takva ile adalet arasında da kuvvetli bir bağ vardır. Kur'an-ı Kerim'de, "Adil olun; bu takvaya en yakın yoldur." (Maide, 8) buyrulmaktadır. Bu nedenle takva sahibi insan adaletli olur ve insan haklarına dikkat eder.

Ahlâklı Olmak

Takva sahibi düzgün ve temiz bir ahlâk sahibi olmaya dikkat eder. Söz ve davranış uygunluğu içinde olur. Bir ahlâk numunesi olan Hz. Peygamber'in ahlâkı ile ahlâklanmaya çalışır. Onu kendine örnek alır. Eliyle, diliyle kimseyi incitmez. Her türlü kötülükten kaçınır ve her iyiliği de yapmaya çalışır.

Üstün ve Değerli Olmak Takva İledir

İnsanlar yaratılıştan bir anne ve babadan türemişlerdir. Sonra onlar çeşitli milletlere bölünmüşlerdir. Renkleri, ırkları, dilleri çeşit çeşittir. Fakat Allah katında insanların en üstünü takva sahipleri. Bunun için Cenab-ı Allah:

"Ey insanlar! Doğrusu Biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız, en çok takva sahibi olanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır." (Hucurat, 13)

Takva Sahiplerinin Yeri Cennettir

Allah'ın emirlerini tutan, yasaklarından kaçan ve O'nun nzasına uygun olarak hareket eden takva sahiplerinin (muttakilerin) yerlerinin cennet olduğu, Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

"İşte onların (takva sahiplerinin) mükâfâtı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan,

içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükâfâtı ne güzeldir!" (Âl-i İmran, 136)

Kur'an'a göre takva sahiplerine korku ve keder yoktur. Onlar dünya ve ahirette mutlu, huzurlu insanlardır.

Kur'an, üstün olmayı, iyilik ve güzellik üretmeye bağlamıştır. Takva sahipleri de bunu yapar.

Unutulmamalıdır ki kalpler, takva için imtihan edilir. (Hucurat, 3) Bu dünya ise, imtihanın ardına sıralandığı bir geçittir. Takva sahibi, bu geçitte sınavını iyi vermeye çalışır.

Peygamberimiz: "Allahım! Sen'den hidayet, takva, ifet ve gına isterim" buyurmuştur. Peygamber olduğu halde, Allah'tan "takva" istemiştir. (Riyazü's-Salihîn Tercemesi, c.1, Ankara 1976, s.105)

Bir diğer hadiste: "Allah'tan korkunuz, beş vakit namazınızı kılınız, bir ay orucunuzu tutunuz, mallarınızın zekâtını veriniz ve amirlerinizin sözünü dinleyiniz! Rabbinizin cennetine giriniz." (Riyazü's-Salihîn, c.1, Ankara 1976, s.106) buyurulmuştur.

Bütün bu anlatımlar göstermektedir ki; bir değer üstünlüğü olarak takva, sahibine de üstünlük ve değer kazandır.

Özgürlük Alanı ve TAKVA

Doç. Dr. Fikret Karaman
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Takva, Allah'a karşı derin bir saygı duymaktır. Diğer bir anlatımla Allah'ın nzasını, tutum ve davranışlarında merkeze almaktır. İrademizi ve tercihimizi O'nun emirleri doğrultusunda kullanmak ve razı olacağı güzel davranışları sergilemektir.

Her insanın yaratılışından itibaren maddî ve manevî arzulan vardır. Hayat şartları zenginleştikçe bu istekler o ölçüde artmaktadır. Dolayısıyla çağımızdaki hızlı gelişme ve değişme dikkate alındığında insan ister istemez bu hareketliliğin merkezinde yer almaktadır. Fakat kimi insan modern hayatın beraberinde getirdiği aktiviteleri gerekçe göstererek dinî değerlerin uygulama alanının sınırlı olduğunu düşünmektedir. Diğer taraftan bazıları da din ve takva anlayışlarını ileri sürerek sosyal ve güncel hayatın dışında kalabilmektedir. Tarihin her döneminde bu tür tartışmalar olmuştur. Ancak günümüzde sıkça karşılaşılan olaylar, bu ayrışmayı daha da belirgin hale getirmiştir. Çünkü konu, biraz da insanların bilgi, düşünce ve kültür düzeyleriyle ilgilidir. Gerçekten takva hayatı, insanların özgürlük alanını sınırlandırıyor

mu? Veya tersine özgür bir hayat yaşamak için dinî değerlere mesafeli olmak gerekir mi? Yahut hem özgür hem takva ehli olmak gibi iki olguyu birlikte yaşamak mümkün müdür? Evet, bu soruların cevabı tartışmalı gibi görülebilir. Oysaki konu bilimsel, objektif ve kapsamlı olarak ele alındığında derinlemesine bir çelişki olmadığı anlaşılabilecektir. Biz bu yazımızda, değişik uçlarda yer alan insanların aslında aynı saffın üzerinde durduklarını hatırlatmaya ve irdelemeye çalışacağız. Buna göre öncelikle takva kavramıyla neyin amaçlandığını veya içeriğinin nasıl doldurulması gerektiğinin açıklanmasında yarar vardır.

Takva, Allah'a karşı derin bir saygı duymaktır. Diğer bir anlatımla Allah'ın nzasını, tutum ve davranışlarında merkeze almaktır. İrademizi ve tercihimizi O'nun emirleri doğrultu-

sunda kullanmak ve razı olacağı güzel davranışları sergilemektir. Bu suretle ayet ve hadislerle baktığımızda takva kavramını korku yerine; saygı, iyilik, doğruluk, güzel iş ve yasaklardan sakınma gibi anlamlarla ifade etmek mümkündür. Çünkü takva sahibi denince, ideal bir mümin ve ideal bir ahlâkî kişilik akla gelmektedir. Takva, insanın hayatını düzenlemek ve hatalardan korunmak açısından son derece önemlidir. Âdeta trafik işaretleri gibi gidilecek yolu daha güvenilir hale getirmektedir. Bu işaretler; bir anlamda iman esaslarını tanımak ve inanmak, ibadetlerini yapmak, yakınlarından başlayarak ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmak, sözleşmelerine bağlı kalmak, öfkelerini kontrol etmek, bağışlayıcı olmak, günahlardan ısrar etmemek, tövbe etmek, kötülüğe iyilikle cevap vermek, boş sözlerden yüz çevirmek, iffetlerini korumak ve iyilikte yardımlaşmaktır. Bu durumda takva; sağlıklı, huzurlu ve güvenilir bir toplumun oluşmasını sağlayan bir güçtür. Birlikte yaşamının, insani ilişkileri düzeltmenin ve sorumluluğu paylaşmanın bir simgesidir.

“Takva; dinî değerlerin doğru anlaşılması ve yaşanmasıdır. Diğer bir ifade ile onun iman, ibadet, hayır, iyilik, adalet, doğruluk, bağış ve hoşgörü gibi ahlâkî değerlerle sosyal hayata yansımalarıdır. Gerçek böyle olunca bilimsel olarak özgürlükle din arasında bir çelişki olduğu iddia edilemez.”

Diğer taraftan takva; insanlar arasında cins, ırk, dil, renk, kabile ve boy farkını kaldırarak Allah katında bir değer ve üstünlük kriteri olarak kabul edilmiştir: “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yaratık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.” (Hucurat, 13) Evet, Allah insanları başlangıçta bir erkek ve kadından yaratmıştır. Birbirleriyle tanışmak, yardımlaşmak, dost olmak ve konuşup anlaşmak için millet diyebileceğimiz kabilelere ve topluluklara ayırmıştır. Ancak şu veya bu millete yahut kabileye mensup olmak, kimseye bir şeref ve üstünlük hakkı vermez. Allah katında en değerli olan, O’nun emir ve yasaklarına karşı dikkatli davranandır. Böylece kötülüklerin kaynağı olan gurur, kibir, kendini beğenme,

soyu ve malıyla övünme yasaklanmıştır. Çünkü insanın anasını ve babasını seçmek kendi elinde değildir. Hal böyle olunca kişinin kendi eylemi olmayan bir şeyden dolayı övünmesi veya kınanması doğru olmaz. Allah katında insanın değeri, hür iradesi ve tercihi sonunda kazanacağı güzel ahlak, temiz ruh ve takva ile anlamlı hale gelmektedir. Tıpkı bir ağacın dalları, yaprakları, çiçekleri ve meyveleri bir ana gövdeden dallandığı gibi bütün insanlar da temelde Hz. Adem ve Havva’dan gelmiş kardeşlerdir. Hatırlanacağı üzere Mekke Fethinde Hz. Peygamber (s.a.s.); binlerce yerli ashap dururken ihlâs ve samimiyetiyle dönemin sevgisini kazanmış Habeşistanlı zenci bir köle olan Bilâl’i müezzin olarak görevlendirmiş ve Kâbe’nin damına kadar yükseltmiştir. Bu ve benzer olaylar ışığında konu incelendiğinde takvanın özünde evrensel düzeyde bir özgürlüğün, eşitliğin ve kardeşliğin yer aldığı görülmektedir. Sevgili peygamberimiz (s.a.s.) de temelde insanların aynı anne babadan geldiğine dikkat çekerek aralarında herhangi bir üstünlük olmadığını açıklamışlardır: “Adem ve Havva’nın çocukları olan insanlar, tam dolmayan ölçek gibidirler; hiçbirini ölçeğini doldurmamıştır. (Her birinde bir eksiklik vardır.) Allah kıyamet gününde size soy ve sopunuzdan somaz. Allah katında en üstün olanınız, Allah’tan en çok korkanızdır.” (İbn Hanbel, Müsned, 4/145)

Aslında insanın yaratılışı hayır üzerine olup, en şerefli ve güzel bir biçimde yaratılmıştır. Kendisine akıl, düşünme, konuşma, muhakeme göz, kulak, el, ayak gibi onu fizikî ve manevî anlamda olgunlaştıran kabiliyetler verilmiştir. Buna karşılık hayatını şekillendirmek üzere özgür bir irade ile donatılmıştır. İslâm fitratı üzere yaratılarak kendisine hayır ve şer yolları apaçık bir şekilde gösterilmiştir. Daha da önemlisi onu, mutlu bir sonuca ulaştırılması için peygamberler ve kitaplar gönderilmiştir. Hal böyle olunca insanın itiraz etme, aşırılığa sapma veya rehabet ve gevşeklik gösterme gibi bir mazereti olmamalıdır. Ne var ki kimi insan tevhit inancı yerine, bid’at, hurafe, geçmiş inanç ve kültürlerin etkisinde kalırken, kimileri de din adına zühd ve takvayı ileri sürerek aşırılığa düşmektedir. Oysaki din ve ona dair prensipler Hz. Peygamber (s.a.s.) ile başlamış ve yine onunla tamamlanmıştır: “Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim.” (Maide, 3) Peygamberimiz (s.a.s.) de

şöyle buyumuşlardır: "Helâl, Allah'ın kitabında helâl kıldığı şeyler; haram da Allah'ın kitabında haram kıldığı şeylerdir. Allah'ın kitabında bildirmediği şeyler affettiklerinden. Kendinizi zorlamayın." (Tirmizî, Libas, 6) "Müslümanların içinde suçu en büyük olan, bir helâlin haram kılınmasına sebep olandır." (Müslim, Fedail, 132,133) Görülüyor ki dinin ruhu ve özü kolaylıktır. Cenab-ı hak ve Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) insanlar için güçlük dilememiştir: "Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) sünnetini tamamlamak ister. Umulur ki şükredersiniz." (Maide, 6) "Allah size dinde bir güçlük koymadı." (Hac, 78) "Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez." (Bakara, 185)

Aslında din kendisini güçleştirmeye çalışanlara daima galip gelmiştir. Çünkü zorlukların ardı arkası kesilmez. Bu husus bir hadiste şöyle açıklanmıştır: Şüphesiz ki bu din kolaylıktır. Hiçbir kimse yoktur ki bu din konusunda amellerim eksiksiz olsun diye kendisini zorlasın da din ona galebe etmesin ve büsbütün amelden kesilmesin. Durum böyle olunca ortalama gidin. Eğer en mükemmeli yapamazsanız, ona yaklaşın, az da olsa devamlı amel ve ibadetten dolayı sevinin. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmında ibadete muvaffak kılması için Allah'tan yardım isteyin." (Buhari, İman, 28) "Allah'a en sevimli olan din, hoşgörü ve kolaylık üzerine kurulmuş Hanîf dini olan İslâm'dır." (Buhari, İman, 28) A. Muhammed Kastallani, bu hadisleri şöyle açıklamıştır: "Dinde kılı kırk yararak kolaylık ve yumuşaklığı terekeden kimseyi, yani dinin istediğinden daha çok dindar olmak isteyen din mağlup eder, aciz bırakır. Böyle bir kimse, dini ya tamamen veya kısmen terk etmeye mecbur kalır. O halde kişi orta ve doğru yolu tutmalıdır. İbadetleri rahatça zorlanmadan yapın ve dinin gösterdiği kadânı tam yapmaya çalışın." (İrşadü's Sarî, 1/16) İmam Nevevî ise aynı hadisi şöyle yorumlamıştır: "İbadet için neşeli, dinç ve canlı olduğumuz vakitleri kollayın. Zira sürekli ibadete güç getiremezsiniz. Nitekim yolcu gece gündüz durmadan giderse yorulur ve maksadına ulaşamaz. Ama gündüzün başında, sonunda ve gecenin bir bölümünde giderse fazla zahmet çekmeksizin gayesine ulaşır. O vakitler yolculuk için nasıl uygunsa, ibadet ve itaat da buna benzer. Canlı, dinç ve kalbi boş olduğu zamanlarda ibadet etmesi daha uygundur. (Şerhu'l Müslim, İman, 5)

Konu ile ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat bu hem konuyu uzatır hem de tekrarları neden olabilir. Zira evrensel değerler nerede olursa olsun güncelliğini ve tazeliğini korumaktadır. Bunlar; hiçbir zaman değişmez, eskimez ve yıpranmaz. Fakat insanların bilgileri, algılamaları, tutumları, davranışları ve yaklaşımları değişebilir. Bu değişme veya bakış açısı; söz konusu evrensel değerlerin eksik veya yanlış olduğu anlamına gelmez. Nitekim tarihin her döneminde de belli oranda sapmalar olmuştur. Bizim asıl ön plâna çıkarmak istediğimiz husus; insanın bu değerler karşısındaki yeri ve duruşudur. Yazımızın başında belirtilen soruların cevabını özetlemek gerekirse insanın özgürlük alanı ile takva arasında bir çelişki veya mesafe olmadığı anlaşılmaktadır. Takva; dinî değerlerin doğru anlaşılması ve yaşanmasıdır. Diğer bir ifade ile onun iman, ibadet, hayır, iyilik, adalet, doğruluk, baş ve hoşgörü gibi ahlâkî değerlerle sosyal hayata yansmasıdır. Gerçek böyle olunca bilimsel olarak özgürlükle din arasında bir çelişki olduğu iddia edilemez. Çünkü din; fert ve toplumu merkeze alarak sorumlu tutmuştur. Bu durumda aşınıklara kapı aralanmadığı takdirde takva, insan için koruyucu bir zırhtır. Nitekim şu ayeti kerime de; hayatta bu ölçüyü korumanın önemli bir fırsat olduğunu vurgulamaktadır: "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasil sakınmak gerekiyorsa öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün." (Âl-i İmran, 102)

Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır bir şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin." buyrulmaktadır. (Ayrıca bakınız, Teğabün, 16)

Bireysel Takvanın TOPLUMSAL BOYUTU

Doç. Dr. Selim Özarslan
Fırat Üniv. İlahiyat Fak.

I- Takvanın Tanımı ve Önemi

Kur'anî bir kavram olan takva çeşitli türevleriyle birlikte 258 ayette geçmektedir. Bu rakam Kur'an'ın takvaya ne kadar önem verdiğinin bir göstergesi sayılabilir. Kur'an'da iyi işler yapıp kötü şeylerden sakınma bu sözcükle ifade edilir. Allah'a olan imanın ve O'na duyulan saygının bir ifadesi olmaktadır. (Bakara, 21) Kur'an'ın indirilmesinin tek nedeninin insanlar arasında takvanın yerleştirilmesi olduğu belirtilmiştir. (Ta Ha, 113; Zümer, 28) Takva, insanı bzulmalardan kurtaracak, (Neml, 58; Fussilet, 18) evlilik hayatlarında (Bakara, 24; Nisa, 129) sosyal hayatın birçok farklı veçhelerinde (Bakara, 177), sosyal görev ve vecibelerin yerine getirilmesinde (Furkan, 63-74), Allah'ın emirlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olacaktır. İnsanı takvayı benimsemeye sevk eden dürtü, Allah'ın nzasını kazanmak (Bakara, 207; Nisa, 114), O'na daha yakın olmak (Âl-i İmran, 13), O'nun cemalini görmek ve O'nun onayını almak isteğidir.

Günahlardan uzak durarak cehennem ateşiyle arasına bir engel koyma olarak tarif edilen takva (Razi, Fahreddin, et-Tefsirü'l-Kebir, (Mefatihü'l-Gayb), Beyrut, 1990, XVII, 101) Allah sevgisine engel olacak şeylerden nefsi koruyarak Allah ile insan arasında sevgi ve dostluğun oluşması ve devam etmesi olarak da anlaşılmıştır. Kur'an'da da belirtildiği gibi bu tanım, ahlâkî ve dinî bir boyut içermektedir. Takvanın aslı, önce Allah'a ortak koşmaktan / şirk, sonra kötü ve günah olan davranışlardan, daha sonra günah olma olasılığı bulunan amellerden sakınmak; en son olarak da faydasız ve lüzumsuz olan şeyleri de terk etmektir. (Kuşeyrî, Abdülkerim, Kuşeyrî Risalesi, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1981, 243) Takva sahibi birey; Allah'ı birleyerek iman eden, kendisiyle ilâhî azap arasına ibadet ve taat kalkanını koyarak kendisini azaptan koruyandır. Biz bunu ahlâkî sorumluluk bilinciyle hareket ederek Allah'ı görüyormuş gibi davranışlarına yön veren kişi olarak da ifade edebiliriz.

Dinî ve ahlâkî nitelikleri bünyesinde barındırarak, kendilerini her türlü kötü eylem ve davranıştan koruyan kimseler yani bireysel manada takvaya ulaşan bireyler, bu kadarla kalmamalı, toplum katmanlarını oluşturan diğer insanların da yüksek ahlâkî niteliklerle donanmasını sağlamak için gayret sarfetmelidirler.

Kur'an'a göre muttakî (takva sahibi) bireyler Allah dostlandılar. (Enfal, 34) Buna göre inananlar ve muttakiler dost /velî olma niteliğine sahiptirler. Başka bir ifadeyle Allah'ın dostu olan bireyin en önemli özelliği, inançlı ve muttakî olmasıdır. Takva sahibi ise, gereğince Allah'ın azabından sakınan ve O'na karşı saygılı olan bireydir. (Cürcanî, muttakî'yi inanan, namaz kılan ve hidayet üzere annan olarak tanımladığı gibi kati ve zanni delillerle sabit olan vacipleri yerine getiren kimse olarak da tanımlandığını belirtir. Cürcanî, Seyyid Şerîf, Kitabü't-Ta'rifât, Beyrut, 1995, 199; Ayrıca bkz. Yazır, Muhammed Harîdî, Hak Dini Kur'an Dili, Çelik-Şura, İstanbul, trs., IV, 377) Çünkü takva kelimesinin türediği v-k-y fiil kökü, bir şeyi korumak anlamına gelir. Fiilin geçişsiz hâli olan ittekâ (takva) ise, bir zarar ve tehlikeden bir şey aracılığı ile sakınmak, korunmak, çekinmek ve korkmak anlamlarını kapsar. (İsfahânî, Ragb, el-Müfredât fî Garib'il-Kur'an, İstanbul, 1986, 833) Takva kelimesi Mekki ayetlerde müşriklere karşı Allah'ın ahiretteki azabından korkmaları, çekinmeleri bağlamında kullanılmıştır. Medenî ayetlerde ise bu korku unsuru giderek dağılır ve kelime Allah'a duyulan derin saygı ve dindarlık anlamına gelir. (Özsoy, Ömer-Güler, İlhamî, Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi), Fecr Yay., Ankara, 1997, 397; Izutsu, Toshihiko, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çev. Süleyman Ateş, Kevser yay., Ankara, trs, 131) Bu itibarla takva Allah tarafından önemsenmiş, bu niteliğe sahip bireyler övülmüş, onlar için onur ve değer kaynağı sayılmıştır. Takva insan için biricik şeref ve değer kaynağıdır ki: "Sizin Allah katında en asil, en şerefli takvâda en derin olanınızdır" (Hucurât, 13) ayeti buna işaret etmektedir.

“Toplumsal hayatın düzeni için adaletin gerekliliği göz önünde tutulacak olursa, takvanın, yalnızca bireysel ve vicdanî fazilet değil, aynı zamanda toplumsal düzenin de bir gereği olduğu belirginlik kazanır.”

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed de takvanın önemine, kendisine yöneltilen, "İnsanlar arasında en büyük kerem sahibi kimdir?" sorusuna, "Takvâda en ileri olanlardır." (Buhari, Enbiya, 8, 14, 19) şeklinde cevap vererek değinmiştir. Bilindiği gibi kerem; cömertlik, kolayca verme, yardım severlik anlamlarına geldiği gibi, şeref ve itibar anlamına da gelir. (Cür-

canî, Kitabü't-Ta'rifât, 184) Buradan takva sahibi insanın, insanlara karşı iyilik sever ve aynı zamanda da değerli ve onurlu bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hz. Ali de, "Dünyada insanların efendisi cömert olanlardır; ahirette insanların efendisi takva sahibi olanlardır." (Kuşeyrî, Kuşeyrî Risalesi, 246) diyerek takvanın önemine temas etmiştir. Takva kavramı Müslüman toplumun sayı ve keyfiyet bakımından gelişmesine paralel olarak, gittikçe gelişen bir anlam alanına sahip olmuş, içeriği zenginleşmiştir. Böylece takva bütün iyilikleri kapsayan bir isim olmuştur. Kur'an'da takva özellikle Maide sûresinin 8. ayetinde, adaleti de içine alan yüksek bir ahlâkî erdem olarak gösterilir. Toplumsal hayatın düzeni için adaletin gerekliliği göz önünde tutulacak olursa, bu ayete göre takvanın, yalnızca bireysel ve vicdanî fazilet değil, aynı zamanda toplumsal düzenin de bir gereği olduğu belirginlik kazanır. Bu bakış açısı yani takvanın toplumsal boyutuna vurgu, başka ayetlerde de gözlenir. Sözelimi Bakara suresinin 237. ayetinde takvanın, bağışlama ve feragati de kapsayan oldukça geniş ahlâkî içeriğine işaret edilmiştir.

II- Takva, İman ve Davranıştır/ Salih Ameldir

Takva, iman ve salih amelle doğrudan ilişkilidir. Bunlar arasındaki münasebet işlem kapsam arasındaki ilişki gibidir. "Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Asıl iyilik; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanan; sevdiği maldan yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve kölelere veren, namaz kılan, zekât veren ve ahitlenmelerinde ahitlerine vefa gösterenler; zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır. Muttakiler de onlardır." (Bakara, 177)

Andığımız ayette Kur'an takvayı altı sıfatla nitelemektedir. İman, bireysel ve toplumsal hayatlarıyla özgürlükleri baskı altında tutulan ihtiyaç sahiplerine severek harcamak; dikey boyutla yatay boyut arasında "bağ" durumunda olan ibadetleri ifa etmek, antlaşmaları yerine getirmek ve bunlara bağlı kalmak, güç ve zor durumlarda sabretmek, doğru olmak vb. dolayısıyla takva, iman ve davranıştır. Başka bir deyişle takva, iman ve salih amelden meydana gelmektedir. Salih amelin ise sınırı yoktur. Birey ve toplumun yararına olan bütün iyi eylem ve davranışları içerisine alır.

Takva sahibi kimseler aynı zamanda Allah'ın sevdiği bireylerdir. Allah ise, dürüstleri/ muhsinleri, (Bakara, 195; Âl-i İmran, 134, 148) tevbe edenleri, temizlenenleri, (Bakara, 222) muttakileri (takva sahiplerini) (Âl-i İmran, 76) sabredenleri, (Âl-i İmran, 146) tevekkül edenleri (Âl-i İmran, 159), adil olanları (Maide, 42; Hucurât, 9) ve sözünde durup ahitlerini bozmayanları (Tevbe, 7) sevmektedir. Bu dinî ve ahlâkî meziyetlere sahip olan bireyleri seven Yüce Allah, manayı muhalifinden bu niteliklere haiz olmayanları ise sevmemektedir. Allah'ın sevdiği bireyler Allah dostu olduğuna göre, sevmedikleri bireyler ise Allah dostu değildir. O halde Allah dostu olmayan bireyler, zalimler (Âl-i İmran, 57, 140), günahkârlar (Bakara, 276), kendilerini beğenip böbürlenenerler (Nisa, 36), hainler, (Nisâ, 107; Enfal, 58) kötülükleri açıklayanlar, (Nisâ, 148) bozguncular, (Maide, 64) israf eden müsrifler, (En'âm, 141; A'raf, 31) aşırı gidenler (Maide, 87; A'raf, 55) ve büyüklük taslayıp kibirlenenlerdir. (Nahl, 23)

Allah'ın hoşnut olduğu insanların da birtakım nitelikleri bulunmaktadır. Allah'ın hoşnutluğunu kazanan kulları ise, mütevazı ve alçak gönüllüdür, güzel ve yumuşak söz söyler, gece namazı kılar, harcamaları dengelidir, şirk koşmaz, adam öldürmez, zina etmez, tevbe eder, yalan yere şahitlik yapmaz, boş konuşmaz, Allah'ın ayetlerine kulak verir ve sabırlıdır. Yine Allah'ın hoşnutluğuna en çok layık

olan kimseler, dualarında "Allahım! Bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanların önderleri yap" diye yalvaranlardır. (Furkan, 63-75)

III- Bireysel Takvadan Toplumsal Takvaya

İman ve takva sahibi bireyler, Allah'ın hoşnutluğunu kazandıkları gibi, insanların beğeni ve takdirlerine de mazhar olurlar. Bu beğeni ve faziletin kaynağı hiç şüphesiz onların bütün işlerinde takvalı olmaları, kendilerine, diğer insanlara ve Allah'a karşı sorumlulukların bilincinde olmalarıdır. Nitekim şu hadis-i şerif bu durumu destekler niteliktedir: "Ne bir Arab'ın Acem'e, ne bir Acem'in Arab'a, takvadan başka hiçbir üstünlüğü yoktur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 411) Demek ki takva, insanı değerlendirmede biricik, tek değer ölçüsüdür. Bu ölçü Kur'an tarafından konulmuş (Hucurat, 13), Hz. Peygamber tarafından da yürürlüğe geçirilmiştir.

Buraya kadar andığımız yüksek dinî ve ahlâkî nitelikleri bünyesinde barındırarak, kendilerini her türlü kötü eylem ve davranıştan koruyan kimseler yani bireysel manada takvaya ulaşan bireyler, bu kadarla kalmamalı, toplum katmanlarını oluşturan diğer insanların da yüksek ahlâkî niteliklerle donanmasını sağlamak için gayret sarf etmelidirler. Yani bireysel takva, toplumsal takvaya dönüşmelidir. Kendileri için uygun gördükleri iyilik ve güzellikleri, çevrelerinde bulunan en yakın bireylerden başlamak suretiyle bütün toplum üyeleri için de istemelidirler. Nitekim Sevgili Peygamberimiz bu konuda, "Hiçbiriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe (gerçek) iman etmiş olamaz." (Buhari, İman, 7; Müslim, İman, 71) buyurmuşlardır.

Ekonomik, sosyal ve kültürel hayatta takvalı olmaya çalışmak, Kur'an tarafından teşvik edilen bir erdemdir. Bireysel ve toplumsal hayatlarında bu, Kur'anî ve aynı zamanda da ahlâkî ilkeye uygun eylem ve davranışlarda bulunan bireyler çoğaldıkça, son zamanların en buhranlı dönemini yaşayan dünyamız, dolayısıyla insanlık rahat bir nefes alacaktır umundayız.

Neticede takva bir hayat tarzıdır, onu fert olarak kendi hayatlarında uygulamaya geçirenler kurtuluşu erecekleri gibi, toplumsal hayat biçimlerine dönüştüren sosyal gruplar da ilelebet mutlu ve huzurlu yaşayacaklardır.

Ahlâkî Yozlaşmaya Karşı TAKVA

Doç. Dr. Ahmet Koç
Rize Üniv. İlahiyat Fak.

'Modern insan', diğer meçhulleri ve hatta kendisinden çok uzak nice bilinmeyenleri keşfetmesine rağmen kendine hâlâ yabancıdır. Kendini keşfedemeyen bu insan, bilinmezleri keşfederken de ciddi bir "gaye" sorununu yaşamakta, özüne yabancılaşmaktadır. Günümüz insanı, ilkel insandan daha fazla kötülük yapma istidadına sahip değilse de, kötülüğe eğilimini harekete geçirmek için onunla kıyaslanmayacak kadar güçlü araçlara sahiptir.

Ahlâk, insanların bir arada ve âhenk içinde yaşamalarını temin eden güçlü bir toplumsal sözleşmedir. Ahlâk olmasa, neyin iyi neyin kötü olduğu bilinmese ve bu konuda ortak bir kabul bulunmasaydı, herhalde toplumsal bir düzenden söz etmek mümkün olmazdı. Bu açıdan bakıldığında ahlâkın, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için konulmuş kurallar bütünü olduğu söylenebilir. Ancak bu kuralların kim tarafından ve neye göre belirleneceği konusu hep tartışılmıştır. Farklı filozoflar bu kuralların belirlenmesinde kıtas olarak akıl, sezgi, duygu, tecrübe, iyi niyet, ruhî hümiyet, fayda, haz gibi farklı kriterler kabul etmişlerdir. Dinlerde ise bu kurallar, insanlara dinî otorite tarafından bildirilmiştir.

Ahlâk kurallarının belirlenip bilinmesi elbette önemlidir, ancak bunların uygulanması çok daha önemlidir. Doğrunun ne olduğunu bildiği halde yanlış davranan insanların varlığı da göstermektedir ki, doğrunun bilgisi onu yerine getirmek için gerekli olsa da yeterli değildir. O halde insanların ahlâkî esaslara uygun hareket etmesini sağlayacak motivasyon kaynağı nedir? İnsanların ahlâkî ilkelere ve kurallara uygun davranması, hangi müeyyidelerle nasıl sağlanacak ve denetlenecektir?

Bu soru aslında insanın varoluş sınırlarını kurcalayan temel sorulardan biridir. İnsan, hayatı anlamlandırma çabası içinde nereden geldiğini, varlık âlemindeki yerini, doğumla ölüm arasına sıkıştılmış hayatta görev ve sorumluluklarını, bu hayatın kaçınılmaz sonu olan ölüm ve sonrasını araştırırken iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değer yargıları ile hep karşılaşmakta ve alternatifler arasında bir tercih yapmak zorunda kalmaktadır.

Kendini arama serüveninde insanın bu sorularına verilen cevaplardan hiçbiri, vahyin sunduğu cevaplar kadar doyurucu olmamıştır. Kur'an'ın beyanına göre, kötülüğe de ondan korunmaya da yetenekli olarak yaratılmış insan (Şems, 7-8), fitrata uygun bir gelişme gösterdiğinde melekleri aşacak bir yüceliğe erişecek (A'raf, 11; Hicr, 30), fitrattan saptığında ise hayvanlardan daha aşağıya düşecek (A'raf, 179; Furkan, 44) dikey bir çizgide oldukça çetin bir mücadele vermek ve insanların çoğu için bu mücadele hüsrarla bitmektedir. (Asr, 1-3)

'Modern insan', diğer meçhulleri ve hatta kendisinden çok uzak nice bilinmeyenleri keşfetmesine rağmen kendine hâlâ yabancıdır. Kendini keşfedemeyen bu insan, bilinmezleri keşfederken de ciddi bir "gaye" sorununu yaşamakta, özüne yabancılaş-

maktadır. Günümüz insanı, ilkel insandan daha fazla kötülük yapma istidadına sahip değilse de, kötülüğe eğilimini harekete geçirmek için onunla kıyaslanmayacak kadar güçlü araçlara sahiptir. Zihinsel birikimi ne kadar genişlemiş ve farklılaşmışsa ahlâkî yapısı o denli geri kalmıştır. Ahlâkî yapının sağlıklı işlemediği, değerlerin yozlaştığı toplumlarda birikim hangi seviyeye ulaşmış olursa olsun, insanlar huzurlu olamamaktadır. Çünkü böyle toplumlarda en doğal hak ve hümiyetler ayaklar altında çiğnenirken, behimî özgürlüklerden asla taviz verilmez ve bunu sınırlandırmak isteyenlerle de sonuna kadar savaşılar.

O halde insanların toplumsal düzenini sağlayan kurallara uygun hareket etmesi nasıl sağlanacaktır? İnsanlar yaşanan zamana ve şartlara göre çeşitli toplumsal kontrol mekanizmaları geliştirmişlerdir. Bu mekanizmalar iki yoldan toplumsal düzeni sağlamaya çalışmaktadır. Birincisi yazılı hukuk aracılığıyla ki, burada yasalara belirlendiği müeyyidelere göre her suça bir karşılık konulmaktadır. Fakat yasalar tek başına toplumsal düzeni sağlamaya her zaman yetmemektedir. Yasaların yetmediği yerde de ikinci toplumsal kontrol mekanizmaları devreye girmektedir ki, bunlar da örf, âdet, gelenek ve görenekler gibi yazılı olmayan kontrol mekanizmalarıdır. Burada bireyi denetleyen güç, toplumun bakışı ve tepkisidir.

Ancak gerek yasalar gerekse örf, âdet, gelenek ve görenekler, bireyin davranışlarından ancak görülebilen ya da tespit edilebilenlerini yargılayabilmektedir. Oysa yanlış davranışların çoğu, bu mekanizmalara yakalanmamak için büyük bir gizlilik içerisinde yapılmakta ve tespit edilemediği için de yargılanamamaktadır. Bu durumda insanın kaçamayacağı tek kuvvet kalmaktadır ki, o da kişinin kendisi yani vicdandır. Ancak vicdanı nasıl işleteceğiz ve onu nasıl denetleyeceğiz? İşte bu noktada din insana, din dışı hiçbir temel sağlayamayacağı bir iç disiplin boyutu kazandırmaktadır ki, bu Allah inancıdır.

İnsan, Allah'a inanmak ve O'na bağlanmakla İslâm nazarında büyük bir şeref kazanmakta, ama aynı zamanda da çok ağır bir sorumluluk yüklenmektedir. Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak bütün bir kâinat ve onun içindekiler insana emanettir. Yaşanılan hayat da bu emanetin sınavıdır. Bu sınavda, insanın değerini belirleyen yegâne kıtas ise "takva"dır.

İslâmî terminolojide takva; insanın sonunda elem ve zarar verecek şeylerden sakınması, davranışlarının

zararlı ve kötü sonuçlarından kendini koruması, günahlardan uzaklaşıp iyiliklere sarılması demektir.

Takva'da asolan korunmadır. Bu bakımdan takva, Kur'an'da bir örtü, bir elbise (A'raf, 26) ve kötülöklere karşı koruyucu bir zırh ve kalkan gibi takdim edilmiştir. (Âl-i İmran 120) Bununla birlikte takvanın sadece kötülöklere sakınmak değil, aynı zamanda iyiliklere koşmak anlamı taşıdığı da dikkatlerden kaçmamalıdır.

Kur'an, genel çerçevede takva'nın üç derecesine işaret etmektedir ki bunlardan birincisi, imandır. (Fetih, 26 gibi) İkincisi, büyük günahları işlemekten, küçük günahlarda ısrardan sakınmak ve farzları yerine getirmektir. (A'raf, 6 gibi) Üçüncüsü ise, kalbini Allah'tan meşgul edecek her şeyden uzaklaşmak ve bütün varlığıyla O'na yönelmektir ki bu; "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının..." (Âl-i İmran, 102) emrindeki gerçek takva'dır. (Elmalılı, Hak Dini... V/169-170)

Kelime anlamından hareketle takvaya; "Allah'tan korkmak" karşılığı da verilmiştir. Bu durumda buradaki korku ile kişinin gerek bu dünyada, gerekse ahirette bütün iradî eylemlerinin sonuçlarından sorumlu olduğunu bilmesinden kaynaklanan bir hassasiyet kastedilmiş olmalıdır. Bazı meallerde takva'ya; "Allah'a karşı sorumluluk bilinci" ve "Allah'a karşı gelmekten sakınma" karşılıklı olarak verilmesi de bu yüzden olsa gerektir.

Keza takva ile kastedilen Allah korkusu, herhangi bir korku objesi karşısında duyulan ve insanı tedirgin eden korku değil, tam aksine sevenin sevdiğini hoşnut etmek ya da incitmemek için, onun isteklerine uygun davranma noktasında gösterdiği duyarlılığa benzer bir şuur ve teyakkuz hâlidir. Bu hâl, insana korku değil; huzur ve mutluluk verir. Nitekim takva elbisesine bürünen ve hâlini ıslaha uğraşanlar için, korku ve hüznü olmayacağını bizzat Kur'an haber vermektedir. (A'raf, 35)

İnsan korktuğu her şeyden kaçıp uzaklaşırken, korktuğu oranda Allah'a yakınlaşır ve O'na karşı muhabbeti artar. Bu anlamda takva sahibini en çok korkutan şey, Allah'ın sevgisini ve himayesini kaybetmektir. Yunus'un; "Ne varlığa sevinirim/Ne yokluğa yerinirim/Aşkın ile avunurum/Bana seni gerek seni" derken, kastettiği de bu olmalıdır.

Görüldüğü gibi takva, kalpte yerleşmiş bir iç disiplin kaynağıdır. Bunun için Peygamber Efendimiz kalbine

işaret ederek; "Takva şuradadır." (Müslim, Birr, 32) bu-
yumuşlar ve "Allahım! Nefsime takva lutfeyle!" (Müs-
lim, Zikir, 73) diye dua etmişlerdir. Takva, aynı zamanda
iç dünyamızın süsü, ziynetidir. Bu anlamda da takva,
kişinin dış görünüşünü halk için süslemesine karşılık,
iç dünyasını Hak için süslemesi olarak anlaşılmıştır.

İnsan takva sayesinde; koruyan, kollayan, ama sürekl-
li olarak da kendini murakabe eden Allah'ın huzu-
runda hisseder ve böylece bilgi, inanç ve eylem büt-
ünlüğü içerisinde yapıp ettiklerinin farkında olur ve
doğru tercihler yapmaya çalışır. Çünkü takva, insana
furkan yani anlama, bilme, fark etme, iyiyi kötüden
ayırt etme yetisi kazandırır. (Enfal, 29)

Kur'an'da, takva sahibi müminler "muttakî" olarak
isimlendirilir ve bize öğretilen dualar arasında mutta-
kîlerin önderliğini dilemek de yer alır. (Furkan, 74) Muhtel-
if ayetlerde muttakîlerin niteliklerine işaret edil-
mektedir. Bu ayetler incelendiğinde görülmektedir
ki, bunların bir kısmı muttakîlerin imanından, bir kıs-
mı ibadet hayatından söz etmekte ise de bunlardan
çok daha fazla olarak muttakîlerin toplumsal ilişkile-
rine, ahlâk alanındaki tutum ve davranışlarına yer ve-
rilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır;

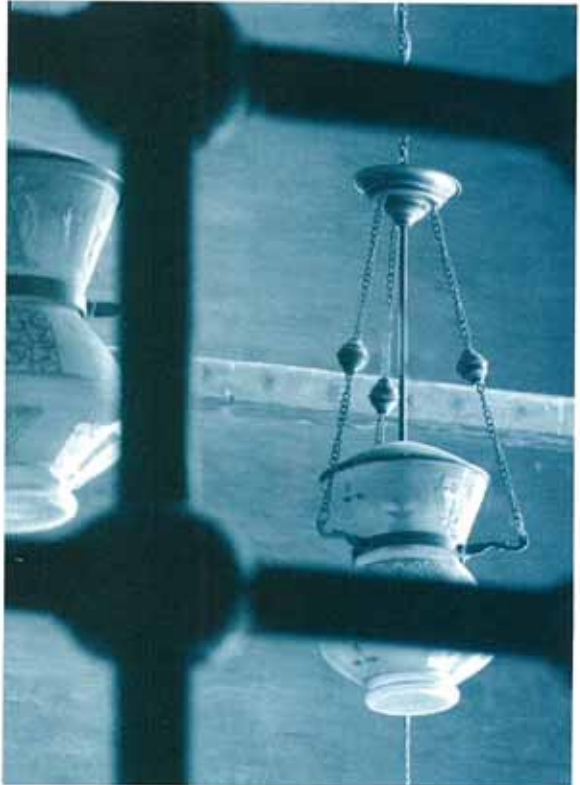
(Takva sahipleri) iyiliği emreder, kötülükten alıkoyar-
lar, hayırlı işlerde birbirleriyle yarışır (Âl-i İmran, 114-
115), insanlara iyilik yaparlar (Âl-i İmran, 134; Maide, 93), bol-
luk ve darlık zamanında infak ederler (Bakara, 3; Âl-i İm-
ran, 134), mallarını seve seve akrabalarına, yetimlere,
çaresizlere, yolda kalmışlara, yoksullara, özgürlüğüne
kavuşma gayretinde olanlara harcarlar (Bakara, 177; Zari-
yat, 19), verdikleri sözü yerine getirirler (Bakara, 177), dü-
rüsttüler, doğru söz söylerler (Tevbe, 7; Ahzab, 70), öfke-
lerini kontrol ederler, affedicidirler (Âl-i İmran, 134), her
türli olumsuz şartlar altında sabırlıdır (Bakara, 177),
bir kötülük yaptıkları ya da kendilerine zulmettikle-
rinde günahlarının bağışlanmasını dilerler, kötülükte
ısrar etmezler. (Âl-i İmran, 135)

Kur'an'ın beyanına göre, iman ile birlikte takva zırhı-
na bürünmek, sadece birey için değil, toplum için de
yerin ve göğün bolluk ve bereketinin açılmasına yol
vermektedir. (A'raf, 96) Bu yüzden olsa gerektir ki,
Kur'an'da takva ile ilgili emirler ağırlıklı olarak birlik ve
beraberlik içerisinde yaşamaya, güvenli ve huzurlu
bir toplumsal hayatın inşasına dairdir.

Kısaca ifade etmek gerekirse ahlâkî değerlerin zaafa
uğradığı, ahlâkî yozlaşmanın toplumsal kontrol me-

kanizmalarıyla ve polisiye tedbirlerle kontrol edile-
mez bir biçimde hız kazandığı günümüzde, öncelikle
insanların iç dünyalarında huzura ve iç disipline ihti-
yaçları vardır. Burada en geniş yelpazede dinî inan-
cın, daha özelden de bu inanç sisteminde merkezi de-
ğer olan "takva"nın doğru anlaşılması ve özümse-
mesi gerekmektedir.

İslâm, her türlü yapay güç ve üstünlüğü kaldırarak, in-
sanların hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit olduğu esa-
sını getirmiştir. Bu eşitliği lehte bozacak tek üstünlük
ölçüsü "takva"dır. (Hucurat, 13) Çünkü takva, insanı
kendine ve kendi dışındakilere saygı gösteren, başka-
larının beden ve ruh sağlığını bozacak davranışlardan
kaçınan, güvenilen ve güvenen, Yaratan'ından başla-
mak üzere ailesine, çevresine, arkadaşlarına, işyerine,
yaşadığı topluma ve ülkesine karşı sorumluluklarını
yerine getiren, duyarlı, nazik ve adil bir kişiliğe sahip
kılan, çok güçlü bir iç disiplin ve motivasyon kaynağı-
dır. Bu anlamda takva, insanı devamlı Yaratıcısıyla
bağlantılı kılan, vicdanı diri tutan aktif bir güçtür. Ya-
pılan bütün iyi ve kötü işlerin değerlendirileceği inan-
cı ve bunların "hesap günü" ne bağlanması da insa-
nın amaç ve ideallerini, kısa dünya hayatının dar çer-
çevesinden çıkıp ötelere taşıyan otokontrol mer-
kezidir.

Din Eğitiminde Âlemi Öğreterek ALLAH'I TANITMA

Prof. Dr. M. Şevki Aydın
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Allah'ı tanıtma adına ortaya konan yaklaşımların bir çoğunun, kaş yapalım derken göz çıkardığını, bilimsel veriler açıkça göstermektedir. Bu sonuçlar, özelde Allah'ı tanıtma, genelde ise din eğitimi işinin rastgele, atadan babadan görülen usullerle, el yordamıyla vb. değil de, tamamen bilimsel bir yaklaşımla, bilgiyle, bilinçle yapılması gerektiği gerçeğini açığa çıkarmış olmaktadır.

Çocuklara olduğu kadar gençlere ve yetişkinlere de Allah'ı tanıtmak, sanıldığı kadar kolay değildir. Aralarında yaklaşım farklılıklarının olması gerekse de her birinin kendine özgü zorlukları bulunmaktadır. Şimdiye kadar Allah'ı tanıtmak için çok çeşitli yol ve yöntemlere baş vurulduğu görülmektedir. Çağımızda gelişmiş olan psikoloji, eğitim bilimleri ve özellikle de din eğitimi bilimi gibi beşerî bilimlerin verilerinin ışığında meseleye yaklaştığımızda çok ilginç sonuçlarla karşılaşmaktayız. Allah'ı tanıtma adına ortaya konan yaklaşımların birçoğunun, kaş yapalım derken göz çıkardığını, bilimsel veriler açıkça göstermektedir. Bu sonuçlar, özelde Allah'ı tanıtma, genelde ise din eğitimi işinin rastgele, atadan babadan görülen usullerle, el yordamıyla vb. değil de, tamamen bilimsel bir yaklaşımla, bilgiyle, bilinçle yapılması gerektiği gerçeğini açığa çıkarmış olmaktadır.

Allah'ı insanlara tanıtma konusunda en fazla baş vurulan yollardan

birisi, "istişad bi's-şahid ala'l-ğâib" yöntemidir. Yani görüneni, görünmeyene tanık kılma, ona dair çıkarımda bulunma. Yaratılanlardan hareketle, Yaratıcı'nın varlığına ulaşmak. Bu çerçevede tabiat, yaratıcı niteliğiyle Allah hakkında insanı bilgi ve kanaat sahibi kılan ayetler bütünü olarak ele alınmaktadır. Tabiat da okunması gereken bir kitaptır; kevnî kitap. Oradaki her varlık, bir işaret, bir ayet olarak Allah'a, O'nun varlığına tanıklık etmektedir. Tabiat, bir bakıma Allah'ın varlığını keşfetme alanıdır. İnsan, tabiatı algılama ve tabiatın görünen yüzünün ötesine geçerek, onun Allah'ı gösteren bir semboller dünyası olduğu yorumunu yapma gücüne sahiptir. İslâm geleneğinde bir şairin şu sözü çok meşhurdur: "Her şeyde Allah'ın bir ayeti vardır ve O'nun bir olduğunu göstermektedir."

Bizim akaid/kelâm geleneğimizde, bu yaklaşım tarzı oldukça öne çıkmaktadır. O kadar ki, akaid/kelâm

kitaplarının daha girişlerinde, "Hakâiku'l-eşyai sabitetun" gibi "eşyanın/varlıkların gerçekli"ğine ilişkin ifadelerle yer vererek, bu kozmolojik delillere bir temel oluşturmaya çalışılmıştır. Allah'ın varlığı gerçekliğine işaret etmesi için tabiattaki varlıkların gerçekliğine vurgu ile işe başlanmıştır. Tümevarımcı akıl yürütme ve buna dayalı kozmolojik deliller geliştirilerek, Allah'ın varlığını kanıtlama çabaları, kelimelerin geleneğimizde oldukça ileri noktalara ulaşmış; hatta felsefî kelimeler diye nitelenen eserlerde karmaşık bir hâl almıştır, denebilir.

Esasen kelâmcıların bu yaklaşımının temelinde Kur'an'ın üslûbu yatmaktadır. İnsanlara Allah'ı anlatmak için gönderilmiş olan Kur'an, insanların dikkatlerini varlık dünyasına çekmekte; insanların onlar üzerinde düşünmelerini, onları inceleyip anlamlandırmaya çalışmalarını istemektedir. (Mesela bk. Gâsiye, 17-22; Nahl, 1-17) Üstelik, sadece duyularla algıladığı dış çevre değil, bizzat insanın kendi dünyasının da, onun tarafından incelenip anlamlandırılması istenmektedir: "Varlığımızın delillerini ufuklarda/dış dünyada ve kendi varlıklarında onlara göstereceğiz ki,..." (Fussileet, 53)

"Allah'ın zatını düşünmeyiniz; ama O'nun yaratıkları hakkında düşününüz." (Kenzu'l-Ummal, 3/206, Hadis No. 5705) hadisi ve benzeri deliller de, Müslümanların, varlıklar üzerinde derinlemesine düşünmenin, onları araştırıp incelemenin Allah'ı tanıma imkânı sağlayacağı, O'na olan imanlarını geliştireceği kanaatine yöneltmiştir.

Varlıklardan hareketle Allah'a ulaşma yöntemi, "somuttan soyuta", "yakından uzağa", "bilinenden bilinmeyene", "basitten karmaşığa" doğru gitme gibi temel eğitim ilkelerinin de gereğidir. Tabii ki, bu ilkeler sadece bu konuda değil, din eğitimi geneli için geçerlidir. Din eğitimi faaliyetlerinde, bireyin yakın çevresinden, bildiklerinden hareketle dinin ilkelerini, değerlerini öğretmeyi öngörmektedir. Dolayısıyla, Allah'ı tanıtmak amacıyla bireyin çevresindeki varlıklar hakkında bilgilenmesini sağlamak, onlar üzerinde düşünme ve inceleme merakını geliştirip onları doğru anlamlandırmasına katkıda bulunma yaklaşımı, doğrudan eğitimin doğasının gereğidir.

Ne var ki, tabiattaki her varlığın, hem kendinde bir anlam ve değere, hem de kendi dışındaki bir alana insanı yönlendiren bir anlama sahip olmasına rağ-

men, tek başına bu dış dünyanın insanı Allah'a ulaştırma garantisi yoktur. Bunun gerçekleşmesi, bireyin bilinçlilik hâlinin, zihinsel ve duygusal istekliliği/niyetliliği ile doğrudan irtibatlıdır: "Üstlerindeki göğe bakmazlar mı? Onu nasıl yaptık/bina ettik ve süsleyip donattık! Onda hiçbir düzensizlik ve eksiklik yoktur. Yeryüzüne de bakmazlar mı? Onu nasıl yaydık ve orada sabit dağlar yerleştirdik. Orada iç açıcı çift bitkiler bitirdik. Bütün bunlar, içtenlikle Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açmak, ona öğüt ve ibret vermek içindir." (Bk. Kaf, 8; Ayrıca bk. Gâsiye, 23) Bilgilendirme/egitim, inanmanın sınırına kadar bireyi taşır; ama inanmasını garanti edemez. İnana kıvılcımının çakması, çok farklı bir olaydır.

Burada asıl üzerinde durmamız gereken husus, bireye varlıklar öğretmekle Allah'ı tanıtmak arasındaki meseledir. Bu meseleye girmeden önce, okuduğum bir haber yazısından alıntı yapmak istiyorum.

“Varlıklar hakkında yüzeysel bilgi verip onlarla Yaratıcı arasındaki ilişkiyi dile getirmek; bunu kalıp bilgilerle sunmak, pek de önemli değildir. Asıl önemli olan çocuğun, bu varlıkları tanıyıp keşfetmesini, bizzat anlamlandırmasını kılavuzlamaktır. Bundan sonra da onlarla Allah arasındaki ilişkiyi bizzat keşfetmesine rehberlik etmektir.”

"Anaokulunda dinî eğitim" üst başlığını taşıyan bu habere şu cümleyle girilmiş: "Çocuklar için renkli görüntülerle hazırlanmış kitaplarda, her şeyin nedeni Allah'a bağlanıyor." Sonra bu iddiaya örnekler verilmektedir:

"Ben bir aslanım, ormanda yaşıyorum, çok güçlü bir hayvanım, Allah'ın izniyle avımı yakalamam. ...Ben bir kuşum, rengârenktir kanatlarım, Allah'ın izniyle uçarım. ...Ben bir kaplumbağayım, her zaman yavaş yürürüm, evimi sırtımda taşırım, Allah'ın izniyle tehlikelerden korunurum. ...Ben bir balığım, parlaktır derim, denizde yaşıyorum, Allah'ın izniyle kolayca yüzerim..." Değerlendirme kısmında, kitapların "renkli görüntüleriyle çocukların dikkatini" çektiği-

“Din eğitimi adına yapıcı tutum takınmak, olumlu sonuçlar elde etmek istiyorsak, Kur'an'ın tavsiyesine uyarak bilime kulak vermekten başka çare bulunmamaktadır.”

ne işaret edildikten sonra şöyle söze şöyle devam ediliyor: “Ancak kitabın içindeki cümleler, çocukların hayatı sorgulamasının önünü tamamen kesip, her şeyin nedenini Allah'a bağlıyor.” (Cumhuriyet, 06.12.2007)

Belli ki, sözü edilen kitaplarda varlıklar hakkında bilgi verilerek çocukların onlardan hareketle, Allah'ın varlığından haberdar olmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Ancak, üslûpta, izlenen yöntemde yetersizlikler bulunmaktadır. O da şudur: Varlıkların özellikleri hakkında çocuk yeterince bilgilendirilmeden hemen onun varlığının Allah ile ilişkisi dile getirilmektedir. Tabii ki, her varlığın nasıl meydana geldiği araştırılırken bir sebepler zinciriyle karşı karşıya kalınacak ve bu sebepler zincirinin bir yerde kesilmesi gerekecektir. Bu, varlığının kendi dışında bir sebebi olmayan sebeptir ki o da, Allah'tır. Ama haberdeki değerlendirmelere bakılırsa, bu kitaplarda söz konusu sebepler zincirine pek işaret etmeden, hemen Allah'a bağlama çabası görülmektedir. Balık “Allah'ın izniyle yüzmekte”; ama bu iznin mahiyeti nedir? Nasıl izin veriliyor? Görünürde onun yüzmesini sağlayan sebepler nelerdir? Bu ve benzeri soruların cevaplarını içeren sebepler zinciri açıklanmadan, balıkla Allah arasında ilişki kurulmaktadır. Balığın suda yaşamasını ve yüzmesini sağlayan donanımının olağanüstülüğünü çocuğun görmesini bu söz âdeta perdelemektedir; dolayısıyla bu donanımı onda yaratan gücün farkına varması da önlenmiş olmaktadır. Burada yapılan şey, çocuğa bu ilişkiye dair bir kalıp ifade ezberletilmesidir; onun bu ilişkiyi kavrayıp anlamlandırmasına imkân sağlamak değil.

İlkokula giden çocuklar Hayat Bilgisi dersinde okudukları yağmur konusunu kendi aralarında evde tartışıyorlar. Yağmurun nasıl oluştuğunu konuşuyorlar. Yağmurun oluşmasındaki safhalar sırayla dile getirildikten sonra biri soruyor: “Peki bu nasıl

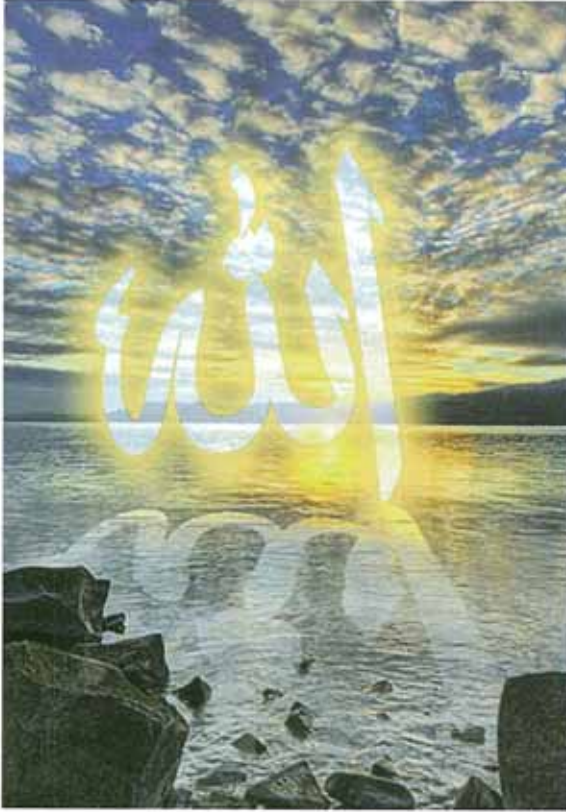
oluyor? Ben işte bunun arkasında ne olduğunu merak ediyorum.” Hepsi bu soru karşısında duraksıyorlar, tıkanıverdiklerini hissediyorlar. İşte orada, Allah'ın varlığı, O'nun yaratması akıllarına geliyor ve nihai sebep olarak, O'nu fark ederek rahatlıyorlar.

Söz konusu kitaplarda ise çocuğun varlıklar hakkında merakını tetikleyici, onları inceleme arzusunun geliştirici bir yaklaşım yeterince ortaya konmamaktadır. Oysa önemli olan, sözü edilen varlıkların çocuğun kendi seviyesine uygun ölçüde tanınmasını kılavuzlamak ve onlar hakkında daha fazla bilgi elde etme merakını tahrik etmek; onlar hakkında araştırma yapma arzusunu geliştirmesini sağlamaktır.

Bu gerçekleştirildiği takdirde çocuk, o varlıkların yapısal niteliklerindeki olağanüstülükleri daha iyi tanıyacak, tanıdıkça hayret duyguları gelişecektir. Her adımda çocuğun merakı derinleşecek, düşünmeyi ve sorgulamayı sürdürecektir. Bu sorgulama ve düşünme süreci, çocuğun varlıklarını daha sağlıklı biçimde anlamlandırmasına imkân sağlayacak ve sonuçta bu olağanüstü yapının kendiliğinden olamayacağı fikrine ulaşmasına imkân sağlayacaktır. Bu derinlikli ve analitik düşünme yolculuğunun sonunda, Allah'ın varlığını farketmesi daha kolaylaşacaktır.

Kısacası, varlıkların tanıtımının niteliği son derece önem arz etmektedir. Burada varlıklar hakkında yüzeysel bilgi verip onlarla Yaratıcı arasındaki ilişkiyi dile getirmek; bunu kalıp bilgilerle sunmak, pek de önemli değildir. Asıl önemli olan çocuğun, bu varlıkları tanıyıp keşfetmesini, bizzat anlamlandırmasını kılavuzlamaktır. Bundan sonra da onlarla Allah arasındaki ilişkiyi bizzat keşfetmesine rehberlik etmektir.

Dikkat edilirse burada varlıkların özelliklerine ilişkin bilgileri edinme, onları işleme, onları kullanarak yenilerini üretme ve benzeri işlemleri bizzat çocuğun yapmasından söz edilmektedir. Çocuğun bütün bu eylemlerin nesnesi değil, öznesi olması öngörülmektedir. Varlıklar üzerinde o düşünecektir; varlıkların neliğini o sorgulayacak, o araştırarak, o inceleyecek, elde ettiği verileri o anlamlandıracaktır. Eğitimcilerin yapacağı iş ise, ona sadece ve sadece bütün bu iş ve işlemlerde kılavuzluk etmektir. İşte bu kılavuzluk işi, pek de kolay değildir; ancak uzmanların yapabilir.

Bu yapıldığı takdirde, çocuk onlarla yetinmeyecek, araştırma merakı kamçılandığından dolayı varlık dünyasını keşif yolculuğunu zevkle sürdürecektir. Varlık hakkında bilgi düzeyi yükseldikçe oradaki olağanüstü sistemi/nizamı anlamaya çalışacak, Allah'a olan imanı giderek daha da güçlenecektir. Aslanın özelliklerini, gücünün bedensel bağlantılarını/sebeplerini, kuşun uçuşmasını sağlayan yapısal özelliklerini, balığın yüzmesini sağlayan donanımını yakından tanıyan birisinin Allah'a inanması ile, bunlardan habersiz olanın inanması elbette bir olaydır.

Hız Musa (a.s.) ile sihirbazların müsabakası bu anlamda iyi bir örnektir. (Bk. Arâf, 106-124) Söz konusu müsabakada Hız Musa'nın (a.s.) değneğini izleyen sihirbazlar secdeye kapanıp imanlarını ilan ederken, halkın büyücülerin yaptıklarından farklı hiçbir şey olmamış gibi davranmalarının altında yatan sebep, tamamen buydu. Sihirbazlar, sihir hakkındaki derinlemesine bilgileri nedeniyle, Hız Musa'nın yaptığına sihir değil, olağanüstü bir iş olduğunu hemen fark edip inandılar. Buna karşılık diğerleri, ortaya konan büyüsel olaylar hakkında yeterli bilgileri olmadığından dolayı, onu da sihirlerden bir tür olarak algılama durumunda kaldılar.

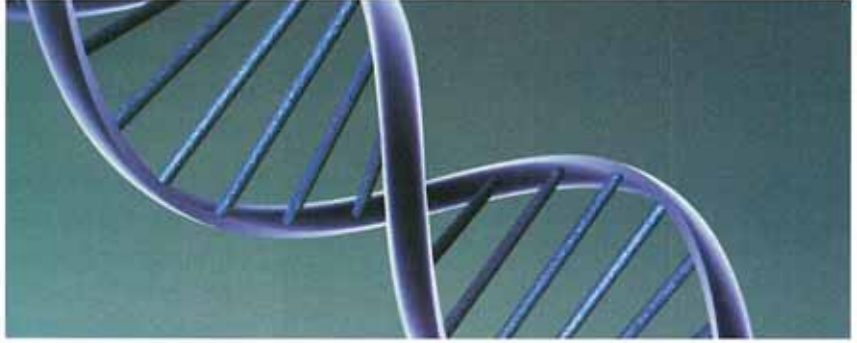
Bu durum göstermektedir ki, bireyin din eğitiminin kalite düzeyi, onun diğer alanlara ilişkin bilgisiyle, genel kültürel birikimiyle yakından ilişkilidir. Varlık dünyasına ilişkin, hayata ilişkin bilgi donanımı ne kadar yeterli olursa birey, dinin ortaya koyduğu ilkeleri, değerleri o nisbette daha iyi anlama imkânına sahip olacaktır. Bu durum, din eğitiminin genel eğitimle bütünlük içinde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Onun için din eğitiminin amacına yaklaşımda bulunurken, bunu genel eğitimin amacından soyutlamamak gerekmektedir.

Bunun uzantısı olarak şu gerçeğin altını çizmekte yarar var: Din eğitiminde konular öğretilirken, bireyin diğer bilgileriyle ve kültürel birikimiyle, bu öğretilen dinî konunun ilişkisi kurulduğu ölçüde öğrenme kolaylaşır ve kalıcılık düzeyi yükselir.

Varlık dünyası hakkında bireyi yeterince bilinçlendirdikten sonra, bu varlığı Yaratan'ı tanıtmaya kalkışan bir din eğitimi yapılmadığı takdirde, dindar görünen bireyler, her biri aklı hayretler içinde bırakacak özelliklere sahip varlıklar üzerinde düşünüp, onları inceleme meraklarını geliştirememekte; hemen yanı başındaki olağanüstülüklerden habersiz yaşayabilmektedirler. Bu habersizlik, hizmetlerine tahsis edilmiş olan varlıklardan yeterince yararlanmalarını engellediği, onlarla sağlıklı ilişki kurmalarını önlediği gibi, onları çok tuhaf tutum ve davranışlara da itebilmektedir. Söz gelimi, peteğin yapısını inceleyip ondaki mucizevi yapıyı fark edemeyenler, petek üzerinde "Allah" yazdığını haber yaparak büyük bir iş yaptıklarını düşünebilmektedirler. Kuzunun kendisi şöyle dursun yününün yapısını incelemeyenler, kuzunun yünlerinde farklı renkle "Allah" lafzı yazılı olduğunu ilan ederek, hayretler içinde kaldıklarını söyleyebilmektedirler.

Bunlar gösteriyor ki, din eğitimi adına yapıcı tutum takınmak, olumlu sonuçlar elde etmek istiyorsak, Kur'an'ın tavsiyesine uyarak bilime kulak vermekten başka çare bulunmamaktadır. Örgün veya yaygın eğitim bağlamında şöyle veya böyle din eğitimi faaliyetlerinde bulunmak durumunda olan herkes (anne-baba, din öğreticisi, din konusunda yazıp çizen) için özellikle eğitim bilimlerinin ve din eğitimi biliminin verilerinden yararlanmak artık olmaz şarttır.

Bir Tedavi Yöntemi Olarak ORGAN NAKLİ

Prof. Dr. Ahmet Yaman
Selçuk Üniv. İlahiyat Fak.

Kök hücrelerden laboratuvar şartlarında üretilen alternatif organ ve doku kullanımı da dahil olmak üzere bütün tedavi yolları tüketildikten sonra, bir şifa ümidi olarak organ nakli ihtimali alternatifsiz bir çare olarak belimişse, organ nakli yapılabilecektir. Bunun için öngörülen şartlar ve alınması gereken dinî, tıbbî, hukukî ve ahlâkî tedbirlerin alınması, tabiatıyla, üzerinde ayrıca konuşulmayacak kadar açık bir gerekliliktir.

Tıp ilmi ile teknolojsi ve genetik mühendisliğin süratli gelişiminin sağladığı imkânlar ve organ bağışısı yönündeki kamusal yönlendirmeler sayesinde organ nakli, neredeyse günlük hayatın aslî fenomenlerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır.

Organ naklinin her iki tarafında da insan olması, insanın işe yaratıklar evreninin en saygın varlığı niteliğini taşıması ve ebedî âhiret hayatı için tekrar dirilmeye dair iman, gelişmelerin sadece tıp ve hukuk değil, belki daha anlamlı bir boyutta din ve ahlâk çerçevesinde tartışılmasını gerektirir.

İnsan Hayatının Önemi ve Beden Üzerindeki Haklar

İnsan, kendisinin veya başkasının yaratılışı üzerinde herhangi bir iradeye ve beceriye sahip olmadığı için, ne kendi ne de bir başkasının bedeni üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma hakkına, hele hele ceza hukukuyla ilgili bazı kamusal düzenlemeler dışında (İsrâ, 33), sonlandırma yetkisine sahip değildir. Onun içindir ki, cana kıyma ve intihar en büyük suç ve günahlar arasında sayılmıştır. "...Cinayetin ve yeryüzünde

fesadı yaymanın cezası olarak işlenmesi dışında, eğer bir kimse bir insanı öldürüse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de bir hayatı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur." (Mâide, 33) ayeti ile farklı yorumlan olmakla birlikte "...Kendinizi öldürüp mahvetmeyin!..." (Nisâ, 29) ayeti buna işaret etmektedir. Hatta öldükten sonra bile insanın ve onun bedenine ait parçaların aynı saygınlığı taşıyacağını "Ölünün kemiğini kırmak, tıpkı hayattayken kırmak gibidir" (Muvatta, "Cenâiz", 45; Ebu Davud, "Cenâiz", 60; İbn Mâce, "Cenâiz", 63) sözleriyle Hz. Peygamber (s.a.s.) beyan buyurmuştur.

Bu ölçüde değeri olan insan hayatının sağlıklı sürdürülebilmesi de dinimizin teşvik edip önem verdiği bir husustur. Onun içindir ki Yüce Allah "...Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın!" (Bakara, 195) buyururken, Hz. Peygamber: "Ey Allah'ın kullan tedavi olun! Zira Allah Teâlâ, yaşlılık hariç, takdir ettiği her hastalığın mutlaka şifasını da vermiştir." (Ebû Dâvûd, "Tib", 1; Tirmizî, "Tib", 2; İbn Mâce, "Tib", 1); "Allah hem derdi hem de devayı göndermiş, her hastalığa bir çare yaratmıştır. Tedavi olun, fakat

tedavide haramı kullanmayın!" (Ebû Dâvûd, "Tib", 11) irşadında bulunmuştur. İnsan hayatını koruyabilmek için artık vazgeçilmez bir zorunluluk halini aldığı anda, bir başka ifadeyle alternatif kalmayınca haramların bile devreye girebileceği yine Kur'an ve sünnetin açıkça ortaya koyduğu (Bakara, 173; Mâide, 3; En'âm, 119, 145; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 36; Müsned, 5/96, 218) bir hükümdür.

Burada asıl konuyu teşkil eden organ nakli, insan hayatının işte bu bedeli takdir edilemez değeri ile onu sağlıklı bir yapıda devam ettirme duyarlılığı arasında kalan bir sorundur.

Fıkıh ve Ahlâk İlkeleri Açısından Organ Nakli

Organ nakli son tahlilde bir tedavi yöntemi olduğuna göre, insan bedenini ve sağlığını koruma yönündeki ısrarlı tavsiyelerin burada da peşinen geçerli olduğu hatırlanmalıdır. İnsanı yaşatma ve hayatı koruma esas olunca, bunu temin eden son çare olarak organ nakli de düşünülecektir. Nitekim bunun tarihsel izlerine ve benzerlerine fıkıh literatürümüzde rastlamak mümkündür.

İmam Şâfi (ö. 204/819) ve Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) sökülmiş dişin yerine, eti yenen boğazlanmış bir hayvanın dişinin, bu da bulunamazsa başka insana ait bir dişin yerleştirilmesinin (implant) caiz olduğunu söylerken (Şâfi, el-Üm, Beyrut 1993, 6/165; İbn Kudâme, el-Muğnî, Beyrut 1984, 8/356), fıkıh ve hadis alanlarının önde gelen âlimlerinden Nevevî (ö.676/1277), kınılmış bir kemiğin başka bir madde ile kaynaştırılması gerekli olur ve bunun için insan kemiği dışında, necis bile olsa başka bir madde de bulunamazsa, kaynaştırma işleminde insan kemiğinin kullanılmasının mümkün olduğunu yazmaktadır. (Nevevî, el-Mecmû', yy. ty., (Dâru'l-Fikr), 3/138)

Klasik dönem fakihleri arasında bu tür işlemleri doğru bulmayanlar, bu yollarla insanın saygınlığının zedelemeyeceği, naklin/tedavinin çözüm sağlamasının kesin olmayışı, organ alımının bir tür işkence (müsle) sayılacağı gerekçelerine tutunmaktadırlar. (Kâsânî, Beda'ü's-sanâi', Kahire 1910, 5/132-133)

Organ nakline olumsuz bakmayı sonuçlayan bu gerekçeler, belli izâflıklar taşıyor olması ile günümüzün gelişen ve kesin ya da kesine yakın sonuçlar alınmasını sağlayan bilimsel ve teknolojik donanım düzeyi göz önüne alındığında, vurgusunu yitirmektedir. Zira verenden alınan organ, zaten ölümlle birlikte ona ihtiyacı kalmadığı ya da yaşıyor ise eksikliği hayatı

fonksiyonların kaybına yol açmadığı için kendisinin saygınlığını zedelememekte; aksine "Her kim bir hayatı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur." (Mâide, 33) ilâhî hükmü gereğince daha da artırmaktadır.

Diğer taraftan organ nakli ile tedavi artık bazı alanlarda kesin, bazılarında kesine yakın bir şifa imkânı sunar hale gelmiştir. Konunun işkence boyutunda ele alınması ise, günümüzün anestezi şartları itibarıyla önemini yitirmiştir. Binaenaleyh olumsuz bakmayı sağlayan gerekçelerin, bir kısmı sübjektif ve soyut bakış açılara dayandığı -dolayısıyla aksini iddia etmek de her zaman mümkün olduğu-; bir kısmı da bilimin elinde sakıncalarından arındırıldığı için bugün itibarıyla anlamlarını kaybetmiş görünmektedir.

Dinin aslı metinleri ve kaynakları yanında, yapılan işlemin din ve ahlâk bakımından sakınca taşımadığını gösteren bir başka dayanak da, kanaatimizce, o işlemin toplum vicdanında doğurduğu akis olmalıdır. Yani söz konusu olay ya da işlemin mâşerî vicdanda aldığı not/onay düzeyi, onun din ve ahlâk açısından da oturduğu zemine ışık tutacaktır. Çünkü insan, fıtrat (Yüce Allah'ın buyurduğu biçimde dinin özüne sâdik kalma niteliği) üzere yaratılmış, ortak akıl sayesinde yanlış ve yalan üzerinde birleşmeleri zorlaştırılmış bir varlıktır. (Bkz. Rûm, 30; Buhârî, "Cenâiz", 79) Böyle olunca insanlığın, hele Müslümanların genelinin olumlu yargısının oluştuğu bir konunun caiz ve meşru olduğu söylenebilir. Kaldı ki, ölmüş bir yakınının organları ile hayata dönenlerin akrabalarının ve sevenlerinin tarif edilemez mutluluğundan pay alan ve dolayısıyla acısı azalan insanların varlığı; nakil işlemlerinde neredeyse hep bu manzarayla karşılaşılması, olayın vicdan boyutunda çözüldüğünü göstermektedir.

Organ nakli konusunu bu ve benzeri veriler ışığında tartışan günümüz âlimleri ve fetva kurulları, geneli itibarıyla fakat belli şartlar ve tedbirler çerçevesinde tedavi amaçlı nakil işlemlerine onay vermektedirler. Bu cümleden olarak ülkemizin dinî görüş açıklama yetkisini taşıyan en üst kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu 03.03.1980 tarih ve 396/13 sayılı kararı, Suudi Arabistan'da bulunan Büyük Âlimler Kurulu, 06.11.1982 tarih ve 99 sayılı kararı ile bazı şartlara uyularak ölüden diriye ve diriden diriye organ nakli ve bağışlamasının şer'an caiz olduğuna fetva vermişlerdir. İslâm Konferansı Örgü-

tü'ne bağlı İslâm Fıkıh Akademisi de konuyu değişik açılardan ele almış ve 11.02.1988 tarih ve 4/1 sayılı karar ile şu sonuçlara ulaşmıştır. (Kararlar ve Tavsiyeler 1985-1989 (İslâm Konferansı Teşkilâtı İslâm Fıkıh Akademisi), çev. B. Aybakan - H. Hacak, İstanbul 1995, s. 59-62)

1) Operasyondan beklenen yarann, doğuracağı zarardan üstün olduğundan emin olunması ve bunun kişiye kaybettiği bir organa kavuşturmak, organın eski şekline dönmesini veya normal fonksiyonunu görmesini sağlamak yahut kişiye psikolojik veya fonksiyonel bir sıkıntı veren bir sakatlığı veya çirkinliği gidermek maksadıyla yapılması şartıyla insan vücudunun bir yerindeki organın, aynı insanın başka bir yerine nakli caizdir.

2) Dinen aranan şartların gerçekleşmiş ve bağışta bulunanın tam ehliyetli olması kaydıyla, kan ve deri gibi kendiliğinden yenilenen organın, bir insandan diğerine nakli caizdir.

3) Başkasının vücudundan hastalık sebebiyle ayrılmış organın bir parçasından yararlanmak caizdir. Bir şahsın hastalık sebebiyle gözünün çıkarılması sırasında korneasının alınması gibi.

4) Kalp gibi hayatın kendisine bağlı bulunduğu bir organın canlı bir insandan diğer birine nakli haramdır.

5) Canlı bir insandan, hayatın devamı kendisine bağlı bulunmasa bile her iki göz korneasının birlikte alınmasında olduğu gibi temel bir hayatî fonksiyonunu devre dışı bırakan organ nakli haramdır. Fakat nakil temel bir fonksiyonun bir parçasını devre dışı bırakıyorsa, bu, sekizinci maddede geleceği üzere, araştırma ve inceleme konusudur.

6) Ölüden canlı birine, hayatî önem taşıyan veya temel bir fonksiyonun selâmeti kendisine bağlı olan bir organın nakli, ölmeden önce ölenin veya ölümünden sonra vârislerinin izin vermiş olması şartıyla caizdir. Eğer kimliği meçhul ise veya vârisleri yoksa bu durumda da yetkili makamın muvafakat etmiş olması şarttır.

7) Unutulmamalıdır ki, açıklanan durumlarda organ naklinin ittifakla caiz görülmesi, organın satım konusu yapılmaması şartına bağlıdır. Çünkü insan organlarının satışa sunulması kesinlikle caiz değildir."

Aynı Akademi, 1990 yılındaki altıncı dönem toplantılarının sonucunda şu ilâve hükümleri benimsemiş-

tir. (Mecelletü Mecma'îl-Fikhi'l-İslâmî, c. 3; sy: 6 (1990), s. 1739, 1791, 1975, 2161)

1) Başka bir insana nakletmek üzere ceninin organ ve dokularını almak caiz değildir. Fakat kendiliğinden düşmüş veya annenin hayatını kurtarmak gibi şer'î sebeplere bağlı olarak hukuken hayatı sonlandırılmış olan ceninin organları kullanılabilir.

2) Ceninin ölümüne sebep olacağından erken dönemlerde (on-onbirinci haftalarda) ceninden ilik ve doku almak haramdır. Fakat kendiliğinden düşmüş veya annenin hayatını kurtarmak gibi şer'î sebeplere bağlı olarak hukuken hayatı sonlandırılmış olan ceninin ilik ve dokuları alınabilir.

3) Beyni tam olarak oluşmadan doğmuş bebeğin ölümü kesinleşmedikçe organları alınamaz.

4) Eğer başan şansı varsa ve diğer şer'î sakıncalar bertaraf edilmişse hayvan cenininden istifade mümkündür.

5) Nakledildiği kişide genetik şifreyi taşımaya devam ettiğinden erbezi ve yumurtalık gibi üreme bezlerinin nakli haramdır.

6) Galız avret (vücut yüzeyindeki üreme organları) dışında genetik şifreyi taşımayan üreme sistemine dahil diğer organların nakli, ancak dinen-hukuken geçerli bir zaruret söz konusuysa ve daha önce açıklanan şer'î ölçü ve kurallar çerçevesinde meşrudur.

Sonuç

Buraya kadar sunulan gerek teorik çerçeve gerek alınan karar ve verilen fetvalar dikkate alındığında kanaatimizce şu yargının yanlış olmadığı ortaya çıkmış bulunuyor:

Kök hücrelerden laboratuvar şartlarında üretilen alternatif organ ve doku kullanımı da dahil olmak üzere bütün tedavi yolları tüketildikten sonra, bir şifa ümidi olarak organ nakli ihtimali alternatifsiz bir çare olarak belirmişse, organ nakli yapılabilecektir.

Bunun için öngörülen şartlar ve alınması gereken dinî, tıbbî, hukukî ve ahlâkî tedbirlerin alınması, tabiatıyla, üzerinde ayrıca konuşulmayacak kadar açık bir gerekliliktir.

Yüce Milletimizdeki PEYGAMBER SEVGİSİ ve AŞKI

Dr. Durak Pasmaz
Haselî Eğitim Merkezi Öğrt.

Bizleri yoktan var eden ve her türlü nimetlerle donatan yüce Allah'a karşı görevlerimiz olduğu gibi, bizlere yüce Rabbimizin buyruklarını tebliğ eden, hal ve hareketleriyle, yaşayış ve davranışı ile örnek ve önder olan Peygamber Efendimiz'e karşı da görevlerimiz, vazifelerimiz vardır. Efendimize karşı olan bu görevlerimiz kısaca, onun hak peygamber olduğuna inanmak, buyruklarına samimiyetle itaat etmek ve onu içtenlikle sevmektir. Onun için her Müslüman peygamberini samimiyetle, içtenlikle sever. Aslında peygamberini sevmeyen mümin olamaz, peygamberini sevmeyen Müslüman düşünülemez. Bunu dinimiz emrediyor. Yüce Rabbimiz böyle buyuruyor, Peygamber Efendimiz böyle beyan ediyor.

Her Müslüman peygamberini sever ama yüce milletimizdeki peygamber sevgisi ve aşkı daha bir başkadır. Daha derindir, daha içtendir, daha samimi ve hasbîdir,

daha duyguludur. Peygamber Efendimiz'in ismi anıldığı zaman her Türk ona salât ü selâm getirerek sağ elini kalbinin üzerine götürür, bununla, peygamberin sevgisinin daima kalbinde olduğunu, onunla yaşadığını, onun sevgisinin kanına kan, canına can kattığını, onun sevgisi olmadan yaşayamayacağını ifade eder. Burada milletimizdeki peygamber sevgisinin bazı tezahürlerine işaret etmek istiyoruz:

İsmi Çocuklarına Vermeleri

Yüce milletimiz, Peygamber Efendimiz'e karşı olan bu hasbî sevgi ve saygısının bir ifadesi olarak onun ismini çocuklarına verirler. Fakat Peygamber Efendimiz'e hümeten çocuklarını Muhammed diye çağırma uygun görmedikleri için önce bu ismi Mehemed olarak telâffuz etmişler, daha sonra Mehmet şeklini almıştır. Bu, gayet ince bir duygu ve düşüncenin eseridir. Bu konuda şöyle bir olay anlatılır: Büyük Türk Hükümdarı Gazneli Sultan Mahmud'un bir hizmetçisi varmış.

Adı Muhammed imiş, onu her gün ismiyle çağırır-
mış. Bir gün babasının adıyla çağırması. Sebebi soru-
lunca; bu gün abdestim yok, diye cevap vermiş. Ya-
ni hizmetçisinin ismi Hz. Peygamber'in ismi olduğu
için onun ismini abdestsiz olarak ağzına almayı ede-
be uygun görmemiştir. Bu ince anlayış ve düşünüş
Türklerle mahsus bir meziyet ve fazilettir, başka mil-
letlerde pek görülmez, eşine pek rastlanılmaz.

Türkler arasında yaygın olan Mahmud ve Ahmet
adları da Muhammed isminden türemiştir. Nite-
kim şair bir beytinde efendimizin bu isimlerini bir
arada kullanarak şöyle der:

"Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim
Hak'tan bize sultân-ı müeyyedsin efendim."

Peygamber Efendimiz'in bazı vasıflarını ifade eden;
Mustafa, Ekrem, Beşir, Nezir, Münir, Nur vb. isimler
de Türk milleti tarafından çocuklarına yaygın olarak
verilmektedir. En önemlisi de milletimizin, asırlarca
gazadan gazaya koşan, haçlı seferlerine karşı İslâmı
ve Müslümanları aşılmaz bir kale gibi koruyan kah-
raman ordusuna Mehmetçik ismini vermiş olması-
dır. Onun için inanç ve kültürümüzde asker ocağı
"Peygamber ocağı" olarak kabul edilmekte, askerlik
kutsal bir görev sayılmakta, bu yüzden askere giden-
ler şenlikler ve dualarla uğurlanmaktadır.

Emine, Halime, Hatice, Ayşe, Zeynep, Rukiyye,
Ümmü Gülsüm, Fatıma, Kasım, Abdullah, İbrahim,
Hasan, Hüseyin, Osman, Ali gibi Peygamber efen-
dimizin annesinin, eşlerinin, çocuklarının, torunları-
nın ve damatlarının isimleri de Türk milleti tarafın-
dan, Peygamber Efendimize karşı olan sevgi ve say-
gılarından dolayı çocuklarına çokça verilmektedir.

Anadolumuzun çeşitli yörelerinde kızlarımıza veri-
len isimlerin birçoğu gül ile başlamaktadır. Bunun
sebebi de kültürümüzde gülün sevgili Peygamberi-
mizin teri olarak kabul edilmesidir. Nitekim Aşık
Yunus şöyle der:

"Yine sordum çiçeğe gül sizin neniz olur?
Çiçek eydur ey derviş, gül Muhammed teridir."

Ünlü Divan Şairi Fuzûlî de Peygamber Efendimiz
hakkında yazmış olduğu meşhur "Su Kasidesi"nde
şöyle der:

"Suya virsün bağbân gül-zân zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâre su."

Yani: Bahçıvan gül bahçesini sele versin, boşuna
yorulmasın/Çünkü bin gül bahçesine su verse de
senin yüzün gibi bir gül açılmaz.

Ondördüncü Osmanlı padişahı olup, on dört ya-
şında tahta çıkan ve padişahlığı on dört sene
(1603-1617) süren Sultan I. Ahmed, bir sanat harika-
sı olan Sultan Ahmed Camii'ni yaptırırken Mısır'da
Sultan Kayıtbay türbesinde bulunan Hz. Peygam-
ber'in "Nakş-ı Kademi" denilen mübarek ayak izle-
rini getirtip Eyüp Sultan türbesine koydurmuş, ca-
minin inşaatı tamamlanınca da camie koydurmuş-
tu. Ancak Sultan o gece Peygamber Efendimiz'i rü-
yasında görmüş, Efendimiz Kadem-i Şerifin getiril-
diği yere geri iade edilmesini söylemişti. Sultan I.
Ahmet emri derhal yerine getirir ve kâinatın efen-
disine duyduğu hasreti aşağıdaki mısralara döker
(Bk. Osman Nuri Topbaş, İbret İşıkları, İst. 2002, s. 280-281), ora-
da Efendimiz'in mübarek ayak izlerini başında tâcı
gibi taşımak istediğini, çünkü onun peygamberlik
gül bahçesinin gülü olduğunu belirtir:

"N'ola tâcım gibi başımda götürsem dâim
Kadem-i pâkini ol Hazret-i Şâh-ı rusûlün
Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sahibidir
Ahmedâ durma yüzün sür kademine ol gülün."

İşte bu yüzden Anadolu'nun bazı yörelerinde, hem
sevgili Peygamberimizin remzi/ sembolü olduğu,
hem de güzellik ve zarafet sembolü olduğu için kız
çocuklarına; Gül, Gülbahar, Gülçin, Gülgün, Gülis-
tan, Gülizar, Gülnar, Gülşen, Güllü, Güldane, Gül-
ser, Gülseren gibi isimler verilmektedir.

En Güzel Şiirler

Diğer taraftan hatiplerimiz en güzel hitabelerini
Peygamber Efendimiz hakkında söylemişler, ediple-
rimiz en güzel yazıların Peygamber Efendimiz hak-
kında yazmışlar, şairlerimiz en güzel şiirlerini sevgili
Peygamberimiz hakkında söylemişlerdir. En güzel
kasidelerimiz, en güzel na'tlarımız Peygamber Efen-
dimiz hakkındadır. Edebiyatımızda Peygamber
Efendimiz hakkında yazılan şiirlerin özel bir adı var-
dır. Buna 'na't' diyoruz. Na't, Peygamber Efendi-
miz'i övmek için yazılan şiir ve kasidelere denir. He-
men her büyük şairimizin, Peygamber Efendimiz'in
özelliklerini ve güzelliklerini ifade eden mutlaka bir
na'tı vardır. Büyük Divan şairi Fuzûlî'nin "Su Kaside-
si", bu dalın en güzel örneklerinden biridir.

Peygamber sevgisi milletimizin kanına, iliklerine işle-
miştir. Sevgi denince akla ilk gelen, sevgi Peygam-
beri Hz. Muhammed'dir. Muhibbî mahlası ile şiirler
yazan Cihan Hükümdarı Kanûnî Sultan Süleyman:

"Hamdülillah Muhammed ümmetiyyiz
Can ile Mustafa'yı kim sevmez." der.
Bir başka şairimiz de Peygamber sevgisini şu güzel
beytiyle ifade eder:
"Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl
Muhammed'siz muhabbetten ne hâsıl."

Peygamber sevgisi denilince aklımıza ilk gelen şa-
hıslardan biri de Mevlid yazan merhum Süleyman
Çelebi (ö. 1422) hazretleridir. Asırlarca Türk milleti
tarafından doğum, ölüm, evlilik, nişan ve sünnet gi-
bi çeşitli meclis ve merasimlerde coşku ile okunan
ve büyük bir hazla dinlenen Süleyman Çelebi'nin
mevlidini burada özellikle zikretmeliyiz. Latîf'in
Tezkiresi'nde zikredildiğine göre (s. 62-63) orijinal is-
mi Vesiletü'n-Necat olan Mevlidin yazılmasına şö-
yle ilginç bir olay sebep olmuştur:

“Hatiplerimiz
en güzel hitabelerini Peygamber
Efendimiz hakkında söylemişler,
ediplerimiz en güzel yazılarını
Peygamber Efendimiz hakkında
yazmışlar, şairlerimiz en güzel şiirlerini
sevgili Peygamberimiz hakkında
söylemişlerdir.”

Bir vaiz Bursa'da Ulu Camii'de vaaz kürsüsünde:
"Onun elçilerinden hiç birini diğerinden ayırma-
yız." (Bakara, 285) ayetini tefsir ederken: "Bu ayet-i
kerimeden çıkan anlama göre, ben Muhammed
Mustafa'yı İsa Peygamberden -Allah'ın salât ve se-
lâmı ikisine olsun- üstün tutamam" demiş. Bunu
duyan Arap asıllı, seçkin, gayretli ve Allah Rasûlü-
nün dininin gerçek ve sadık aşıklarından biri gayre-
te gelip, kesin kanıtlar ve açık deliller ile adı geçen
vaizi susturmuştur. Bu zatın, Allah'ın kelâmının laf-
zını ve manasını iyice kavramış seçkin bir âlim ol-
duğu anlaşılmaktadır. Vaize elinde olmayarak şö-
yle hitap etmiş: "Behey nâdân ve cahil, sen tefsir il-
minde çok eksik olan bilgisizin birisin. Yüce ayet-

lerin nâsîh ve mensuhundan, muhkem ve müteşa-
bihinden haberin yok. 'Peygamberler arasında fark
yoktur' demekten maksat, rasûllük ve nebîlik husu-
sundadır, yoksa fazilet mertebesinde değil. Durum
sizin dediğiniz gibi olsa, "İşte biz, o elçilerden kimi-
ni kiminden üstün kıldık" (Bakara, 253) ayetini nasıl
açıklayacaksınız, diyerek sert bir tartışmaya girmiş.
Ama bu hususta Bursa halkı vaize hak verip Arap
Hoca'ya destek olmayınca, o da fetva için Mısır ve
Haleb'e giderek ileri gelen Arap bilginlerinden
kendi görüşlerini destekleyen fetvalar almıştır. Fa-
kat vaize asıl cevabı, yazmış olduğu Mevlid ile o ta-
rihlerde Ulu Cami'de imam olan Süleyman Çelebi
Hazretleri vermiştir. Anadolu'da ilk mevlid yazan
olarak da bilinen Süleyman Çelebi Hazretleri aşa-
ğıdaki beyitleriyle sevgili peygamberimiz Hz. Mu-
hammed'in, peygamberlerin en faziletlisi, en üstü-
nü olduğunu belirtmektedir:

"Ölmeyip İsa göğsü buldu yol
Ümmetinden olmak içindi ol
Dahi hem Mûsâ elindeki asâ
Oldu anın hürmetine ejderha
Çok temenna kıldılar Hak'tan bular
Tâ Muhammed Ümmetinden olalar
Gerçi kim bunlar dahi mürsel durur
Lâkin Ahmed efdal ü ekmele durur
Zira ol efdallığa elyak durur
Anı öyle bilmeyen ahmak durur."

Anlamı şöyledir: "Hz. İsa'nın ölmeyip göğsü çıkma-
sı, onun ümmetinden olmak içindi. Hz. Musa'nın
elindeki asa da onun hürmetine ejderha oldu.
Bunlar Muhammed ümmetinden olmak için Al-
lah'a çok yalvardılar. Bunlar da peygamberdir ama
Hz. Muhammed bunlardan daha faziletli ve daha
üstündür."

Osmanlı Sultanları

Burada Peygamber sevgisi ve sünnetine bağlılık
ilgili iki Osmanlı sultanından, bir de Osmanlı paşa-
sından misal vermek istiyoruz.

Hayatını Müslümanların birliğine ve dirliğine vakfe-
den büyük Türk Hükümdarı Yavuz Sultan Selim,
1512'de Mısır'ı fethettikten sonra Peygamber
Efendimiz'in Hırka-ı Şerifini ve diğer Emanat-i Mu-
kaddese'yi, daha iyi bakılıp korunabilmesi için Mı-
sır'dan İstanbul'a getirtmişti. Ama bunları sıradan
bir eşyayı nakleder gibi değil, ta Mısır'dan İstanbul'a

kadar hafızlar tarafından hatimler okunarak, salâvat-ı şerifeler getirilerek getirilmiş, Topkapı Sarayı'nda özel bir odaya (daha sonra Hırka-i Saadet odası ismini alacak olan yere) yerleştirilmiş, o andan itibaren de hiç aralıksız gece gündüz hatimler okunmuştu.

Büyük Şair Yahya Kemal Beyatlı 1921 yılında Topkapı Sarayı'nı ziyareti esnasında, Hırka-i Saadet Dairesi'nde güzide hafızlar tarafından okunan Kur'an sesleri iştir ve çok duygulanır. Daha sonra 14 Şubat 1921 tarihinde İleri gazetesinde neşrolunan bir yazısında bununla ilgili müşahade ve duygulanıyı şöyle belirtmiştir:

"Revan Köşkü'nde gezerken kulağıma derinden bir Kur'an sesi geldi. Birden bire İslâm mimarisini tam manasıyla gördüm. Çünkü İslâm mimarisinin içine bir ruh gibi muhakkak rahle başında bir Kur'an sesi lâzım. O ses olmadığı zaman bu mimarî kuru bir şekilde görünüyor. Bu fikrimi rehberim Lütü Bey'e söyledim ve bu Kur'an sesinin nereden geldiğini sordum.

"Hırka-i Saadet dairesinden!" dedi. Yavaş yavaş sesin geldiği pencereye yaklaştım. Baktım; yeşil, yemyeşil ruhanî yeşil bir daire, pencereye arkasını çevirmiş bir hafız, öteki âleme dalmış bir ruhun istirahatıyla okuyor; diğer bir hafız da gözlerini yummuş bir köşede tespihini çekerek bekliyor. Rehberim Lütü Bey'e sordum:

"Hırka-i Saadet'te ne zaman bu hatim indirilir?" Lütü Bey gülümseyerek kulağıma dedi ki:

"Her gün! Her saat! Dört yüz seneden beri geceli gündüzlü bilâ fasıla..."

Hayretten gözlerim kapanmış dinliyordum. Lütü Bey biraz malumat verdi: "Yavuz Sultan Selim hilâfetin alâmeti olan hırka-i şerif, senedi şerif ve diğer emanet-i mübarekeyi Mısır'dan İstanbul'a hatimler indirterek getirmiş; İstanbul'a vardığı gece, sarayda yüksek bir mevkie yerleştirmiş; mimarbaşı ve ustalar asıl tevdi olunacak makamı hanlı hanlı inşa ederlerken, sefer yorgunluğuna bakmaksızın sabaha kadar ayakta beklemiş o gece, geceli gündüzlü Kur'an okunması için bir vazife tertip ederek kırkıncısı bizzat kendi olmak üzere kırk hafız tayin eylemiş. İşte o günden bu ana kadar bu dairede bir saniye tevakkuf etmeksizin Kur'an okunuyor. Bu hafızlar el an kırk kişidir. Daima ikşeri nöbetleşe vazifelerini ifa ederler. Bu gün de bu iki hafızın nöbeti" dedi." (Yahya Kemal Beyatlı, Aziz İstanbul, MEB.Yay. İst.1995, s.120-121)

Osmanlı sultanlarından ikinci olarak zikredeceğimiz Sultan Abdülaziz'dir. Her Müslüman gibi Sultan Abdülaziz de Peygamber Efendimizi çok sever, saygıyla anardı. Hatta sadece Efendimizi sevmekle kalmaz, onun yaşadığı Haremeyn/ Mekke ve Medine halkına da saygı gösterirdi.

"Bir gün hasta yatağında baygın ve saramış bir vaziyette yatarken Sultan Abdülaziz'e:

"Medine-i Münevvere mücavirlerinden bir dilekçe var!" denildiğinde yaverlerine:

"Derhal beni ayağa kaldırmış! Haremeyn'den gelen talepleri ayakta dinleyeyim! Allah Rasûlü'ne komşu olanların talepleri böyle ayak uzatılarak edebe muğayir bir şekilde dinlenmez!.." diyerek, Medine'ye ve Hz. Peygamber'e olan muhabbetini güzel bir surette izhar etmiştir.

Her Medine-i Münevvere postası geldiğinde abdest tazeler, mektupları: "Bunlarda Medine-i Münevverenin tozu var" diye öpüp alına götürür, ondan sonra başkâtibe uzatır ve: "Aç oku" derdi." (O. Nuri Topbaş, a.g.e., s. 296)

Osmanlı sultanları gibi Osmanlı paşaları da Peygamber Efendimiz'e karşı son derece saygılı ve sevgi dolu idiler. Meşhur Medine müdâfî-i Fahrettin Paşa, sevgili Peygamberimiz'in rûhu incinir endişesiyle, Mescid-i Nebvî'nin tamirinde çalışan ustalara, bir yere çivi çakacakları zaman çekicinin sapına mutlaka keçe sarmalarını ve ses çıkarmadan kullanmalarını emretmiştir.

Bu ince düşünce ve bu kadar peygamber sevgisi ancak yüce milletimizde ve onların idarecilerinde bulunabilirdi. Fahreddin Paşa'yı böylesine bir edep ve inceliğe sevkeden, herhalde Hucurat suresinin ikinci ayet-i kerimesidir. Bu ayette şöyle buyrulur: "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin! Birbirinize bağırdığınız gibi Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa giderir."

Evet merhum Mehmet Akif Ersoy'un dediği gibi:

"Bir zamanlar biz de millet hem nasıl milletmişiz Gelmiş dünyaya milliyet nedir öğretmişiz."

Yazımızı şairin aşağıdaki beytiyle noktalayalım:

"Ne iyi gözler ki güzele bakmaktadır

Ne tâlî'li o kalp ki, onun için yanmaktadır."

Yusuf Karakoç

"Ey Muhammed! Sana çağdaş olamadığımdan dolayı çok müteessirim.

Muallimi ve naşiri olduğun bu kitap senin değildir. O lâhûtidir. Beşeriyet senin gibi mümtaz bir kudreti bir defa görmüş, bundan sonra da bir daha görmeyecektir. Ben huzurunda kemâl-i hürmetle eğiliyorum."

(Otto Von Bismark)

"Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyanıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Sebe, 28)

Kimseye Onun Kadar İtaat Edilmedi

Hz. Muhammed (s.a.s.) ve tebliğ ettiği din, Batılı filozoflar, devlet adamları, yazarlar ve ilâhiyatçıların da ilgi odağı oldu. Onun sevgi ve rahmet iklimi kısa süre içinde bütün kıtaya yayıldığı gibi, vefatından sonra da dünyada İslâm'ın girmediği yer kalmadı. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in 23 yıl gibi kısa bir sürede yaydığı "din", asırlardır cehalet içinde yaşayan toplumu kökten değiştirip, medenî bir toplum hâline getirdi. İslâmiyet'in girmediği kıta kalmadı. Napolyon Bonapart şöyle diyor: "Allah'ın varlığını Musa kavmine; Mesih İsa Roma âlemine; Muhammed (s.a.s.) ise bütün âleme yaydı." "Hz. Muhammed (s.a.s.) ve getirdikleri", Batılıların da ilgi odağı oldu hep. Örneğin Lawton Lancelot, "İtiraf edilmelidir ki, Muhammed'in dini Afrika'ya Hristiyanlık'tan daha çok yakışır; aslında şunu

söylemem gerekir ki, bütün dünyaya daha çok yakışır. Onun özelliklerini, insanı insan yapması şeklinde özetlenebilir."

İstikran Hayranlık Verici

John William Draper, Hz. Muhammed (s.a.s.) için, "İnsanlığa en büyük etkide bulunan bir insan", derken; Goethe ise, "Çok kısa bir süre önce İslâm Peygamberi'nin hayatını büyük bir ilgi ile okuyup tahsil ettikten sonra gördüm ki; o asla bir sahte peygamber değildir" diyordu. D. G. Hogart ise, görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Onun bütün davranışları, günlük hayatı, bugün milyonların şuurlu bir hâfızayla gözettiği bir kanun ortaya koymuştur. İnsanlığın herhangi bir bölümünün, "Mükemmel İnsan" kabul ettiği başka hiç kimse, bu kadar yakından ve bu ölçüde ayrıntıyla taklit edilmemiştir. Hristiyanlığın kurucusunun davranışları, takipçilerinin günlük hayatını yönlendirmemiştir. Ayrıca, başka herhangi bir dinin kurucusu, geride Müslüman Rasûl ölçüsünde bir güven ve itimat bırakmamıştır."

Hiçbir Peygambere Böyle İtaat Edilmedi

"Hz. Muhammed (s.a.s.) ilk peygamberlerden uzanıp gelen yolun ışığını tamamlamış ve olgunluğa erdirmiştir" diyen, Fransız Komünist Partisi'nin eski liderlerinden mühtedi Roger Garaudy, Muhammedilik'le Cezayir'de sürgünde iken tanıştığını şöyle anlatır: "Bilindiği gibi otorite boşluğunda ve savaş anlarında en kolay iş istemediğiniz insanları kurşuna dizmektir. Böyle haksız şekilde kurşuna hedef gösterildim. Cezayirli bir asker, aldığı emre rağmen silâhı kullanmadı. Sebebin sorduğumda, 'İslâm dini savaş hâlinde de olsa, elinde silâh olmayan insanı öldürmeye izin vermez' dedi. Bu cevap beni çok düşündürdü. İslâm dinini, medeniyetini ve kültürünü inceledim. Thomas Carlyle ise şöyle yazar: 'Ona peygamber dediler diyorsunuz değil mi? Niçin? Çünkü Muhammed onlarla yüz yüze gelmiş, hiçbir esrânın arkasında kutsanmamış, kendi hırkasına yama yapmış, ayakkabılarını tamir etmiş, savaşmış ve onların arasında istişare etmiş ve emretmiştir. Siz ona ne dersiniz deyin, onun nasıl bir insan olduğunu mutlaka görmüşlerdi. Kutsal taciyla hiçbir imparator, oturup kendi hırkasına yama yapan bu insan kadar itaat görmemiştir. Yirmi üç yıllık zahmet ve gerçek mücadelenin içinde, sahip olması gereken her şeye sahip gerçek bir kahramanı görüyorum.'"

Ona İnsanlığın Kurtancısı Diyelim

Edward Gibbon'a göre, Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu yeni inanç, belirsizliğin şüpheliğinden anmış ve onun kitabı Kur'an, Allah'ın birliğine muhteşem bir tanıktır. 1930'larda yaşayan, Bernard Shaw ise şöyle diyor: "Tahminime göre, Muhammed'in inancı bugün Avrupa'da kabul edilmeye başlandığı gibi, gelecekte de kabul görecektir. Günümüz dünyası onun gibi birisinin mutlak hakimiyeti altına girse, çok ihtiyaç duyulan barış ve mutluluk getirecek şekilde sorunları onun çözeceğine inanıyorum. Avrupa, Muhammed'in akidesinin aşkına girmeye başlamıştır. Gelecek yüzyılda, Av-

rupa sorunlarının çözümünü bu inanç içinde görmeye kadar gidebilir. Problemlerin üst üste yığıldığı asrımızda, bütün müşkülleri bir kahve içme rahatlığı içinde çözen Hz. Muhammed (s.a.s.)'e insanlık ne kadar muhtaçtır."

İslâm'la müşerref olan ünlü İngiliz popçu, Hz. Peygamber (s.a.s.) için şunları söylüyor: "Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.), cahillik ve karanlıklar içinde bulunan Mekke'de dünyaya geldi. İnsanlığa rahmet ve şefaati için gönderildi. O, bütün zamanların en mükemmel insanıdır. Müslüman olduğundan bu yana, Peygamberimiz'in, o büyük insanın hayatını araştırıyorum. Onu okudukça, onu anladıkça, etrafımı saran bilgisizliği, cehaleti daha iyi görüyorum ve irkiliyorum." (Cat Stevens -Yusuf İslâm)

"Milyonlarca insanın kalbi üzerinde, bugün tartışmasız bir etkisi olan hayata sahip birisini öğrenmek istedim. İslâm'ın bir yeri fethinin kılıç ile olmayıp, hayat tarzıyla olduğunu her zamankinden daha fazla anladım. Peygamber'in tam manasıyla sadeliği ve ahde sadakati, onun arkadaş ve takipçilerine kendini adanması, tevazuu, yiğitliği, korkusuzluğu, Tann'ya ve dinine olan mutlak bağlılığıydı, asıl ona her engeli aşır ve muzaffer kılın; yoksa kılıç bir hiçti." (Mahatma Gandhi)

"Ey Muhammed! Sana çağdaş olamadığımdan dolayı çok müteessirim. Muallimi ve naşiri olduğun bu kitap senin değildir. O lâhûtîdir. Beşeriyet senin gibi mümtaz bir kudreti bir defa görmüş, bundan sonra da bir daha görmeyecektir. Ben huzurunda kemâl-i hümetle eğiliyorum." (Otto Von Bismark)

"Peygamber, hatip, kanun koyucusu, fikirler fatihi, rasyonel bir inancın, tasvirsiz bir dinin mimarı, işte Muhammed budur. Dünya üzerindeki insanların büyüklüğü ne ile ölçülürse ölçülsün, hiçbir kimse ondan daha büyük olmamıştır." (Goethe)

Onun büyüklüğü, farklı inanan ve farklı düşünen kişiler tarafından da kabul ediliyor, kabul edilmek zorunda kalınıyor. Bizler de öyle bir peygamberin ümmeti olmaktan son derece gururluyuz, mutluyuz. Peygamber Efendimiz bizim gül kokulu umudumuzdur. Gül kokusu insana neşe ve huzur verir. Çünkü gül, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sembolüdür, kokusudur...

GENÇLİK, MARKA ve İMAJ

Pelin Pektaş
Eğitimci-Yazar

Gençlik üzerine ne kadar çok yazı yazılmış, ne kadar çok söz söylenmiştir. Çünkü gençlik, insan hayatının neredeyse en önemli çağları. Sağlığın daha çok yerinde, enerjinin dopdolu olduğu, heveslerin peş peşe insanın başını döndürdüğü dönem...

İşte tüm bu aslında baş etmesi pek de kolay olmayan durumları, fırtına gibi yaşar genç. Aynı zamanda gün geçtikçe daha da ağırlaşan sorumluluklar yüklenmektedir omuzlarına.

İnsanın dünyada çocukluğundan itibaren kendine yer arayışı, gençlikte daha da farklı şekillere bürünüp bambaşka gösterir kendini. Çevredekiler onu daha çok fark etsin, kabul etsin, takdir etsin isterler.

Doğduğu günden itibaren aidiyet duygusunu yaşamaya muhtaç insan, bir aileye, bir arkadaş grubuna ya da başka herhangi bir yere ait olduğunu gençlik döneminde ilklere kadar hissetmek ister. Bu dünyada ben de varım! Çılgınlığının göstergeleri de farklı farklı olur gençler üzerinde.

Genç, ailesi içinde sevgi ve nitelikli beraberliklerle dolu bir çocukluk dönemi geçirmişse, dünya üzerindeki varlığını güvenle, sevgiyle, paylaşım ile gösterebilir etrafına.

Bir de çocuğunu çok seven (!), çok sevdiği için de (!) bir dediğini iki etmeyen aileler vardır. Çocuk alın demiş, anne-baba almıştır. Çocuk üzülmiştir, anne-baba sevindirmek için alışverişe çıkarmıştır. Anne-baba yaptıkları bazı hataların farkına varmıştır, izale etmek için yine almıştır, almıştır, almıştır. Ne mi almıştır? Komşusunun, arkadaşının evinde gördüğü, reklâmlarda izlediği, mağazalarda gördüğü, ihtiyaç ya da değil tüketim dünyasının çocuklar ve gençler için ürettiği her şeyi.

Üzerinde düşünülmesi gereken diğer genç grubu da hem maddî hem manevî anlamda isteklerini doyuramamış, sevgiden uzak, ilgiden uzak genç grubu...

Sanıyorum üzerinde durulması gereken gruplar da ikinci ve üçüncü olarak söylediğimiz gruplar. Çünkü ilk olarak bahsettiğimiz, çocukluğunda ve gençliğinde aidiyet duy-

Pek çok insana göre küçük gelen şeyler, onları çok mutlu edebilir. İşte gerçek mutluluğun sırrı da ortaya çıkarılır kendiliğinden... Paylaşmak, yardımlaşmak, sevmek, sevilmek, ötele-re yönelik düşüncelerle de birleşirse, mutluluğu engelleyecek ne kalmıştır hayatlarında?

gusunu tam olarak ve olması gerektiği gibi yaşayan genç, maddî anlamda çok ferah bir hayat yaşamamış olsa da dünyaya bakışı sevgi, inanç, güven doludur. Hayatına anlam kazandırmak, bu gençler için hiç de zor değildir. O, bu anlamın temellerini çocukluk döneminde atmıştır çünkü. Kendine ve başkalarına faydası olan bir hayat sürmek, amaçların en büyüğü oluvermiştir onlar için. Çizgileri belirgindir. Ailede yaşadıkları sıcaklık ve güven ortamı sayesinde nereye ait olduklarını kavramışlardır.

Peki ya ikinci grup? Tüketim dünyasının içinde kendilerini kaybetmiş, neyi neden aldıklarını bilmeden çılgınca tüketenler? Bunların kendileri ve dünya ile ilgili ne kadar sağlıklı düşünebileceklerini hayal edebiliyor muyuz? Hani şu meşhur soru kendilerine sorulsa; "İssiz bir adaya düşseydiniz, yanınıza almak istediğiniz üç şey ne olurdu?" cevaplarını hayal edelim hep birlikte. "Falan marka ayakkabı, falan marka montum ya da pantolonum, falan marka ipotum. Bu arada cep telefonlarının çektiği bir adaya düşseler, kesinlikle ilk üçün arasında yine markası ve modeli çok önemli (!) cep telefonları yerlerinde olurdu.

“Gençlerimiz durmadan
çılgınca tüketirken, dünyanın ve
kendi ülkemizin başka yerlerinde aç
ve susuz kıvrananları ne zaman
hatırlar? Ayakkabıları için marka ve
model beğenmezken, pet
şişelerden kendisi için ayakkabı
yapmış Afrikalı kardeşinin görüntüsü
hatırna nasıl gelir?”

Reklâmlar bu gençler için son derece önemlidir. Moda rüzgânına kendilerini kaptırmış, kendi dillerindeki hâliyle (in) ve (out) kavramlarının belirleyicilerinin isteklerine hayatlarını bırakmış olan bu gençler, ne zaman durup düşünecekler, kimse bilmez... O markanın yeni modeli şu, sen hâlâ eski modelini mi kullanıyorsun? Sorusuna muhatap olmak, bu gençler için herhalde en önemli sınavların sorulanından çok daha zor gelmektedir.

İmaj, hayatlarının bütününü kapsayan en önemli kavramlardandır. Ayakkabıların bağcıklarının duru-

şundan saç modeline, elinde taşıdığı çantasından içtiği gazoz ya da meyve suyu türüne, gezdiği mekânlara, izlediği ve dinlediği programlara varıncaya kadar, çevrem dediği insanlar tarafından belirlenmiştir. Onların kabulü gencimizin de kabulü oluvermiştir nasılsa? Hangileri tam olarak bizim sevgili gencimizin zevkine uygundur, bilemeyiz. Ama önemli olan imajdır!

Ve tüm bunları sadece çok masum aidiyet duygusunu yaşamak için yaparlar belki de... Belirli bir kesim beni kabul etsin, takdir etsin, bizdensin desin diye yaparlar.

Başka yerlerde yaşayan gençlerden söz etmiyoruz, kendi içimizde yaşayan, ilköğretim çağlarından itibaren "marka" kavramı hayatında var olan kendi çocuklarımızdan bahsediyoruz. Lise yıllarında marka ve imaj doğrultusunda gruplaşabilen gençlerimizden bahsediyoruz. Üniversiteye başladığı günlerden itibaren neredeyse tüm görüntüsü değişen, literatürüne çok yeni ve farklı kelimeler eklenen bizim gençlerimiz...

Böyle bir hayatın mutlu ettiği insan var mıdır şu yeryüzünde? Bu gençlerin gerçek mutluluğu böyle yaşadıkları sürece hiç yakalayamayacaklarını bilselerdi, ana babaları çocuklarını ağlatmayı göze alsalar da (!) o oyuncakçı dükkanlarından elleri kolları o kadar çok dolu çıkarlar mıydı? Bir ayakkabıları eskimeden yeni modeli çıkmış, aman bizimki geri kalmasın (!) diye yeni model ayakkabılarını alırlar mıydı, aynı markaların? Bilirler miydi, tüketim dünyasının içine bilinçsizce atılan her adımın kendilerini daha derin kuyulara sürükleyebileceğini?

Diğer grup gençlerle ilgili ne yazılabilir, ne söylenebilir ki? Onlar için yitip olan sevgiyi nerede arayacaklarını, kim onlara öğretilmiştir?

Maddî ve manevî anlamda ihtiyaçları karşılanamamış gençler...

İmaj kavramı bunlar için de son derece önemlidir. Çevre kabul etsin yeter ki... anlayışı hayatlarının en anlamsız anlamı oluvermiştir. Kendileri dahi farkında olmadan içine düştükleri bu durumdan nasıl kurtulurlar, bilemezler? Kurtulmak isterler mi gerçekten, onu da kimse bilmez.

Ve konunun belki de en tehlikeli yanlarından biri, bu gençlerin maddî gücünün yeterli olmayışı... Si-

nırsız isteklere, son derece sınırlı maddî imkânlarla nasıl karşılık verilebilir?

İşte bu noktada, başka başka tuzaklar çıkar karşımıza. Para için, ihtiyaçları(!) karşılamak için yapılabilecekler!... Her gün suç ve suçlu sayısının arttığı dünyamızda gerçek suçluları nerede aramak lâzım?

Evet gençlerimiz... Çok kısa bir süre sonra yuva kurması beklenen, kendilerinden sonraki nesle ana- baba olacak gençlerimiz... Dünyanın geleceğini artık ellerine emanet ettiğimiz gençlerimiz.

Hayatının en önemli çağlarını marka ve imaj tutkunluğu ile geçiren insan, kendisinden sonraki nesle neyi nasıl öğretebilir? Ne zaman durup dünyanın gerçek sorunları karşısında düşünür?

Durmadan çılgınca tüketirken, dünyanın ve kendi ülkemizin başka yerlerinde aç ve susuz kıvrananları ne zaman hatırlar? Ayakkabıları için marka ve model beğenmezken, pet şişelerden kendisi için ayakkabı yapmış Afrikalı kardeşinin görüntüsü hatırlar nasıl gelir? Belki de sırf imaj için, oraya gittim diyebilmek için belirli markaların fast food yiyeceklerini çılgınca tüketirken, açlıktan kemikleri ortaya çıkmış, yerde bulduğu yiyecekleri ağzına götüren miniklerle ilgili ne zaman düşünür?

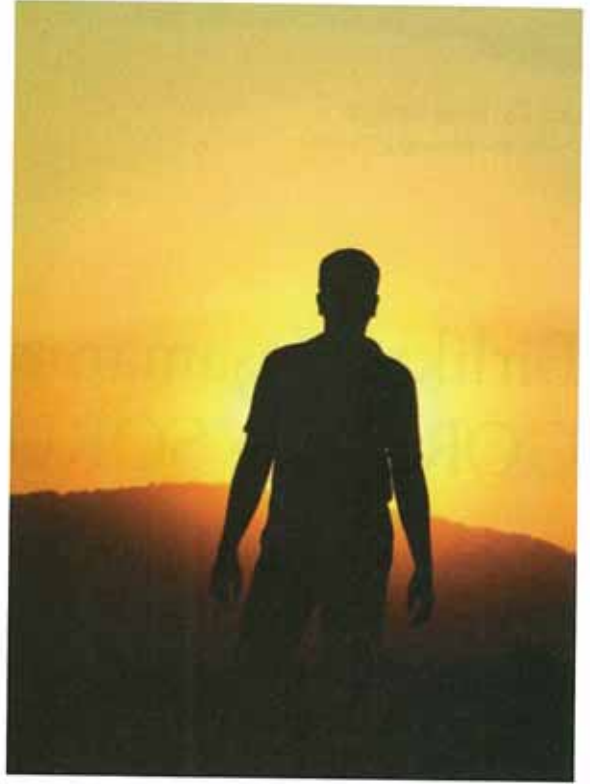
Bol ışıklı alışveriş merkezlerinde zevkle gezerken, küresel ısınma için hangi zaman diliminde içi yanar?

Eşya araç değil amaç olmuşken, eşyanın bu kadar kölesi olunmuşken sağlıklı nasıl düşünülür?

Alışveriş merkezlerine gittiğimizde çılgınca alışveriş yapan insanlar görüyoruz. Bir reklâm izliyoruz, sonra duyuyoruz ki reklâmı yapılan ürün yok satıyor. TV dizilerinde göz önüne serilen hayatlar, birdenbire evimizde hedeflenen hayatlar oluveriyor.

Peki şimdi ne olacak? Herhalde hepimizin aklına bu soru gelmiştir. Sanıyorum hepimizin durup, nereye gidiyoruz? sorusunu kendimize sormamız gerekiyor.

Aidiyet duygusunu ailesi içinde yaşamış, bu konuda tatmin olmuş gençlere, bu dünyanın ne kadar çok ihtiyacı var. Bu gençler arkadaşlarında gördüğü falan marka kıyafeti, ayakkabıyı vs. hiç mi istemezler? Tabii ki onların da bu tür istekler yaşadıkları dönemleri olabilir. Ancak onlar, karşılarında bu konuda çok sağlam duran ana-babalara sahiptirler.

Gerçekten bir ayakkabıya ihtiyacı olduğunda birlikte gidip istediği markayı alabilirler. Bunun yanında anne-babanın tavrı o kadar önemlidir ki, o ayakkabının amaç değil, araç olduğunu anlatabilirler.

Ya da maddi imkanları yeterli değilse, aralarında sevgi ve güvene dayalı olarak bu durumu uygun bir dille anlatabilirler. Böylece bu gençler, bu dönemi çok daha sağlıklı atlatabilirler.

Ayrıca bu gençler, kendilerine ve başkalarına faydalı olmayan şeylerin peşinden gitmemeyi çok daha çabuk öğrenirler. Özgüven sahibi oldukları için kendilerini başkaları ile iyi iletişim kuran, ancak kendini onlarla görüntü ve özellikle bu konudaki düşünce olarak aynı olmak zorunda hisseden insanlar olurlar.

Pek çok insana göre küçük gelen şeyler, onları çok mutlu edebilir. İşte gerçek mutluluğun sırrı da ortaya çıkarılır kendiliğinden... Paylaşmak, yardımlaşmak, sevmek, sevilmek, ötelere yönelik düşüncelerle de birleşirse, mutluluğu engelleyecek ne kalmıştır hayatlarında?

Kendilerine has imaj ve marka olabilen gençlerimizin çoğalması ümidi ile...

Doç. Dr. İsmail Karagöz
Diyanet İşleri Başkanlığı İç Denetçisi

Birlikte Yaşamanın Getirdiği GÖREV ve SORUMLULUKLAR

İnsan sosyal bir varlıktır, dolayısıyla tek başına değil daima diğer insanlarla birlikte yaşar. Çünkü ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaz. İnsanlar toplumda farklı iş ve görevler icra ederler. (Leyl, 4) Bu husus hem yaratılışın gereği hem de birlikte yaşamanın getirdiği bir zorunluluktur. Diğer taraftan, bir toplumda yaşayan insanların ırkları, renkleri, dilleri, cinsiyetleri, boy ve kabileleri farklı olabilir. Bu, yüce Yaratıcı'nın hem takdiri hem de varlığının delillerinden biridir. (bk. Hucûrât, 13; Rum, 22)

İnancı, düşüncesi, işi, dili, ırkı ve kabilesi farklı insanlardan oluşan bir toplumda birlikte yaşamanın, sosyal yardımlaşma ve dayanışma açısından gerekli olmasına karşılık getirdiği birtakım sorumlulukları, hak ve görevleri de vardır. Bu görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi, temel haklara riayet edilmemesi toplumda birtakım sorunlar doğurur. Yüce Allah, yeryüzünün en saygın varlığı olan insanlar bu sorunlarla karşılaşmasınlar diye her topluma bir peygamber göndermiş ve peygamberleri vasıtasıyla insanlara rehberlik etmiştir. Peygamberlerin tebliğ ettiği hak dinin amacı; nesli, canı, malı, akli ve dini korumaktır. Bu ilkelerin korunması amacıyla bazı söz, eylem ve davranışlar haram kılınmış, insan haklarına saygı gösterilmesi emredilmiştir. Bu ilkeler, aynı zamanda bir toplumda birlikte yaşamanın hukukî ve ahlâkî temel unsurlarını da ortaya koyar. Farklı ırk, inanç, düşünce ve davranışa sahip olan insanların bir toplumda güven, huzur ve barış içinde yaşayabilmeleri için karşılıklı hak, görev ve sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir. Yüce Allah bu sorumluluk ve görevleri Nisa suresinin 36. ayetinde özlü bir şekilde şöyle bildirmektedir: "Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-

ya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşla, yolcuya ve elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övüp duran kimseleri sevmez."

Ayette iki temel görev ve sorumluluk bildirilmiştir: Biri Allah'a ibadet etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşturmak, diğeri Allah'ın kullarına ihsanda bulunmaktır. Allah'a ibadet; insanın yaratılış gayesidir (Zarîyât, 54) Allah'a ibadet edebilmek için; O'nu isim ve sıfatlarıyla birlikte tanımak, O'na hiçbir şeyi ortak koşturmak, emir ve yasaklarına uymak gerekir. Allah'ın kullarına ihsanda bulunmak, onlara karşı görev ve sorumlulukları yerine getirmek ve onlara saygılı olmaktır.

Ayette insanların birlikte olduğu ve özel ilgi gösterilmesi gereken kimseler zikredilmiştir. Bunlar; anne, baba, akraba, yetimler, yoksullar, komşular, eş ve arkadaşlar ile yolcu ve hizmetliler/işçilerdir. "Ak-raba" kapsamlı bir kelimedir. Kişinin çocukları, kardeşleri, ebe-dedeleri, torunları, amcaları, halaları, teyzeleri, dayıları, yeğenleri, kayın valide ve kayın pederleri, kayın biraderleri ve baldızlarıdır. Ayette zikredilenler ya bir aile içinde veya mesken veya iş yerinde komşu olarak yaşarlar veya bu insanlarla çeşitli vesilelerle sosyal ilişki içerisinde olunur. Birlikte olmanın ve sosyal ilişkiler içerisinde bulunmanın getirdiği görev ve sorumluluklar, "ihsan" kelimesi ile yerine getirilmesi istenmiştir.

Anne-babaya ihsan; onlara iyi davranmak, ihtiyaçlarını karşılamak, isteklerini yerine getirmek, hayır du-a etmek, kaba ve kırıcı olmamak, onlara "öf" bile dememek, onları azarlamamak, bağırıp çağırmamak, dövmemek, dargın durmamak ve benzeri şe-

killerde olur. (bk. İsrâ, 23-24; Ankebût, 8; Lokman, 14; Ahkâf, 15; Müslim, İman, 137, 143)

Akrabaya ihsan; ihtiyaçları olduğunda onlara maddî ve manevî anlamda yardım etmek, onları ziyaret etmek, iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmaktır. Akraba ile ilişkiyi sürdürmek dinimizde "sıla-i rahim" kavramı ile ifade edilir. Sıla-i rahim, farz bir görevdir. (İsrâ, 26; Buhârî, Edeb, 13) Akraba ile ilişkileri sürdürmek, aile ve toplum hayatının huzur ve mutluluğu için gerekli bir husustur.

Aile fertlerinin ihsanı; karşılıklı görev ve sorumluluklarını yerine getirmekle gerçekleşir. İnsanların en çok birlikte olduğu ve birbirlerine karşı haklarının bulunduğu insanlar, aile fertleri özellikle eşler ve çocuklardır. Erkeğin ihsanı; adaletli davranması (Nisa, 34), eşi ve çocuklarının yeme, içme, giyinme, bannma, ısınma, eğitim ve sağlık gibi her türlü ihtiyaçlarını zamanında ve yeterince karşılaması (Bakara, 233) onları dünyevî ve uhrevî zararlardan koruması (Tahrîm, 6), ibadete teşvik etmesi (Taha, 132), onlara güzel söz söylemesi, yalan söylememesi, onları aldatmaması (Nisa, 148), aile içi sorunları büyütmemesi, dargın durmaması (Tirmizî, Birr, 24, III, 329), işlerini aile fertleriyle iştirak etmesi (Âl-i İmran, 159), affedicisi olması, eşini kötülememesi ve dövmemesi (Ebû Dâvûd, Nikâh, 42) şeklinde gerçekleşir. Kadın ihsanı ise; hem ev işlerinde hem de çocukların yetiştirilmesi, eğitim-öğretimi, sağlık, giyim-kuşam, yeme-içme ve benzeri konularda yönetim ve sorumluluğu dahilinde bulunan işleri en iyi şekilde yerine getirmesi, aile fertlerine iyi davranması, saygılı sevgili olması, eşinin meşru isteklerini makul ve olumlu karşılaması (Nisa, 34), eşine karşı hoşgörülü ve güler yüzlü olması, iyilik ve hizmetlerine teşekkür etmesi, ekonomik değerleri yerli yerinde harcaması, israf etmemesi, eşi ile dargın durmaması ve eşini kötülememesi, çocuklarını iyi yetiştirilmesi şeklinde yerine getirilir. Aile fertleri, karşılıklı bu görevlerini hakkıyla yerine getirirler, birbirlerini aldatmazlar, birbirlerine zulmetmezler, karşılıklı haklara riayet ederlerse aile yuvasındaki birliktelikleri güven ve huzur içinde devam eder.

İhsanda bulunulması istenen diğer insanlar; komşular, arkadaşlar, yetimler, yoksullar, yolcular, hizmetliler ve işçilerdir. Bunlara ihsan onlara iyi davran-

mak, maddî ve manevî yardımda bulunmak, haklarına riayet etmek ve saygılı olmak şeklinde gerçekleşir. Ayet ve hadislerde bu konu önemle dile getirilmiştir. (bk. Beled, 14-16; Buhârî, Edeb, 22; Tirmizî, Birr, 44)

“Birlikte yaşamamanın temel şartı, o toplumda yaşayan insanların görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi, insan haklarına riayet etmesi, birlikte yaşadığı insanlara ihsanda bulunması ve saygı göstermesidir.”

Ayette “uzak komşu” ve “yakın komşu” zikredilerek komşulara ihsan önemle vurgulanmıştır. Toplum hayatında insanlar, mesken, dükkân, iş, yolculuk ve benzeri pek çok alanda sosyal ilişki halindedir. Aynı ilde, ilçede, köyde ve mahallede birlikte yaşarlar. İnsanın komşularına, arkadaşlarına ve misafirlerine iyi davranması, haklarına riayet etmesi ve saygılı olması temel görevidir. Peygamberimiz (s.a.s.), “Cebrail bana komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki, onu mirasçı kılacak sandım.” (Buhârî, Edeb, 28; VII, 78) “Komşularına iyi komşuluk et ki gerçek Müslüman olasın.” (İbn Mâce, Zühd, 24; II, 1410) “Allah katında komşunun hayırlısı komşusuna hayırlı alan kimsedir.” (Tirmizî, Birr, 28) “Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa komşusuna iyilik etsin.” (Buhârî, Edeb, 31; VII, 79) buyurarak komşulara nasıl ihsanda bulunulması gerektiğini beyan etmiştir. Bu itibarla ekonomik durumları, sosyal konumları, itibar düzeyleri, etnik kökenleri ve inanç durumları ne olursa olsun, komşularımıza iyi davranmamız, her şeyden önce onlara Allah'ın bir kulu olarak bakmamız gerekir. Hangi sebeple olursa olsun onları küçümseyici, tahkir ve alay edici (Hucûrât, 11; Hümeze, 1; Buhârî, Edeb, 30) bir tavır içine girmemiz İslâm ahlâkı ile bağdaşmaz. Peygamberimiz, (s.a.s.), “Kişiye, mümin kardeşini küçümsemesi, tahkir etmesi kötülük olarak yeter.” (Müslim, Birr, 32) “Kötülüğünden komşusunun emin olmadığı kimse cennete giremez” (Müslim, İman, 73) buyurarak konunun önemini dile getirmiştir. Komşu haklarını şöyle özetleyebiliriz;

1. Hastalandığında ziyaretine gitmek.
2. Öldüğünde cenazesine katılmak.
3. Borç istediğinde imkân nispetinde yardımcı olmak.
4. Darda kaldığında yardımına koşmak.
5. Bir konuyu istişare ettiğinde görüş beyan etmek.
6. Bir nimete kavuştuğunda tebrik etmek.
7. Düğün, sünnet ve benzeri davetlerine icabet etmek.
8. Başına bir musibet geldiğinde teselli etmek.
9. Kamuya zarar olmayan hata ve kusurlarını deşifre etmemek.
10. Gıybet ve dedikodusunu yapmamak.
11. Karşılaştığında selâm vermek ve hal hatır sormak.
12. Sözlü veya fiili olarak herhangi bir şekilde eziyet etmemek.
13. Canına ve malına zarar vermemek.
14. Güler yüzlü davranmak.

Ayetin sonundaki "Allah kibirlenen ve övüp duran kimseleri sevmez" cümlesi, Allah'a ve Allah'ı kullanma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen kimselerin Allah katındaki değersizliğini ve böyle olunmaması gerektiği vurgulu bir şekilde ifade eder.

Birlikte yaşmanın getirdiği görev ve sorumluluğun olmazsa olmazları vardır. Bunlar; can ve mal güvenliği, adalet ve eşitlik, din, ibadet ve düşünceyi ifade, ticaret ve seyahat özgürlüğü, mal-mülk edinme, mesken, aile mahremiyeti ve onurun her türlü tecavüzden korunması ve benzeri hususlardır.

Birlikte yaşamanın en önemli şartı can ve mal güvenliğidir. Bir toplumda yaşayan insan, evinde, iş yerinde, sokakta, piknikte kısaca nerede olursa olsun kimsenin canına ve malına kastedilmeyeceği ve kastetmek isteyenlere fırsat verilmeyeceği güveni içerisinde olması gerekir. İnsanın en kıymetli

varlığı canı ve malıdır. Hayat tehlikede olursa diğer haklar ve nimetlerin kullanılması mümkün olmaz. Mal canın yongasıdır. Mal ve mülk olmayınca hayatın devam ettirilmesi zordur. Bu itibarla bir toplumda yaşayanların mal ve can güvenliğine sahip olması gerekir. Bütün toplumlar temel yasalarında can ve mal güvenliğini güvence altına almışlar, cana ve mala tecavüzü şiddetle haram kılmıştır. (İsrâ, 32; Bakara, 179. Mâide, 45) Dini, inancı, ırkı ve cinsiyeti ne olursa olsun suçsuz yere bir insanı öldüren bütün insanları öldürmüş gibi günah kazanmış olur. (Mâide, 32)

Hırsızlık, soygun ve gasp gibi mala, mülke ve servete tecavüz etmek ve zarar vermek insan haklarını ihlâl etmek, toplumsal güveni bozmaktır. Bu suçu işleyenlere ağır ceza öngörülmesi (Mâide, 38) bu haramı işlemenin büyük günah olduğunu ifade eder.

Adalet ve eşitlik, birlikte yaşamanın ve toplumsal güven ve barışın vazgeçilmez şartıdır. Topumda herkesin devlet imkânlarından yararlanma, eğitim-öğretim, ticaret ve seyahat, mal-mülk edinme ve benzeri temel hak ve hürriyetlere sahip olma konusunda eşit olması, vergi alma, işlenen suçlara ceza verme ve yüklenen sorumluluklar ve ücretlerde adaletli olunması gerekir. Adalet mülkün temelidir. İrk, renk, dil, cinsiyet, zengin veya fakir olma ve benzeri konularda ayrımcılık yapmak toplumsal barışı bozar. Toplumda ayrıcalıklı sınıfların varlığı adalet ve eşitlik ilkesiyle bağdaşmaz. Dinimiz herkesi Allah'ın kulu olarak görür. Üstünlük, ırkta, renkte, cinsiyette ve varlıklı olmada değil takvada-
dır. (Hucûrât, 13) Peygamberimiz bu hususu Veda Hutbesi'nde şöyle dile getirmiştir: "Ey insanlar! Rabbiniz bir, babanız birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarıdır. Âdem ise topraktır. Allah yanında en değerliniz en muttaki olanınızdır. Arab'ın Arap olmayana bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva ileldir." (Miras, Tecrid-i Sanh Tercümesi, I, 63, No: 61)

Onurun her türlü tecavüzden korunması, özel hayatın gizliliği, mesken dokunulmazlığı, aile sırlarının korunması, kişisel kusur ve hataların araştırılmaması, kişilerin arkadan çekiltilmemesi ve aile hayatının mahremiyetinin korunması temel insan hakkı-

dir ve birlikte güven ve huzur içinde yaşamının temel şartıdır. Bunlar, İslâm inanç ve ahlâkı açısından çok önemlidir. Dinimiz kimsenin evine izinsiz girilmesini istemekte (Nur, 27-28), onur ve haysiyete saldırı, iftira ve gıybeti haram kılmaktadır. (Hucûrât, 12; İbn Mâce, Hudûd, 5) "Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayın, birbirinizin özel ve mahrem hayatını araştırmayın." (Müslim, Birr, 28) "İnsanların kusurlarını araştırıp ortaya çıkarırsan olan fesada sürüklemiş olursun." (Ebu Dâvud, 44) "Müslüman Müslü-

“Bir insan, bir dini kabul etmeye veya ibadet etmeye zorlanamayacağı gibi, inandığı bir dini veya o dinin gerektiği ibadetleri terk etmeye de zorlanamaz ve bu konuda engel çıkartılamaz. Din özgürlüğü; inanıp-inanmama, ibadet edip etmeme hümiyetini içerdiği gibi, o dini öğrenme ve başkalarına öğretme hakkını da içerir.”

manın kardeşidir. Ona hainlik etmez. Onu yalanlamaz. Onu yardımsız ve yüz üstü bırakmaz. Her Müslümanın diğer Müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır." (Müslim, Birr, 32) Evrensel insan hakları beyannamesinde bu husus şöyle ifade edilmiştir: "Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususunda keyfi kanşmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz kalmaz. Herkesin bu kanşma ve tecavüzlere karşı kanun ile korumaya hakkı vardır." (Md. 12)

Din ve ibadet özgürlüğü, birlikte güven ve huzur içinde yaşamının temel şartlarından biridir. Dinimiz insanlara tam bir inanç özgürlüğü tanımıştır. Dileyen Müslüman olur, dileyen müşrik, kâfir, Hristiyan, Yahudi olarak yaşar. (Tegabün, 2) Peygamberimiz (s.a.s.) Mekke'de insanları dine davet etti, ancak kimseyi dini kabule zorlamadı. Din özgürlüğü, "Sizin dininiz size, benim dinim de banadır" (Küfûrûn, 6) anlamındaki ayetle dile getirildi. Medine'de ise, "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır (Bakara, 256) anlamındaki ayetle vurgu-

landı. Bu itibarla bir insan, bir dini kabul etmeye veya ibadet etmeye zorlanamayacağı gibi, inandığı bir dini veya o dinin gerektiği ibadetleri terk etmeye de zorlanamaz ve bu konuda engel çıkartılamaz. Din özgürlüğü; inanıp-inanmama, ibadet edip etmeme hümiyetini içerdiği gibi, o dini öğrenme ve başkalarına öğretme hakkını da içerir. İslâm dini, insanların tam bir din özgürlüğü içinde olmalarını ister. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde bu hak şöyle ifade edilmiştir: "Her şahsın, fikir, vicdan ve din hümiyetine hakkı vardır, bu hak, din veya kanaat değiştirmek hümiyetini, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle açıklama hümiyetini gerektirir." (Md.18)

Sonuç olarak; birlikte yaşamının temel şartı, o toplumda yaşayan insanların görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi, insan haklarına riayet etmesi, birlikte yaşadığı insanlara ihsanda bulunması ve saygı göstermesidir. Şu hadislerin birlikte yaşamının ilkelerini ortaya koymaktadır: "Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe (gerçek anlamda) iman etmiş olamazsınız." (Müslim, İman, 93) "Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi mümin kardeşi için de sevip arzu etmedikçe (gerçek anlamda) iman etmiş olamaz." (Buhârî, İman, 7) "Mümin başkalarıyla hoş geçinir ve kendisiyle hoş geçinilir. Başkalarıyla hoş geçinmeyen ve kendisiyle hoş geçinilmeyen kimsede hayır yoktur." (Ahmed, II, 400; V, 225) "(Ey müminler!), Birbirinizle ilgiyi kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize kin tutmayın, haset etmeyin, kardeşler olun. Bir Müslümanın üç günden fazla kardeşine dargın durup onu terk etmesi helâl olmaz." (Tirmizî, Birr, 24) "Mümin müminin aynasıdır. Mümin, müminin kardeşidir. Onun malını, mülkünü yokluğunda saldırıya karşı korur ve onu gıyabında savunur." (Ebu Dâvud, Edeb, 57) "(Ey mümin! Mümin) kardeşine zalim olsun mazlum olsun yardım et" buyurdu, bunun üzerine kendisine, "Ya Resûlellah! Mazlum olan kişiye yardım edebilirsiniz, fakat zalime nasıl yardım edeceğiz?" dediler. Peygamberimiz (s.a.s.), "Zalimin iki elini tutar zulmüne mani olursunuz." demiştir. (Buhârî, Mezalim, 4)

Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İNANÇ HÜRRIYETİ

Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan nakledildiğine göre, bir bedevî Allah Rasûlü (s.a.s.)'ne gelerek Müslüman olmak üzere biat etti. Bir süre sonra hastalandı ve Hz. Peygamber'den biatini feshetmesini istedi. Allah Rasûlü bunu kabul etmedi. Bedevî, ikinci ve üçüncü talebine de olumsuz cevap alınca Medine'den ayrıldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Medine, kirini atan temizini tutan bir körük gibidir," buyurdu. (Buhari, Ahkâm, 45)

Burada yorumunu yapacağımız hadis, inanç hürriyeti konusunda sevgili Peygamberimiz'in tutumunu açık biçimde ortaya koyan bir rivayettir. Kendisine gelip Müslüman olan ve bağlılık yemini yapan bir bedevînin, hastalığını bahane ederek İslâm'dan ve Medine'den ayrılmasını uygun bulmayan, fakat imkânı olduğu halde onun gidişine de engel olmayan Hz. Peygamber, bedevîye olan kınarlığını yukarıdaki ifadesiyle dile getirmiştir. O, insanları Allah'ın yoluna davet eden bir elçi olarak, bu davete icabet edenlere ne kadar sevindiyse, bundan uzak duranlara veya verdiği sözden cayanlara da o nispette üzülmüştür. Ümmetini, ateşe düşme tehlikesine maruz pervanelere benzeten ve onlar ateşe koştukça eteklerinden çekip korumaya çalışan Allah Rasûlü'nün (Müslim, Fedâil, 17), kendisini âdeta ateşe atan bir bedevîye bu şekilde tepki göstermesi anlaşılabilir bir tutumdur. Onun için Cenab-ı Hak sevgili elçisinin bu hassasiyetine, "Demek onlar bu söze (Kur'an'a) inanmazlarsa, arkalarından üzülecek neredeyse kendini harap edeceksin." (Kehf, 6) ayetiyle işaret etmiştir.

"Dinde zorlama olmayacağını" (Bakara, 256) beyan eden Yüce Allah, peygamberine de bu konuda baskıcı (Kâf, 45) ve zorlayıcı (Gâşîye, 22) olmaması gerektiğini bildirmiş ve şu tavsiyede bulunmuştur: "Rabbini yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve

onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabbin kendi yolundan sapanları da doğru yolda olanları da en iyi bilendir." (Nahl, 125) Hz. Peygamber bu ilâhî ölçüye uyarak kimseye inanç dayatmamış, farklı inanç mensuplarına da bu tercihleri sebebiyle şiddet uygulamamıştır. İslâm'dan vazgeçenler dahil, bu konuda herhangi bir istisna söz konusu değildir. Açıklamaya çalıştığımız hadis de bunun örneklerinden birisidir.

“Din değiştirme, temelde inanç hürriyetiyle ilgili bir konudur. Bir dini benimseyip kabul etme özgürlüğü olan kimsenin, o dinden ayrılma özgürlüğü de vardır. Ancak tarihî bir olgu olarak hiçbir din, kendi açısından din değiştirmeye olumlu bakmamıştır.”

Din değiştirme, temelde inanç hürriyetiyle ilgili bir konudur. Bir dini benimseyip kabul etme özgürlüğü olan kimsenin, o dinden ayrılma özgürlüğü de vardır. Ancak tarihî bir olgu olarak hiçbir din, kendi açısından din değiştirmeye olumlu bakmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak bazen ölüm cezasına kadar uzanan yaptırımların, dinsel öğretilerden çok, siyasal ve sosyal şartların gerekçe gösterildiği idarî tasarruflar olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim, dinden dönenler için sadece uhrevî ceza öngörmüştür. Bakara suresinin 217. ayetinin ilgili kısmı şöyledir: "...Sizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, bunların bütün amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır." Görüldü-

gü üzere ayet, İslâm dininden dönene uhrevî cezanın dışında dünyevî bir yaptırım öngörmemiş, "kâfir olarak ölürse" ifadesiyle de buna işaret etmiştir. Â-i İmran suresinin 86-90. ayetlerinde imanlarından sonra küfre sapanların uhrevî cezalarına işaret edilmiş, 87. ayette bu ceza, "Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetini hak etmeleri" olarak ayrıca tasrih edilmiştir. Nisa suresinin 137. ayetinde de şöyle buyrulmaktadır: "İman edip sonra inkâr eden, sonra inanıp tekrar inkâr eden, sonra da inkârlarında ileri gidenler var ya, Allah onları ne bağışlayacak ne de doğru yola iletecektir." Eğer din değiştirene ölüm cezası öngörülmüş olsaydı ayet, tekrar eden iman ve küfür ihtimalinden hiç bahsetmez, ilk irtidat olayından sonra ölüm hükmünü verirdi. Bu ayetler üzerinde dikkatle düşünülürse, inancı bir irade ve imtihan konusu olarak takdim eden Cenab-ı Hakk'ın bu talimatını insanlığa tebliğ eden Hz. Muhammed'in buna aykırı bir tutum içinde bulunması ve inanç hümiyetinin bayraktarlığını yapan bir dinin, bu hümiyeti kullananları ölüme mahkum etmesi düşünülemez.

Onun için Cenab-ı Hak, geçmiş toplumlarda inançları sebebiyle baskı ve işkence gören insanlara atıfta bulunarak, bunu yapanları şiddetle kınamıştır. Örneğin Kur'an, inançları sebebiyle insanları hendeklere atarak dinî dinî yakan Uhud Ashabı'ndan şöyle bahseder: "...Kahrolsun o alev alev yanan ateş çukurlarını hazırlayanlar! Hani ateşin başında otumuşlar, inananlara yaptıklarını seyrediyorlardı. Sırf aziz, övgüye lâyık, göklerin ve yerin maliki olan Allah'a inandıkları için müminlerden öç aldılar. Allah her şeye şahittir..." (Burûc, 4-9) Ayet, Yemen'de Yahudiliği kabul eden Himyerî kralı Zû Nuvas'ın, milâdî 523'de işgal ettiği Necran'daki Hristiyan halkı Yahudiliğe girmeye zorlarken yaptığı baskılara işaret etmektedir. Bu baskılar sonucu yirmi bin Hristiyanın öldürüldüğü belirtilmektedir. (Muhammed Eroğlu, "Ashabü'l-Uhud", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, 3/471) Cenab-ı Hak, Hz. Muhammed ve mümin arkadaşlarına baskı ve zulüm yapan Mekkeli müşrikleri, muhtemelen bildikleri bu olayı hatırlatarak uyarmaktadır.

Dinde zorlamanın olmayacağını ifade eden Kur'an hükmü mutlak ve evrenseldir. Dolayısıyla dinin

inanç, ibadet ve ahlâkî bütün alanlarında bu ilke geçerlidir. Bunun tek istisnası bir kimsenin dinî uygulamaları veya dine karşı tutumuyla başkalarını rahatsız eder noktaya gelmiş olmasıdır. Dini dayanak noktası yapıp, başkalarının haklarına tecavüz etmek ya da din karşıtı tutumuyla başkalarını rahatsız

“Dinde zorlamanın olmayacağını ifade eden Kur'an hükmü mutlak ve evrenseldir. Dolayısıyla dinin inanç, ibadet ve ahlâkî bütün alanlarında bu ilke geçerlidir. Bunun tek istisnası bir kimsenin dinî uygulamaları veya dine karşı tutumuyla başkalarını rahatsız eder noktaya gelmiş olmasıdır.”

, ederek onların kutsal değerlerine saldırmak kamu otoritesinin müdahale etmesi gereken bir hukuk ihlâlidir. Dolayısıyla toplumun diğer bireylerini doğrudan rahatsız etmeyen ve kamu düzenine zarar vermeyen dinî uygulamaları yerine getirip getirmeme konusu, kişinin, hesabını sadece Allah'a vereceği inanç ve ibadet özgürlüğü alanına girer.

Sonuç olarak, İslâm dini, inanç konusunda insan iradesine önem vermiş, tercihinin uhrevî sonuçlarını hatırlatarak onu özgür bırakmıştır. "De ki: Hak Rabbindendir. Dileyen inansın, dileyen inkâr etsin..." (Kehf, 29) ayeti bunun açık delilidir. Bu yüzden İslâm âlimleri, zorlama ve baskı sonucunda yapılan inanç ikrarının geçersiz olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü baskı ve zorlama insanı, İslâm'ın hoş görmediği iki yüzlülüğe sevk eder. Samimiyete ve bilinçli bir tercihe dayanmayan söz ve davranışlar, görünüşte dine uygunluk taşısa da gerçekte nifak olarak adlandırılır ve değersiz sayılır. Nitekim Kur'an'da, inançlarında dürüst davranmayan münafıklar şiddetle kınanmış ve bunlar apaçık inkârcılardan daha tehlikeli sayılmıştır. (Bakara, 8-20) Dolayısıyla, iman ve amelde ihlâs ve samimiyet, hem Cenab-ı Hakk'ın emri, hem de onun elçisinin bize miras bıraktığı güzel örnekliğinin bir gereğidir.

Bir Akşam Olur Biz de Gideriz...

Bünyamin Albayrak
Bolu Eğitim Merkezi Öğretmeni

İnsan sosyal bir varlıktır. Yaşadıklarını başkalarına anlatmayı, sevinç veya hüznlerini ötekilerle paylaşmayı sever. Bazı olaylar vardır yaşanır ve unutulur. Birtakım olaylar ise unutulmaz hatta yıllarca yâd edilerek sıcaklığını korur. Bu olaylar bazen satırları, bazen de sadırları mesken tutarlar. Böylece "hatıra" adını alırlar.

Bolu Eğitim Merkezi unutulmaz sıcak hatıraların yaşandığı bir mekândır. Başkanlığımızın olurları doğrultusunda yurt dışından gelen misafir öğrencilerimiz burada eğitim-öğretim görmektedirler. Burada her doğan gün mutlu bir hatıranın oluşması için iyi bir ortam hazırlar. Ata yurdunun bu sıcak insanları, ilim ve irfan elde etmenin gayreti içindedirler. Bir tohum gibi yeşerirler gözlerimizin önünde.

Kırgızistanlı bir öğrencimiz Bolu'muzdan ülkesine döndüğünde, ateist olan öğretmeni koşup gelir. Merak eder; acaba yıllardır uğraştığı emekleri boşa mı gitmişti? Öğrencimiz başarılı olduğu için takip edilmeye değerdir. Peş peşe sorular sormaya başlar. Aldığı cevap iyice moralini bozar ve şöyle der:

-Eyvahlar olsun! Ben sana ateist olasın diye on sekiz yıl emek verdim. Sen ise Müslüman olmuşsun, benim öğrettiklerimi bir yılda unuttuvermişsin.

Öğrencimiz şöyle cevap verir:

-Vallahi öğretmenim, ben senin öğrettiklerini değil bir yılda, Bolu da bir haftada unuttuverdim. Hayatımı yeniden düzenledim.

Daha önceleri ana-baba hakkının ne olduğunu bilmeyen, büyüklerine hürmet ve küçüklerine şefkati eksik olan bir Kırgız öğrencimiz ise şöyle diyor:

-Hocam, Kırgızistan'a döndüğümde, ailem beni şaşkınlıkla izliyordu. Oturmam, kalkmam, konuşmam, anne-babama karşı davranışlarım onları çok şaşırtmıştı. Birkaç hafta sonra babam şöyle dedi:

-Evlâdım, senin Türkiye'deki öğretmenlerin nasıl insanlar? Bunlar dünyanın en büyük eğitimcileri olsa gerek, bir yılda bir insan ancak bu kadar değişir.

2004 yılında Moğolistan'dan mahallî din görevlileri ve bazı meslek kuruluşlarından bir grup (doktor, mühendis, gazeteci) Eğitim Merkezimize gelmişti. Harika bir or-

tam vardı. Çünkü kursiyerlerimiz bir saatlerinin bile boş geçmesine razı değillerdi. Yılların telafisiyle meşgullerdi.

Bir gün bizi şaşırtacak bir teklifte bulundular. Yaşları otuz, otuz beş civarında olan üç misafirimiz sünnet olmak istiyordu. Hatta yalvanyorlardı.

Neticede Eğitim Merkezimiz bir sünnet düğününe ev sahipliği yapıyordu.

Aynı dönemde yurt dışına gidecek olan kursiyerlerimiz de (müftü, vaiz, imam-hatip) dil kursu için Eğitim Merkezimizde idiler. Çam sakızı çoban armağanı hediyesi alan, yatakhane'nin yolunu tutuyordu. Türkiye'de yapılan bir sünnet merasimi aynen misafirlerimize de uygulanmıştı.

Her gün aynı olmuyordu. Bazen sevinç, yerini elim bir kazayla kedere bırakabiliyordu. Ama bu ne bir trafik kazası ne de bir iş kazasıydı. Evet, bu bir at kazasıydı. Misafirleriniz Orta Asyalı olunca, at kazası da gayet normal bir olaydır.

Tabiat güzellikleri ile meşhur olan Bolumuzdan misafir öğrencilerimizin de faydalanmaları için bir Abant gezisi düzenlenmişti. Kırgızlar arasında meşhur olan oyunların çoğunluğu güç gösterisine yöneliktir. Ve bu oyunlardan büyük çoğunluğu at üstünde oynanmaktadır.

Öğrencilerimiz Abant'a at kiralandığını görünce hemen işe koyuluyorlar. Şimdi güç gösterme zamanıdır. İki at kiralanıyor. Öğrencilerimizden Niyaz Ali ve Hamidullah atların üstünde birbirlerinden iyice uzaklaşıyorlar, uzun mesafeden mahmuzlanınca hızları iyice artıyor. Böyle bir oyunla hayatlarında ilk kez karşılaşan atların, zaten ikinci şansları da olmamıştı.

Atlar karşılıklı hızla geçerken biniciler at üstünde birbirlerini omuzlayıp yere düşüreceklerdi. Oyunun kuralını bilmeyen ve eğitilmiş olmayan atlar kafa kafa öyle bir çarpışıyorlardı ki, atın birisi beyin kanaması geçiriyor. Diğerinin ise boynu ve arka bacağı kırılıyordu. Bu at kazası sonucu süvarilerden Hamidullah'ın bumu kırılıyor, acilen hastaneye kaldırılıyor.

Bolu Eğitim Merkezimiz alışılmışın dışında farklı bir gün yaşıyordu. Bahçemize bir otobüs yaklaşmış fakat yolcuları bir türlü aşağı inmeye razı edemiyorlardı. Gözyaşları sel olmuş akıyordu. Biz buraya gelmek istemiyoruz. Tekirdağ'a gitmek istiyoruz.

Bunlar, Bulgaristan'da (Türkiye Diyanet Vakfımız tarafından yaptırılan) Şumnu, Ruscuk, Mestanlı İmam-Hatip Lisesinde okuyan kız öğrencilerdi.

Müdürümüz, Başkanlık ile gerekli görüşmeleri yapmış, fakat sonuç alınamamıştı. Başka çıkış yolu olmayınca, misafirlerimiz ağlaya ağlaya yatakhanelerin yolunu tutmuşlardı. Böyle bir ortamda yapılacak eğitimin zorluğunu sizlerin takdirlerine bırakıyorum. Bizler her zamanki kararlılığımızı gösterdik.

Başkanlığımızın belirlediği program doğrultusunda bu öğrencilerimize takviye Kur'an-ı Kerim, Dini Bilgiler, Türkçe dersleri verilecekti. Bunun yanında bir de gezi programı uygulanacaktı. Öyle bir özveri uygulaniyordu ki hedef, bu hassas misafirleri mutlu etmekti.

Nereler gezilmemişti ki İstanbul (Sultanahmet, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Eminönü, Boğaz turu, Miniaturk), Bursa (Yeşiltürbe, Osmangazi, Tarihiçinar vd.leri), Ankara (Başkanlık, Medeniyetler Müzesi, Atakule) Düzce/Akçakoca, Abant...

Nihayet aylık vakti gelmişti. Eşyalar hazırlanmış veda programı için öğrencilerimiz salondaki yerlerini almıştı. İçeri girdiğimizde bir de ne görelim hiçkinklarla akıtılan gözyaşları... Misafirlerimiz Bolu'dan ayrılmak istemiyorlardı.

Eee ne diyelim ağlayarak gelen, ağlayarak gider.

Afganistan'dan gelen mahallî din görevlilerinin hatırası, Bolu Eğitim Merkezinde aynı yere sahiptir. Birkaç günlük misafirlikten sonra hocalarımızın sabırsızlandığını gördüm. Şöyle diyordu içlerinde birisi:

-Hocam sen bize rehberlik et, hadi çıkalım dışarlara insanları İslâm'a davet edelim...

-Hayırdır inşallah, niçin diye sordum?

Dostlanmızı birileri (!) Türklerin İslâm'dan çıktığını, başka dinlere girdiğini söyleyerek aldatmışlardı. Bizlerin hafız olduğunu anlayınca nasıl şaşırdıklarına şahit oldum. Türkiye ziyaretlerinin neticesinde, İstanbul ziyaretimizin zirvesi olan Sultanahmet'i gördüklerinde, içlerinden birisi şöyle haykırmıştı:

-Fetebârekallahu ahsenülhâlikîn, Osmanlı ve Türkiye ne kadar büyük bir medeniyetmiş...

Bütün bu hatıralar bize bir gerçeği hatırlatıyor. Öğretmenlik, dünyada en şerefli bir meslektir. Yapmış olduğunuz hizmetler, gözünüzün önünde yeşeriyor. Hz. Peygamber (s.a.s.), "Ben öğretmen olarak gönderildim." buyurmaktadır. (İbn Mâce, Mukaddime, 17)

ATATÜRK, Din ve Din Adamları

Prof. Dr. Ali Sankoyuncu
Dumlupınar Üniv. Rektör Yrd.

Gerçekte Atatürk, ne dini toplumsal hayattan çıkarmak istemiş ne de dinin özüne dokunmuştur. Onun mücadelesi, din adına ortaya çıkan zihniyetle olmuştur. Atatürk gerçekçi, akılcı, ileriye gören, toplumunu ve dünyayı doğru okuyan, ne yaptığını bilen bir devlet adamıdır.

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938), Türk ulusunun yetiştirdiği en büyük komutan ve devlet adamlarından biridir. O, ulusunun benliğinde saklı cevheri harekete geçirerek, önce Anadolu topraklarından emperyalistleri sürmüş, sonra da halkının çağdaş uluslar düzeyine çıkmasını hedeflemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Türk çağdaşlaşma hareketinin önderi olan Atatürk, askerliği, devlet adamlığı, devrimciliğinin yanı sıra, ayrıca seçkin bir düşünce adamıdır.

Ne var ki, bu büyük insanın tüm görüş ve düşüncelerinin aynı derecede, özellikle kendi halkı tarafından tam anlaşıldığı söylenemez. Örneğin onun din ve lâiklik hakkındaki görüş ve düşünceleri en az bilineni, ama en çok tartışılan ve istismar edilenidir. Öyle ki, kimi çevrelerce konu hakkında taban tabana zıt, tamamen birbirinden farklı çeşitli düşünceler üretilmektedir. Bunlar arasında Atatürkçülüğü "dinsizlik" olarak takdim edenlerin sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Ayrıca din ve lâiklik ile ilgili tartışma ve değerlendirmeler sosyal

hayatımıza tesir eden iki önemli konudur.

Gerçi Atatürk'ün din ve lâiklik anlayışı ile ilgili çalışmalar yok değildir. Özellikle "lâiklik" konusunda pek çok çalışma vardır. Fakat bunların çoğu incelendiğinde görülecektir ki, ya Atatürk'ün din ile ilgili sözlerini aktarmakla yetinilmiş ya da onun lâiklik anlayışında din ve din adamlarına yer verilmemiştir. Başka bir deyişle, yıllardır lâikliğin savunuculuğunu yapan kimi aydınlarımız, hocalarımız; lâikliği din ile birlikte ele alıp değerlendirmeyi, lâikliğin özüne aykırı bulmuşlardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün din ve lâiklikle ilgili düşünceleri çok tartışılmıştır. Bazılarına göre o, dini toplumsal hayattan çıkarmak istemiştir. Bu sebeple bunlara göre bundan dolayı dinsizdir. Dinî değerleri kullanarak hedefine ulaşmış, sonra da dini ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Gerçekte Atatürk, ne dini toplumsal hayattan çıkarmak istemiş ne de dinin özüne dokunmuştur. Onun mücadelesi, din adına ortaya çıkan

zihniyetle olmuştur. Atatürk gerçekçi, akılcı, ileriye gören, toplumu ve dünyayı doğru okuyan, ne yaptığını bilen bir devlet adamıdır. Dine, dinî değerlere değil, hurafeciliğe ve din istismarına karşıdır. Bu da din düşmanlığı değildir; gerçek dindardır. Bu sebeple lâiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, Atatürk de dinsiz değildir. Bu bağlamda, Türkiye koşullarında gerçek dindarlık Atatürkçülüğün bir boyutudur.

Prof. Dr. Ethem Ruhi Fıçlalı'nın dediği gibi, "Her şeyden evvel, bir kimsenin dinî duyguları ve dinî kültürü ile içinde doğup büyüdüğü, terbiyesini aldığı aile muhiti ve okul arasında çok sıkı bir alâka vardır. Bu noktadan hareketle, Atatürk'ün hayatına baktığımızda, son derece önemli bir manzara ile karşılaşırız.

Bir kere o, devrinin din kültürüne oldukça üst seviyede sahip Müslüman ve mütebedeyin (dindar) bir anadan babadan dünyaya gelmiş biridir ve ilk dinî bilgilerini de onlardan, bilhassa annesinden almış ve onun tarafından yetiştirilmiştir. Annesi Zübeyde Hanım onu, geleneklere uygun olarak ilâhilerle, yani Âmin Alayı ile mahalle mektebine başlatmıştır. İlk öğrenimini gördüğü Şemsi Efendi Mektebi ve daha sonra devam ettiği Selânik Mülkiye Rüştiyesi, devrinin şartları içinde ciddi dinî bilgiler veren öğretim kuruluşlarıydı. Hatta daha sonra girdiği Selânik Askerî Rüştiyesi de, Manastır Askerî İdadisi de programlarında aynı ciddiyet ve seviyede din kültürü veren müesseselerdi. Esasen Atatürk'ün din kültürünün seviyesini görmek ve göstermek için onun bu sahayla ilgili olarak tetkik ettiği Caetani'nin İslâm Tarihi, Corci Zeydan'ın Medeniyet-i İslâmiyet Tarihi gibi bugün ancak bu sahanın mütehassıslarınca takip olunabilen eserleri söylemek bile kâfidir. Onun bu sahadaki vukufu öylesine sağlamdır ki, daha sonra liseler için yazdığı tarih kitaplarının "İslâm Tarihi" bölümünü, bizzat kendisi kaleme almıştır. Ayrıca onun, Kur'an-ı Kerim'i tercüme ve tefsir edebilecek kadar Arapça bilgisine sahip olduğu da bilinmektedir. Görülüyor ki, Atatürk'ün dinî kültürü gerek seviye, gerek mahiyeti itibarıyla dikkati çekecek derecede ileridir."

Ayrıca Çankaya ve Anıtkabir'de Atatürk'e ait kitapları inceleyenler, bu kitaplar arasında Türk-İslâm tarihinin büyük yer tuttuğunu görürler. Yine bu kitaplar üzerinde çalışırlar, Atatürk'ün önemseydiği ibareler altındaki çizgileri ve birtakım notları açıkça izleyebilirler.

Öte yandan Atatürk'ün içtenlikle gerçek bir inanan kişi olduğunu kanıtlayan pek çok anı, olay vardır.

Örneğin 17 Ekim 1911'de Fuat Bulca'ya yazdığı mektupta, "...Allah nasip ederse mücadele sahasında birleşiriz. Cenab-ı Hak takdir etmişse ahirette kavuşuruz." diyen Atatürk'ün, 2 Aralık 1916'da da Allah'ın varlığı ile ilgili kitaplar okuduğunu görüyoruz. Bu konuda sorulan bir soruya verdiği cevapta Allah hakkında düşüncesini şöyle açıklar:

“Atatürk'ün din kültürünün seviyesini görmek ve göstermek için onun bu sahayla ilgili olarak tetkik ettiği Caetani'nin İslâm Tarihi, Corci Zeydan'ın Medeniyet-i İslâmiyet Tarihi gibi bugün ancak bu sahanın mütehassıslarınca takip olunabilen eserleri söylemek bile kâfidir. Onun bu sahadaki vukufu öylesine sağlamdır ki, daha sonra liseler için yazdığı tarih kitaplarının "İslâm Tarihi" bölümünü, bizzat kendisi kaleme almıştır.”

"Arkadaşlar! Allah kavramı insan beyninin çok güç kavrayabileceği metafizik bir meseledir."

Allah'ın birliğini onaylayan sayısız sözü vardır. Kayıtlara geçen birkaç sözü şöyledir:

"Ey arkadaşlar! Tanrı birdir, büyüktür."

"Ey millet, Allah birdir, şanı büyüktür."

Atatürk'ün, Allah hakkında bu ve benzeri sözleri, onun Kur'an diliyle konuştuğunu gösterir.

"Gözler O'nu görmez, O bütün gözleri görür." (Enam, 93)

"De ki: O Allah birdir." (İhlas, 1)

"O ancak bir tek tanrıdır." (Nahl, 51)

Atatürk inanmış bir insandı. Bunun böyle olması da tabiidir. Çünkü milletlerin tarihinde "büyük" sıfatını kazanmış önderler ve kahramanların hepsi de mensup oldukları milletin sahip olduğu maddî ve manevî bütün değerleri ile bütünleşmenin sırnı yakalamış ve bunları, hayatlarında, bizzatî tecelli ettirebilmiş insanlardır. Atatürk de tarihin kaydettiği büyük insanların ön saflarında yer aldığına göre, elbette mensubu olmakla daima iftihar ettiği yüce

Türk milletinin bütün maddî ve manevî değerleri ile, özellikle milletimizi asırlardır yağurmuş, ruh ve şekil vermiş manevî değerlerin en önemli unsurlarından biri olan dinimizle bütünleşmiş ve ona olan inancını, hayatının her safhasında vicdanının en mutena yerinde muhafaza etmiştir.

Bu gerçekler bilinmesine rağmen bazı kimseler, onu "dinsiz" olarak sunmada ısrarcı davranmaktadır. Bunlara göre o, Millî Mücadele esnasında İslâm'dan ve kimi hocalardan yararlanmış, ama asıl

amacı Türk ulusunun hayatından dini çıkarıp atmak olmuştur. Bu görüşler dayanaktan yoksundur. Eldeki bilgi ve belgeler bunun aksini göstermektedir. Örneğin düşman yurttan kovulduktan sonra 1 Kasım 1922'de, saltanatın kaldırılması esnasında TBMM'de yaptığı tarihî konuşmasında şöyle demektedir:

"Ey arkadaşlar! Tann birdir büyüktür. Tannsal inançların belirtilerine bakarak diyebiliriz ki, insanlar iki sınıfta, iki devirde ele alınabilir. İlk devir insanlığın çocukluk ve gençlik devridir. İkinci devir insanlığın erginlik ve olgunluk devridir. İnsanlık, birinci devrede tıpkı bir çocuk gibi, tıpkı bir genç gibi yakından ve maddî vasıtalarla kendisiyle ilgilenilmesini gerektirir. Allah, kullanı gereken olgunluk noktasına erişinceye kadar içlerinden vasıtalarla dahi kullanyla ilgilenmeyi Tann olmanın gereği saymıştır. Onlara Hz. Âdem alehisselâmdan itibaren bilinen veya bilinmeyen sayısız denecek kadar çok nebîler, peygamberler ve elçiler göndermiştir. Fakat Peygamberimiz aracılığı ile en son dinî hakikatleri ve uygarlığı verdikten sonra, artık insanlıkla birtakım araçlar koyarak ilişki kurmayı gerekli görmüştür. İnsanlığın kavrama düzeyi, aydınlanması ve olgunlaşması; her kulun doğrudan doğruya tannsal ilhamlarla ilişki kurma yeteneğine ulaştığını kabul buyurmuştur. Ve bu sebeptendir ki, Cenab-ı Peygamber, son peygamber olmuştur. Ve kitabı, en eksiksiz kitaptır."

Yine Atatürk, Millî Mücadelenin kazanılmasından sonra çıktığı yurt gezilerinden birinde Balıkesir'e uğramış ve burada Zağnos Camii'nde halka hitap

etmiştir. 7 Şubat 1923 tarihli bu konuşmasında şöyle der:

"Millet! Tann birdir, şanı büyüktür. Tann'nın selâmeti, karşılıksız sevgisi ve hayrı üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Tann tarafından insanlara gerçekleri bildirmekle görevlendirilmiş ve elçi olmuştur. İnsan yaşayışını düzenleyen temel kurallar hepinizce bilindiği üzere yüce Kur'an'daki yazılı buyruklardır. İnsanlara doğruluğun özünü vermiş olan dinimiz, son dindir. Kusursuz ve en mükemmel dindir. Çünkü dinimiz, akla, mantığa, gerçeklere bütünüyle uyar ve uygun düşer. Eğer akla, mantığa ve gerçeklere uygun düşmemiş olsaydı, bununla diğer tabiat kanunları arasında çelişki olması gerekirdi. Çünkü bütün bu mevcut kanunları yapan Tann'dır."

"Milletimiz, din ve dil gibi kuvvetli iki fazilete sahiptir. Bu faziletleri hiçbir kuvvet milletimizin kalp ve vicdanından söküp alamamıştır ve asla alamaz."

Öte yandan Fransız gazeteci Maurice Pernot, 29 Ekim 1923'te Atatürk ile çeşitli konular üzerine yaptığı bir röportajda, ona dinî meseleler hakkında görüşlerini sorar. Aldığı uzun cevaptan sonra aralarında şöyle bir diyalog geçer:

Maurice Pernot, "Şu halde yeni Türkiye'nin dine aykırı hiçbir temayülü ve mahiyeti olmayacak demek?" der. Atatürk şu cevabı verir:

"Siyasetimizi dine aykırı olmak şöyle dursun, din bakımından eksik bile hissediyoruz."

Maurice Pernot, "Zat-ı asilaneleri, düşündüklerini bendenize daha iyi izah buyururlar mı?" diyerek, Atatürk'ten sözlerini açmasını ister. Bunun üzerine Atatürk şu açıklamayı yapar:

"Türk milleti daha dindar olmalıdır. Yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır demek istiyorum. Dinime, bizzat hakikate nasıl inanıyorsam buna da öyle inanıyorum. Bilince aykırı, ilerlemeye engel hiçbir şey içermiyor. Oysa, Türkiye'ye bağımsızlığını veren bu Asya milletinin içinde daha kanşık, yapmaca, batıl inançlardan ibaret bir din daha vardır. Ancak bu cahiller, bu acizler, sırası gelince aydınlanacaklardır. Onlar ışığa yaklaşmazlarsa, kendilerini mahv ve mahkum etmişler demektir. Onları kurtaracağız."

Böylece Atatürk, dinin bilime ve ilerlemeye aykırı olmadığı, ama gerçek dinle hurafe anlayışları birbirine kanştırmamak gerektiği düşüncesindedir. Lâiklik sadece din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması demek değildir. "Lâiklik, tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir." diyen

Atatürk, lâikliğin din aleyhtarı bir zihniyetle uygulanması ihtimalini göz önüne alarak şöyle demiştir:

"Lâik hükümet tabirinden dinsizlik manasını çıkarmaya yeltenen fesatçılara fırsat vermemek lâzımdır."

Atatürk, Ankara Orman Çiftliğindeki gezilerinde kendisine eşlik edenlere zaman zaman çeşitli konulara ilişkin görüşlerini açıkladı. Bu gezilerden birine katılan Asaf İlbay, Atatürk'ün din hakkında ne düşündüğünü açıkça öğrenmek için iyi bir fırsat yakaladığını düşünmektedir. Atatürk'e sorar:

"Paşam din hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum." Atatürk cevap verir:

"Din vardır ve lâzımdır. Temeli çok sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi; fakat bina, uzun yüzyıllardır ihmale uğramış. Harçlar döküldükçe yeni harç yapıp binayı sağlamlaştırmak lüzumu duyulmamış. Aksine olarak birçok yabancı unsur -yorumlar, hurafeler- binayı daha fazla hırpalamış. Bugün bu binaya dokunulamaz, tamir de edilemez. Ancak za-

manla çatlaklar derinleşecek ve sağlam temeller üstünde yeni bir bina kurmak lüzumu doğacaktır.

Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının sesine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor; kaste ve fiile dayanan bağnazca hareketlerden sakınıyoruz. Gericilere asla fırsat vermeyeceğiz."

1930 yılında bir oryantalistin Hz. Muhammed hakkında yazdığı kitabı Türkçe'ye çeviren bir yazar, ese-

rini Atatürk'e takdim eder. Atatürk kitabı inceledikten sonra Prof. Dr. Şemsettin Günaltay'ı çağırır ve kitap hakkında fikrini sorar. Günaltay'ın cevabı:

"Ele alınacak bir şey değil, bir facia Paşam." olur.

Atatürk, Günaltay'ın sözünün bitmesini beklemeden yerinden fırlar ve yanında bulunan Başbakan İsmet Paşa'ya dönerek, "Bu paçavrayı toplatın ve tercüme yapanı da devlet hizmetinde kullanılmamak üzere hükümet kapısından uzaklaştırın." der.

Şemsettin Günaltay, anıların devamında Atatürk'ten şunları nakleder:

"(Hz.) Muhammed'i bana, cezbeye tutulmuş sönnük bir derviş gibi tanıttırmak gayesine kapılan bu gibi cahil adamlar, onun yüksek kişiliğini ve başarılarını asla kavrayamamışlardır. Anlamaktan da çok uzak görünüyorlar. Cezbeye tutulmuş bir derviş, Uhud Muharebesinde en büyük bir komutanın yapabileceği bir planı nasıl düşünür ve uygulayabilir?

Tarih, hakikatleri değiştiren bir sanat değil, belirten bir bilim olmalıdır. Bu küçük harpte bile askerî dehası kadar siyasî görüşüyle de yükselen bir insan, cezbeli bir derviş gibi tasvire yeltenen cahil serse-riler, bizim tarih çalışmamıza katılamazlar. (Hz.) Muhammed bu harp sonunda, çevresindekilerin direnmelerini yenerek ve kendisinin yaralı olması-na bakmayarak, galip düşmanı izlemeye kalkışmamış olsaydı, bugün yeryüzünde Müslümanlık diye bir varlık görülemezdi."

Atatürk'ün, Allah ve Peygamber hakkında düşünceleri inanmış bir insanın düşünceleridir. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'e de hayrandır. Osman Ergin'in Türk Maarif Tarihi adlı eserinde, güzel sesli, musikişinas kişilerle toplantılar düzenleyen Atatürk'ün, bu toplantılarda Kur'an-ı Kerim okutup, onu huşu içinde dinlediği bildirilmektedir.

1930 yılında Atatürk, Fevzi Çakmak'la birlikte trenle yurt gezisine çıkıyorlar. Kompartımanda ülke sorunlarını konuşurlarken bir milletvekili içeri girip, Atatürk'ün kulağına bir şeyler söylüyor. Atatürk'ün kaşları çatılıyor, Fevzi Paşa'ya dönerek, "Paşam, lütfen beni takip ediniz, arkadaşlar bir haber getirdi, inceleyelim." diyor. Diğer vagondaki kompartı-manda yüksek rütbeli bir subayın kanepesi üzerinde namaz kıldığını görüyorlar ve Atatürk Mareşale diyor ki, "Paşam, bu adamın biraz evvel kulağıma gizli bir şeyler söylediğini gördünüz. Bu adam muhafız kıtasına mensup yüksek rütbeli bir subayın namaz kıldığını gammazladı. Bu adam namaz kılmayı kendi aklınca suç görüyor, durumu size göstermek için buraya kadar zahmet ettim."

Atatürk ilk istasyonda milletvekilini trenden indiriyor ve gelecek dönem milletvekili seçilmesini engelliyor. Münir Hayri Egeli (Ö. 1970), Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar isimli eserinde şöyle bir olayı anlatır:

Atatürk için dinsiz diyenler oldu. Bunu bir moda gibi yayanlar oldu. Onun lâik anlayışını dinsiz gibi göstermekte fayda bulanlar oldu. Halbuki Atatürk yobaz aleyhtarı idi. Size başımdan geçen bir vakayı naklederek başlayayım:

Bir gün Necip Ali ona:

"Efendim Münir Hayri namaz kılar." dedi.

En yakın bir dostumun beni bu şekilde takdim ettiğini gören beni sevmeyenler, şimdi kovulacağımı zannederek gülüşüler.

-Sahi mi?

-Evet Paşam.

Niçin namaz kılıyorsun?

-Namaz kılınca içimde bir huzur ve sükun hissedirim.

Atatürk demin gülenlere döndü:

"Batmak üzere olan bir gemide bulunsanız her halde yetiş Gazi demezsiniz, Allah dersiniz. Bundan tabii ne olabilir."

Sonra bana döndü:

-Dünyadaki işlerine zarar getirmemek şartıyla namazını kıl, heykel yap, resim de.

Atatürk gerçekte dine ve dindara değil, hurafeciliğe ve taassuba karşıydı. Çünkü hurafeciliğin dine zarar verdiği, taassubun da çıkarıcılığa zemin teşkil ettiği kanaatindeydi.

"Softa sınıfının din simsarlığına izin verilmemelidir. Dinden maddî çıkar sağlayanlar iğrenç kimselerdir. İşte biz bu duruma muhalifiz ve buna izin vermiyoruz. Bu gibi din ticareti yapan insanlar, saf ve masum halkımızı aldatmışlardır. Bizim ve sizlerin mücadeleye edeceğimiz ve ettiğimiz bu kimselerdir."

1923 yılına kadar cuma ve bayram namazı hutbeleri baştan sona Arapça okunurdu. Müslüman Türk halkı, tamamı Arapça olan bu hutbelerden bir şey anlamıyor, sadece başını önüne eğip dinliyordu. Bu durum hutbenin amacına da uygun değildi. Atatürk, cesaretle bu yanlışlığın üzerine gitmiştir. Bugün hutbeler, ülkemizde Türkçe okunuyorsa, bu onun sayesinde olmuştur. Atatürk, Türk

ulusu inandığı dini öz kaynağından öğrensini, Kur'an'ın ne dediğini bilsin istiyordu. "Türk, Kur'an'ın arkasından koşuyor, fakat onun ne dediğini anlamıyor, içinde neler var, bilmiyor ve bilmeden ibadet ediyor... Arkasından koştuğu kitapta neler olduğunu Türk anlasın." Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'i ve Sahih-i Buhari'yi Türkçe'ye çevirtmiştir.

"Dini lüzumlu bir kurum" olarak kabul eden Atatürk, kendi ifadesiyle, "din oyunu aktörleri"nin meydanı boş bulmaması için Diyanet İşleri Başkanlığını kurmuştur.

Din ticareti yapanlara, dinden maddî çıkar sağlayanlara karşı olan Atatürk, gerçek din bilginlerini daima takdir etmiş, hizmetlerini övmüş ve onlarla iftihar etmiştir. Bunlardan biri ilk Diyanet İşleri Başkanı M. Rıfat Börekçi'dir. Börekçi, Atatürk'ün huzuruna girdiğinde hep ayakta karşılanmıştır. "Paşam, beni mahcup ediyorsunuz." dediği zaman da, "Din adamına saygı göstermek, Müslümanlığın icaplandırır." karşılığını almıştır.

Atatürk'ün aynı şekilde saygı gösterdiği ve "baba" diye hitap ettiği bir diğer din bilginini de Amasya Müftüsü Abdurrahman Kâmil Efendi'dir. Öte yarıdan Nazillili Müderris Hacı Süleyman ismi de Cumhuriyet tarihimize Atatürk'ün "mefkure arkadaşı" olarak geçmiştir.

Atatürk'ün ilgi gösterip onurlandığı din adamı sadece bu üç isim değildir. Ülkenin bağımsızlığı için mücadele eden daha pek çok din adamını onurlandırmıştır. Orgeneral Kazım Özalp'in ifadesiyle, "O uygun olmayan durum ve koşullar içinde, saygıdeğer din bilginlerimiz öne geçmişler, sadece telkin ve aydınlatma ödevi ile yetinmemişler, ulusal kuvvetlerin başında da çarpışmışlardır."

Atatürk'ün lâiklik, din ve din adamları üzerine söyledikleri, bugün Türkiye'de hala tartışılmakta olan din-devlet, din-siyaset ve din-çağdaşlaşma ilişkilerinde yol gösterici özelliğini korumaktadır. Onun din konusundaki akılcı ve gerçekçi tutumu, hem dindarları hem de dinle ilgisi olmayanları koruyucu ve rahatlatıcı niteliktedir. Çünkü Atatürk'e göre esas olan, toplumsal düzenin sağlanması ve geliştirilmesidir. O, bu kavramların her birini, birey ve toplum için yaşamsal birer değer olarak kabul eder. Bu yüzden din ve Atatürk üzerinden siyaset yapmak veya herhangi bir şekilde çıkar ummak, dine ve Atatürk'e karşı yapılmış bir haksızlık olarak değerlendirilmelidir. Türk vatani ve ulusunun ebedî varlığı ve yüce Türk devletinin bölünmez bütünlüğü açısından bu tür haksızlıklara fırsat verilmemeli ve bunlarla mücadele edilmelidir.

Bir Yabancı Gözüyle XVI. YÜZYILDA Türk Zaferlerinin Sebepleri

Prof. Dr. Nesimi Yazıcı
Ankara Üniv. İlahiyat Fak.

Türklerde fazilet ve cesaretin mükâfâtı olarak hâsıl olan büyük bir itaat mevcuttur. Bu cesaretin menşei herkesin bir diğerinden daha üstün olmak arzusudur. Muharebe günü herkesin yiğitliğini göstereceği gündür.

Son günlerde sıkça Nejat Göyünç (ö. 1 Temmuz 2001) hocanın yazdıklarından bazılarını okumaktayım. Bilindiği gibi Prof. Dr. Nejat Göyünç, Osmanlı Tarihi'yle ilgili 10 kitap, millî, milletlerarası kongrelerde sunulmuş, çeşitli ilmî dergilerde yayınlanmış 146 makale ve tebliğ, 15 ansiklopedi maddesi, 47 kitap tanıtımı... vb. çok sayıda çalışması bulunan, ülkemiz üniversitelerinde sayısız öğrencinin yetişmesine katkıda bulunmuş pek değerli bir araştırmacıydı. Peygamber Efendimiz'in bir hadisinde, ölen kişilerin amel defterinin kapanacağı, ancak insanlara devamlı olarak fayda sağlayan bir tesis kuranın, kendisine dua edecek hayırlı bir evlât yetiştirenin ve bir de kendisinden faydalanılacak bir ilim bırakanın amel defterine, buradan gelecek sevapların yazılmaya devam edeceği bildirilmektedir. İşte bu hadiste ortaya konan esaslardır ki, Müslümanlar evlâtlarını iyi yetiştirmeye, vakıflar benzeri

hayatın her yönünü içeren kalıcı hayırlar yapmaya ve ilim adamlarını da, herhangi bir yükselme arzusu duymadıkları zamanlarda bile, araştırmalarına devam ederek eserler ortaya koymaya yöneltmiş bulunmaktadır.

Nejat Göyünç Hocamız da peygamberimizin faydalı ilim bırakan âlimlerle ilgili müjdesine ulaşmış olan ilim adamlarımızdan biriydi. Bu küçük yazımızda biz, tanınmaya ve tanıtılmaya gerçekten lâyık olan Hocamızı anlatacak değiliz. Bizim arzumuz, kendisini bu kadarlık da olsa andıktan sonra, günümüzden otuz beş, kırk sene önce yapmış olduğu iki çalışmasına atıfta bulunmak ve bu vesileyle geçmişte sahip olduğumuz değerlerden, hiç değilse bazılarını, bir defa daha gözler önüne sermektir. Umulur ki bizim hissettiklerimizi başkaları da hissederler. Böylece kötü yönlerimizi düzeltme ve iyi örnekleri bilerek

arttırma istikametinde çabalar içerisine gireriz. Sö-
zünü etmek istediğimiz Salamon Schweigger isim-
li bir Alman'ın XVI. yüzyılın ikinci yarısı başlarında
ülkemize yaptığı seyahat sırasında bizleri nasıl tanı-
dığı ve tanıttığıdır.

Bilindiği gibi Osmanlı Türkleri, XIV. yüzyılın ikinci
yarısı başlarında Rumeli'ye geçmişler ve kısa süre
içerisinde Balkanlardaki Hristiyan milletler karşısın-
da büyük zaferler kazanmışlar, kesin bir üstünlük
kurmuşlardı. Bu müthiş ilerleme, bir başka Türk ve
Müslüman sultan olan Timur'un Anadolu seferi
sonrasındaki kanışıklıklar dolayısıyla, elli senelik bir
duraksamaya uğradiysa da, 1453'te İstanbul'un fet-
hinden sonra daha da hızlı biçimde devam etmiş-
tir. İşte bu durum dönemi Avrupa'sında Türklere
karşı çok büyük bir alâka uyandırmış, onlarla ilgili
yayınların büyük çapta artmasına neden olmuştu.
Öyle ki, bu devirde Avrupalılar arasında Türkler
hakkında bilgi veren yayınlar, Yunan ve Lâtin klâsik-
leriyle dinî metinlerden daha da fazla bir okuyucu
kitlesine sahip olmuş, hatta İngiltere'de, komşuları
Fransızlar ve Hollandalılardan sonra, hakkında en
fazla yayın yapılan millet Türkler olmuştur.

Şüphesiz bu yayınların önemli bir kısmında Türk-
lerle ilgili akla gelmez iftiralar, yalan ve yanlış değer-
lendirmeler yer almaktaydı. Bununla birlikte peşin
fikirli bir kısım yazarlar bile, şu veya bu sebeple ve-
yahut da şekilde, bize ait bazı değerleri ortaya koy-
maktan geri duramamışlardır. Nitekim önceliğin
askerî ilerlemelere verilmiş olması dolayısıyla or-
dumuzun disiplini yanında, ülkedeki asayişin düz-
günlüğü, sınırlar içinde kalan her din ve etnik kö-

kenden tebaaya tanınan geniş din ve vicdan hürri-
yeti, halkımızın yardım severliği, misafirperverliği ...
vb. güzel niteliklerimiz de bu eserlerde yer bulmuş
bulunmaktadır.

Burada sözünü edeceğimiz Salamon Schweigger
1551'de Almanya'da küçük bir kasaba olan Hai-
gerloch'ta dünyaya gelmişti. Babası, sonradan yer-
leştiği ve vatandaşlığa kabul edildiği Wüttemberg
Prensligi'ne ait küçük bir şehir olan Sulz'da hayatı-
nın son yıllarını noterlik yaparak geçirmiş olan. Sa-
lomon Schweigger, çocukluğunda önce Lâtinçe
okumuş, Protestan manastır okullarına devam et-
miştir. 1572-1576 yılları arasında ise Tübingen
Üniversitesi'nde İlahiyat öğrenimi görmüş, fakat o
buradaki eğitimini, küçük yaşlardan beri içindeki;
"uzak ülkeleri görmek, bir şeyler öğrenmek, biraz
tecrübe sahibi olmak hususundaki büyük arzusu"
dolayısıyla yarım bırakarak ve birçok macera, te-
şebbüs, bazı nüfuzlu tanıdıklarını araya koymasının
sonucunda 1577'de Viyana'dan İstanbul'a gönderi-
len Avusturya elçileri Joachim von Sinzendorf ve
Gogitsch'in heyetine elçilik vaizi olarak dahil ol-
muştur. Nehir yoluyla Belgrat'a, oradan da kara
yoluyla 1 Ocak 1578'de karlı ve soğuk bir günde
Osmanlı başkenti İstanbul'a ulaşan Salamon
Schweigger, burada üç yıldan fazla kalmıştır.

Salamon Schweigger gerek Viyana'dan İstanbul'a
kadarki ve gerekse İstanbul sonrasında sırasıyla uğ-
radığı Rodos, İskenderiye, Filistin, Kudüs, Şam,
Trablus, Girit, Venedik ve Augsburg hakkındaki
notlarını daha sonra derleyerek, Ein neue Reys-
beschreibung auss Teutschland nach Constanti-
nopol und Jerusalem (Almanya'dan İstanbul'a ve
Kudüs'e Yeni Bir Seyahatin Hâtıraları) adıyla
1608'de Nürnberg'de yayınlamıştır ki, onun bu
eseri yüze yakın gravürü de ihtiva etmesi dolayısı-
yla kültür tarihimiz açısından son derece de değer-
lidir. Çünkü Salamon Schweigger, her ne kadar ko-
yu Hristiyan terbiyesiyle yetişmiş bir vaiz, yani aynı
bir dine mensupsa ve dolayısıyla, bu devirde kud-
ret, ihtişam ve askerî gücünün azametiyle Avru-
pa'yı titreten Osmanlı Devleti'nin ana unsuru olan
Türklere karşı birtakım peşin ve olumsuz yargılara
sahipse de, eserinin muhtelif kısımlarında dönemi
Türkleriyle ilgili, günümüzde dahi ibretle okunacak
değerlendirmeler yapmaktan da geri kalmamıştır.

Şimdi Salamon Schweigger'in eserinin Türklerin
Hristiyanlara Karşı Zaferlerinin Sebepleri ve Harp

Donanımları taşıyan 48. Bölüm'ünden, hocamız Nejat Göyünç'ün özet olarak aktardığı bilgilere yer verebiliriz;

"Hristiyanların Türklere niçin karşı koyamadıkları ve Türklerin neden devamlı olarak zafer kazandıkları eski ve umumî olarak sorulan bir sualdir. Eski bâtil inanışları bir tarafa bırakarak, Türklerin ve Hristiyanların harp usullerini mukayese edeceğim. Yalnız şunu peşinen göstermeliyim, bunun sebebi her şeye kâdir Allah'tır, ihtilâf hâlinde olduğu Hristiyanlara karşı Türklere zaferi ihsan etmektedir.

Hristiyan âleminin içinde bulunduğu ihtilâflar da, kardeşin kardeşe, arkadaşın arkadaşına, bir şehrin bir diğerine silâh çekmesi de Türklere yardım etmektedir.

Türklerin zaferden zafere koşmalarının diğer bir sebebi de, onların dinlerine karşı büyük bağlılıklarıdır. Bu dinî kudret ve heyecanın biz Hristiyanlarda da olması lâzımdır. Hristiyanlar tarafından öldürülen bütün Türkler şehit addedilirler, bu inanç onlara kudret verir.

Türklerde fazilet ve cesaretin mükâfatı olarak hâsıl olan büyük bir itaat mevcuttur. Bu cesaretin menşei herkesin bir diğerinden daha üstün olmak arzusudur. Muharebe günü herkesin yiğitliğini göstereceği gündür.

Türklerde insanlar da eşit tutulmaktadır. Paşa, beylerbeyi ve sâire gibi bütün ileri gelen devlet ricâli, asil bir soydan gelmedikleri için övünürler. Babam bir çiftçidir, yevmiyelidir, çobandır, fakat ben çalışkanlığım, cesaretim ve tecrübem ile bu mevkie geldim, diye övünürler. Asâlet doğuştan olmaz, fazilete dayanır, derler. Ovidius da bir asilin isim ve serveti onun asilzâde hayatı sürebilmesi için yeterli değildir. Esas asâlet, anlayış ve hak bilirlikten doğar derdi. Hristiyanlarda bu böyle değildir. Daha ziyade şahsın görünüşüne itibar edilir. Bir kimse asil bir aileye mensupsa, hiç harp tecrübesi olmasa da, kendisine emir salâhiyeti verilir. Buna mukabil, fakir olup harp sanatından az çok anlayan, bu hususta tecrübe sahibi olan biri, bu işten hiç anlamayan asilin emri altına girer.

Türk askerleri sulh zamanında da, harp zamanında imiş gibi, daima sefere hazır bulundurulurlar ve üç aylıklarını (maaş, ulûfe) alırlar. Onlara devlet de yardım eder. Sefere veya sahraya çıkıldığı zaman

yiyecek, içecek ve erzak hususlarında kendilerine yardım edilir. Bu usuller Alman askerleri için meçhuldür.

Mukaddes Roma Germen İmparatorluğu'nda ordu mensuplarının toplanması, birliklere ayrılması büyük gayretlere ihtiyaç gösterir. Reichstag'ın toplantısı, düşmana karşı harekete geçebilmesi uzun zaman ister. Bu meyanda işitilmemiş masraflardan, ziyafetlerden, yeme içmelerden bahsetmek istemiyorum. Bunlar için beyhûde yere büyük paralar ve servetler sarf olunur. Reichstag'ın toplantısı bitene kadar da, düşman memleketlerin derinliklerine girer, kılıç ve ateşle her tarafta büyük hasarlara sebep olur".

“Her şeyin sahibi Yüce Allah'tır. Bizler iyi kullar olmayı istiyorsak, O'nun elçisinin rehberliğinden asla sapmayacağız. Dünyada da ahirette de başarı ve mutluluğun Cenab-ı Allah'ın rızasından geçtiğini bileceğiz. Çok çalışacağız. İşte o zaman kimse bize örnekler gösteremeyecek, örnekler bizler olacağız. Geçmişte bunu bir defa yaptı isek, bir defa daha başaramamamız için ne eksiklerimiz var ki?...”

Sözün özü her şeyin sahibi Yüce Allah'tır. Bizler iyi kullar olmayı istiyorsak, O'nun elçisinin rehberliğinden asla sapmayacağız. Dünyada da ahirette de başarı ve mutluluğun Cenab-ı Allah'ın rızasından geçtiğini bileceğiz. Çok çalışacağız. İşte o zaman kimse bize örnekler gösteremeyecek, örnekler bizler olacağız. Geçmişte bunu bir defa yaptı isek, bir defa daha başaramamamız için ne eksiklerimiz var ki?...

Kaynaklar: Nejat Göyünç, "Salamon Schweigger ve Seyahat nâmesi", Tarih Dergisi, c. XIII, S. 17-18 (İstanbul 1963), s. 119-140; Nejat Göyünç, "Yabancı Gözü ile XVI. Yüzyılda Türk Zaferlerinin Sebepleri", Türk Kültürü, Yıl VIII, S. 94 (Ankara Ağustos 1970), s. 636-639; Nejat Göyünç'ün kısa hayat öyküsü, çalışmaları, vefakâr dostlarının makaleleri ile birlikte adına çıkarılan Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç, Ed. Kemal Çiçek, Ankara, 2001 adlı eserinde görülebilir; Gülgün Üçel-Aybet, Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699), İstanbul, 2003; Dünyada Türk İmgesi, Yay. Haz. Özlem Kumrular, İstanbul, 2005 içinde yer alan muhtelif tebliğler.

Hız. Peygamber Sevgisinin Anıt Eseri MEVLİD ve SÜLEYMAN ÇELEBİ

Mustafa Özçelik

Mevlid'de dinin aslı kadelerine sıkı sıkıya bir bağlilik görülür. Bu bağlilik Hz. Peygamber sevgisi etrafında teşekkül ettirilirken bir yandan da akaid konuları da işlenmiş ve Mevlid'de besmele, zikir, Allah'ın sıfatları, Allah'ın birliği gibi inanışla ilgili konular ve ahlâkî pek çok ilkeler üzerinde durulmuştur.

Bursa, bir Osmanlı payitahtı olarak uzun yıllar siyasi bir merkez olmanın yanı sıra bir ilim, kültür merkezi de oldu. Böylesi bir atmosfer içerisinde burada pek çok şair, bilgin ve mutasavvıf yetişti. Yaptıkları hizmetler, yazdıkları eserlerle her biri medeniyetimizin birer inşacıları oldular. Bu yüzden hayırla anılmaya devam ediyorlar. Bu isimler arasında Emir Sultan, Molla Fenârî, Niyazi Mısrî, Somuncu Baba, Bursalı Âşık Yunus, Hazreti Üftade ve daha niceleri bugün de maneviyat coğrafyasının yıldızları olarak bizleri aydınlatmaya devam ediyorlar.

Bu isimler arasında anılması gereken biri de Süleyman Çelebi'dir. Bu ismi söyler söylemez aklımıza hemen onun ünlü eseri Vesiletü'n-Necât yahut halk arasındaki yaygın ismiyle Mevlid gelecektir. Çünkü biz çoğu kez, eserin isminden önce yazarını/şairini hatırlarız. Ama burada durum oldukça farklıdır. Mevlid, şairinden çok şöhret bulmuş, neredeyse onun adını bile unutturmuştur. Eğer biz, Mevlid'in kimi yerlerinde "Süleyman" adını okumasak bu eseri anonim bir eser sayacağız.

Bu durum, elbette eserin lehine olan bir özelliktir. Zira, anonimleşmesi onun asırlar boyunca ne denli benimsendiğinin ve yaygınlık kazandığının bir göstergesidir. Dolayısıyla Süleyman Çelebi de böylesi bir eserin şairi olarak dünyada çok az şaire nasip olan şöhretli bir isim haline gelmiştir. Çünkü Mevlid'in okunmadığı bir zaman ve mekân neredeyse yoktur. Yazıldığı günden bu yana kandillerde, bayramlarda, savaşlarda,

doğumlarda, düğünlerde, ölümlerde kısacası hayatımızın hemen her alanında mevlid okumak/okutmak çok önemli bir geleneğe dönüşmüştür.

Mevlid'in yaygınlık kazanmasının bir önemli sebebi de; Osmanlılar devrinde aynı zamanda bir devlet merasimi olarak da idrak edilmesidir. Peygamberimiz'in doğum günü olan Rebiülevvel ayının 12. gecesi resmî bir kutlama yapılır ve bu gece mevlid alayı ile karşılanırdı. Başta padişah olmak üzere bütün devlet görevlilerinin katıldığı bu merasim Mevlid'i bütün ülke saatinde okunur bir eser haline getirmiştir. Cumhuriyet devrinde de halk arasında çeşitli vesilelerle Mevlid okutulma geleneği sürdürülmüş, televizyonun hayatımıza girmesiyle birlikte bu yolla da yine geniş bir kitlenin ilgi konusu olmaya devam etmiştir.

Mevlid, dinî, edebî, tasavvufî açıdan çok yönlü incelemelere konu olabilecek zenginlikte bir eserdir. Önce de belirttiğimiz gibi tanınmışlığı şairinin önündedir. Bu durum elbette Süleyman Çelebi'yi unutturmamalıdır. Çünkü eserin önemi, şairinin kimliği ve eseri yazma sebebiyle yakından ilgilidir. Bunlar bilinmezse eser hakkında yapılacak değerlendirmeler de eksik kalır. Bu yüzden şimdi kısaca da olsa şairin biyografisine ve daha da önemlisi eserin telif sebebine bakmak gerekmektedir.

Süleyman Çelebi (1353-1422) Bursalı'dır. Osmanlı'nın kuruluş ve gelişme devresinde yaşamış, Orhan Gazi'den Çelebi Mehmed'e kadar olan dönemi idrak etmiştir. Bu dönem devletin inşası, fetret yılları sonrasın-

da yeniden toparlanması gibi olayların geçtiği yıllardır. Süleyman Çelebi, saraya yakın bir ailenin ferdidir. Dolayısıyla onu devrin elit sınıfından biri olarak düşünebilirsiniz. Bu durum, onun bir medrese tahsili yaptığını, hatta devrin genel eğilimine bağlı olarak irfan kurumlarında da eğitim gördüğünü gösterir. Nitekim kaynaklar onun Yıldırım zamanında Divan-ı Hümayun imamlığı yaptığını ve Emir Sultan çevresindeki irfan meclisinin müdavimleri olduğunu yazmaktadırlar. Süleyman Çelebi'nin ilim ve irfan bahsindeki seçkin niteliği Emir Buhari'nin de tavsiyesiyle Ulu Cami imamlığı görevine gelmesine vesile olmuştur. Zira, paytahtın en büyük camiinde görev yapabilmek için her anlamda üstün niteliklerle donanımlı olmayı gerektirmektedir.

Bu donanım içerisinde edebî bilgi birikimi de söz konusu olmalıdır. Dolayısıyla Mevlid, aynı zamanda bir edebiyat şaheseridir. Zaten yaygın ünü, sadece konu olarak Hz. Peygamber'i işlemesinden çok yahut onunla birlikte edebî niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden Süleyman Çelebi'yi aynı zamanda Osmanlı edebiyatının/şiiirinin kurucu isimlerinden biri olarak da kabul etmemiz gerekir. Süleyman Çelebi, bu yönüyle Yunus Emre, Gülşehri, Âşık Paşa gibi isimlerin Türkçe'yi bir şiir dili haline getirerek inşa ettikleri dinî-tasavvufî Türk edebiyatının yaşadığı devirdeki en önemli temsilcidir. Bu temsilcilik sadece edebî mahiyette olmayıp aynı zamanda bir birlik misyonunun da ifadesi olarak anlam taşır. Çünkü Mevlid'de asıl konu olarak Hz. Peygamber işlenmiştir. Böylece insanlar bu ana tema ile Peygamberimiz'in manevî şahsiyeti etrafında birlik olmayı gerçekleştirmişlerdir.

Mevlid'de dinin aslî kaidelerine sıkı sıkıya bir bağlılık görülür. Bu bağlılık Hz. Peygamber sevgisi etrafında teşekkül ettirilirken bir yandan da akaid konuları işlenmiş ve Mevlid'de besmele, zikir, Allah'ın sıfatları, Allah'ın birliği gibi inanışla ilgili konular ve ahlâkî pek çok ilkeler üzerinde durulmuştur.

Kaynakların bildirdiğine göre Mevlid'in yazılış tarihi 1409'dur. Bu tarihten önce de Mevlid türünde kimi eserler kaleme alınmıştır. Zira, bu tür eserlerin asıl kaynağı şîre(şîret) adı verilen eserlerdir. Onların tarihî geçmişi ise epey geriye tâ Hz. Peygamber devrine kadar uzanır. Bu demektir ki, Hz. Peygamber hakkında çok sayıda eser yazılmış hatta bu anlamda yeni edebî türler oluşturularak bir peygamber edebiyatı meydana getirilmiştir. Şîre'den naat'a; şemâil'den hilye'ye kadar pek çok türde yazılan bu eserler de Müslüman muhitlerde çokça okunmuş ve se-

vilmiştir. Ama denilebilir ki hiçbir eser Mevlid'in benimsenme derecesine çıkamamıştır. Mevlid, hem kendine mahsus nitelikleriyle üstün bir eserdir hem de bütün diğer türlerin örneklerine ve özelliklerine sahiptir. Bu bakımdan o manzum bir siyer olarak aynı zamanda bir naat'tır, bir hilye'dir, bir şemâil'dir.

Eserin bu şöhretinde konusunun önemli olduğunu söyledik. Onun kadar önemli olan bir tarafı da Mevlid'in Türkçe yazılmış olması ve edebiyat açısından taşıdığı değerdir. Bu değerinin de onun benimsenmesinde etkili olduğu muhakkaktır. Çünkü bir edebiyat eserinde kalıcılığı konudan çok dil ve anlatım sağlar. Mevlid bu anlamda Türkçe'nin bir şaheseridir. Bu yönüyle kendinden önce yazılan bu konu ve türdeki eserleri neredeyse unutturarak Türkçe mevlid geleneğinin de başlatıcısı olmuştur. Öyle ki Süleyman Çelebi'den günümüze onun eserinden ilham alarak yahut onun tesirinde kalarak pek çok şair mevlid denemeleri yapmıştır. Yüzü aşkın bu metinlerin hiçbirisi onun değerine ulaşamamış, hepsi bir nazireden ibaret kalmıştır.

Öte yandan Mevlid, Türkçe ile yazılan bir metin olmanın ötesine geçmiş, Arapça, Farsça, Amavutça, Kürtçe, Boşnakça ve Rumca gibi dillere de çevrilmiş hatta bu dillerde mevlidler yazılmıştır. Mevlid'in bu yayılış coğrafyasındaki genişlik onun tıpkı Nasreddin Hoca fıkraları, Battal Gazi menkıbeleri gibi her yerde benimsendiğinin de bir göstergesidir. Böylece mevlid, bir yandan da bütün bu coğrafyalarda Türk dili ve kültürünü temsil eden, onun değerlerini oralara taşıyan bir eser özelliği de kazanmıştır.

Geniş kitlelere mal olmuş eserlerin değiştirilmesi, kimi yanlış uygulamalara konu edilmesi nerdeyse kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü işin içine kitle psikolojisi ve merasim unsurları girince meselenin inanış ve bilgi boyutu çoğu zaman göz ardı edilebilmektedir. Bu durum zaman zaman Mevlid'in de başına gelmiş olabilir. Bu tür uygulamalar yüzünden Mevlid okutulması noktasında kimi eleştiriler ortaya çıkmıştır/çıkabilir. Asırlar boyunca bu denli tesirli bir eserin bugün de kitlelerin din eğitiminde bir vasıta olarak kullanılması ihmal edilmemelidir. Bütün mesele bu uygulamanın dinin esaslarına uygun olarak icra edilmesidir. Bu hassasiyet gözetildiği takdirde Mevlid'in, dün olduğu gibi bugün de bilhassa geniş halk kitlelerinin dini duyarlıklarının beslenmesinde, esere konu olan Hz. Peygamberin manevî şahsiyetinin yine bir birlik unsuru olarak canlı tutulmasında tesirli olacağı muhakkaktır.

“SAÇMA EY GÖZ EŞK DEN GÖNLÜMDEKİ ODLARE SU KİM BU DENLÜ DUTUŞAN ODLARE KILMAZ ÇÂRE SU”

Vedat Ali Tok

Türk Edebiyatının gelmiş geçmiş en büyük aşk ve çile üstadı Fuzûlî, Peygamber âşığı bir şairdir. Ondaki bu aşk, divanı incelendiğinde bâriz bir şekilde görülebilir. Gazellerinde kafiye harfleri değişikçe, çoğunlukla ilk gazeller na't şeklinde yazılmıştır. Özellikle, Peygamberimizin torunu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmiş olması, şairin Kerbelâ'yı mukaddes bir makam telâkkî etmesine yol açmıştır. Şiirlerinin birçoğunda Hz. Hüseyin'in şehit edilme hadisesine telmih vardır. "Hadîkatü's-Süedâ" isimli eserinde ise, bu olaya daha geniş bir yer ayırmıştır.

Fuzûlî'nin en meşhur na'tı şüphesiz ki "Su Kasidesi" diye meşhur olan kasîde Der-Na't-i Hazret-i Nebvî'sidir. Bu kasidede Fuzûlî, o zamana kadar kullanılmayan "Su" motifini kullanmıştır. Su, Fuzûlî'nin şiiri boyunca Peygamber Efendimiz'e hasret, onun ravzasına ulaşmak için binbir türlü yola başvuran bir insanı temsil etmektedir.

Suyun Türk tasavvuf kültüründe önemli bir yeri vardır. Zira su, "Anâsır-ı Erbaa"dandır. Anâsır-ı Erbaa, dört unsur demektir. Bunlar; hava, su, ateş ve topraktır. Bu dört unsur, varlık âleminin de esasını teşkil eder. Anâsır-ı Erbaa'nın insanların mizaçlarına da hâkim olduğuna inanılır. Hava soğukluk, su yaşlık, ateş sıcaklık, toprak kuruluk işareti-dir.

Su, Fuzûlî'nin hayatında çok daha farklı bir anlam taşımaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi şair, Kerbelâ topraklarında yaşamış; bu toprakların bütün susuzluğunu, meşakkatini, maddî-manevî sıkıntısını çekmiş bir insandır.

İnsan, fitrî olarak sevdiği, ihtiyacını hissettiği bir şeyi; arzu ettiği bir nesnede kişileştirir. Söz gelişi özellikle klâsik edebiyatımızın manevî dünyasında "sevgili" hep "gül" ile idealize edilmiştir. Fakat sonraki dönemlerde sevgilinin teşbih edildiği noktalar,

nesneler, kavramlar da değişebilmiştir. Meselâ Tanzimat döneminde "sevgili" zaman zaman "vatan", "hüriyet", "cumhuriyet" gibi kavramlarla karşılanırken; "sevgili"nin bazen de "Türkiye", "İstanbul" gibi coğrafyalarla temsil edildiğini görürüz.

İşte yukanda izah ettiğimiz sebeplerden ötürü, Fuzûlî de çok sevdiği Hz. Muhammed (s.a.s.)'i su ile anlatmayı hedeflemiştir. Bu şiir aşağıdaki şâheser beyitle başlıyor:

"Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su

Kim bu denli dutuşan odlare kılmaz çâre su."

Beyti daha iyi anlayabilmek için Peygamber Efendimizle Hz. Âişe annemiz arasında geçen şu diyaloga kulak verelim:

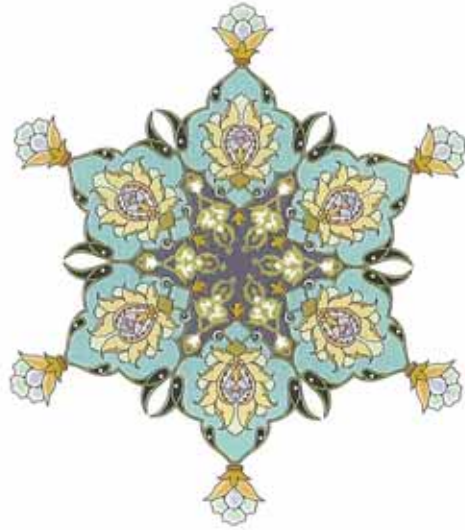
Hz. Âişe radiyallahu anhâ anlatıyor: "Ey Allah'ın Rasûlü!" Verilmemesi caiz olmayan şey nedir?" dedim. Su, tuz ve ateş!" buyurdular. Ben tekrar: "Ey Allah'ın Rasûlü! Evet suyu anladık öyledir, fakat tuz ve ateş niye öyledir?" dedim. Şu cevabı verdi: "Ey Humeyrâ! Kim (isteyene) ateş verirse, bu ateşin pişirdiği her şeyi tasadduk etmiş gibi sevap kazanır! Kim de tuz verirse, o da bu tuzun tatlandığı her şeyi tasadduk etmiş gibi olur. Kim su bulunan yerde bir Müslümana bir içimlik su içirirse, sanki bir köle âzâd etmiş gibi olur, suyun bulunmadığı yerde içirirse, onu ihya etmiş gibi olur."

“ Suyun Türk tasavvuf kültüründe önemli bir yeri vardır. Zira su, "Anâsır-ı Erbaa"dandır. Anâsır-ı Erbaa, dört unsur demektir. Bunlar; hava, su, ateş ve topraktır. Bu dört unsur, varlık âleminin de esasını teşkil eder. ”

Su kasidesinin bu ilk beytinde bir tezatla buluşturuyor şair bizi: Ateş ve su. Ateş şiddetli bir arzunun, su ise arzu duyulanın sembolüdür. Buna göre şair o kadar büyük bir arzu ateşiyle kavrulmaktadır ki, değme sular onu söndüremez. Ateş, şairin içinde yaşadığı coğrafyanın bir özelliğidir. Su ise onu ferahlatacak, serinletecek her türlü çare, derman olarak düşünülebilir.

"Ey göz! Gönlümde yanan ateşlere gözyaşından su saçma; çünkü böyle tutuşan ateşlere su fayda etmez." diyor şair. Gözlerinden akan yaşlar çok şiddetli görüyor belli ki. Çünkü oradan gelen su ile bir yangını söndürmeye çalışıyor. Gerçi yangın da ondan daha şiddetli... Öyle ki, gözyaşından gelecek sular söndürecek gibi değil.

Gönlümdeki ateş, aşk ateşidir. Maddî bir ateş değil. Mecnunca bir sevdaya tutulan âşığın mizacı da ağlamaktır. Aslında gözyaşı ile gönül ateşi tezat gibi

görünse de ikisi de aynı duygunun -aşkın- sonucudur. O yüzden birinin diğerine derman olacak durumunu da söz konusu olamaz; çünkü her ikisi de aynı menşeden kaynaklanıyor. Yani çıkış noktalarında tezat olmadığı için birbirleriyle ünsiyet hâlineleler. Bir başka deyişle ikisi birbirinden derman anyor; ancak ikisi de yardıma muhtaç. Öte yandan Fuzûlî gözlerine "Su saçma!" emni veriyor ki, bu da gönlündeki ateşin sönmesini istemediğine işaret ediyor; çünkü bu ateş, Peygamber sevgisiyle yanan bir ateştir.

Şiirde anâsır-ı erbaa'da geçen ateş, toprak, su ve havanın hepsine yer verilmekle beraber, şiirde özlenen asıl unsur su; ikinci olarak da havadır. Buna göre Fuzûlî'nin mizacının "su"ya meyilli olduğu söylenebilir.

Şiirin genelinde hâkim mevsim bahar ve hâkim renk de yeşildir. Yeşil, aynı zamanda şairin bütün özlemlerinin sembolü kabul edilebilir. Beyitte su ve ateş tezat teşkil eden kelimelerdir. Bu anlamda "göz" kelimesi de tesadüfen seçilmemiştir. Bu kelimenin "su kaynağı" olan göz ile ilişkisi vardır.

Muhteşem Miras, Şanlı Hediye: EDİRNE SELİMİYE CAMİİ

Cevat Akkanat

Mimar Sinan, Selimiye'nin merkezî bir yapı olma özelliğini dikkate alarak, ustalığını ve hayal gücünü kullanmıştır. Zira, Selimiye Camii şehrin merkezine, Kavak Meydanı denilen yere inşa edilmiştir. Çok uzaklardan dört minaresi ile göze çarpan yapı, kurulduğu yerin seçimiyle, Mimar Sinan'ın aynı zamanda usta bir şehircilik uzmanı olduğunu da göstermektedir.

Selimiye Camii... Osmanlı-Türk sanatının en önemli eseri... Dünya mimarlık tarihinin şaheseri...

1568-1574 yıllarında Sultan İkinci Selim tarafından Mimar Sinan'a inşa ettirilen Selimiye Camii, birbirinden önemli kişi ve mekânların sembolü konumundadır. İkinci Selim, Mimar Sinan, Edirne şehri ve Osmanlı Devleti, Selimiye'yle adları ilk akla gelenlerdir...

Bir defa bu cami, Osmanlı Devleti'nin, 16. Yüzyılda Avrupa üzerinde devam eden hâkimiyetini yansıtan bir saltanatın eseridir. Edirne'nin "ta-cı" olan Selimiye Camii, Osmanlı devletinin gücünü somutlaştırır. Mimar Sinan'ın 80'li yaşlarında yaptığı Selimiye, onun "ustalık eserim" dediği bir abidedir. Aynı zamanda, Osmanlı mimarlığının ulaştığı son merhaleyi de gösterir.

Camiin Yapılış Hikâyesi

Selimiye Camiinin yapılışı, dahası için İstanbul'a değil de Edirne'ye inşa edildiği sorusu tarihi bir sorudur. Ev-

liya Çelebi, Seyahatname'de Selimiye'yi anlatmaya bu soruyla başlar. Cevabı gayet açıktır: İkinci Selim, rüyasında Hz. Peygamberi görür. Kıbrıs'ın fethinden önce Allah'a "Kıbrıs adası fâtihi olursam gaza malından bir cami yaptıracağım" diye söz veren padişahı, kâinatın Efendisi (s.a.s.) rüyasında uyanır. Bu arada camiın yapılacağı yeri de işaret eder: "...benim himayemde olan İslâm'ın seddi Edirne'de bir câmi yapıp sancağım dibine gel!"

Bu rüyanın benzerini vezir Kara Mustafa Paşa da görmüştür. Gördükleri rüya üzere hemen harekete geçen padişah ve vezir, orduyla birlikte Edirne'ye varırlar. Orada istişare ederler. Bu arada Selim Han, peygamberimizi rüyasında tekrar görmüştür. Bu kez işaret edilen "camiin temeli ve kiblesi"dir.

Evliya Çelebi'nin bu konuyla ilgili zevkli anlatımı şu cümleyle biter: "Orada yüzbinlerce adam toplanıp bismillâh ve dualarla üç bin adet kurban temel yerinde hazır edilmiş,

uğurlu saat girince tekbir ile bütün kurbanlar kesilip temeline başlanmıştır."

Diğer taraftan, Selimiye'nin yapılış serüvenini tarihî olaylarla açıklayanlar da vardır. Sözgelimi, İkinci Selim'in gençlik yıllarından itibaren Edime'ye hususî bir sevgisi olduğu söylenir. Babası Kanunî Sultan Süleyman onu, İran Seferi'ne çıkarken tahtının korunması için Edime'de bırakır. Böylece ondaki Edime sevgisi katlanarak artar. Bu sevgi ve bağlılık, camii'nin Edime'ye yapılması tercihini ortaya çıkarır.

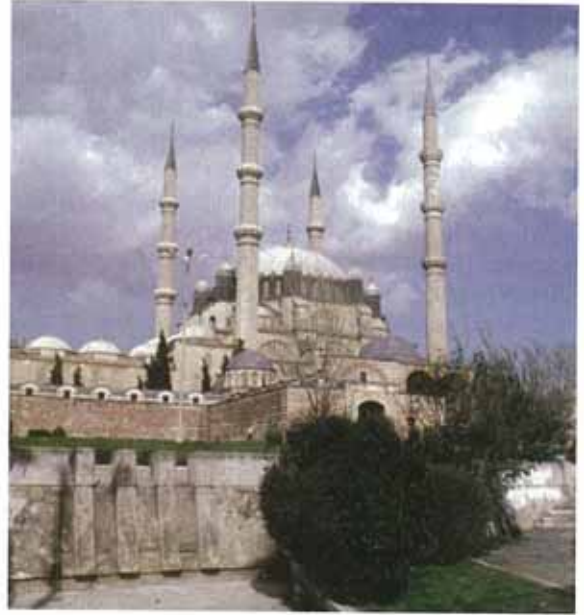
Bir diğer yorum da şudur: İkinci Selim, 22 Haziran 1567'de İstanbul'dan Edime'ye gelmiş ve Zigetvar Seferi sonrasında Avusturya'yla yapılan barış anlaşmasına (1568) kadar burada kalmıştır. Selimiye Camii'nin yapım kararı da o günlerde verilmiştir. Yer seçimi konusunu, İstanbul'da uygun bir arsanın bulunamayışı ile açıklayanların olduğunu da belirtelim.

Cami'nin Edime'de nereye inşa edileceği konusundaki en ciddi görüş ise, Mimar Sinan'ın zekâsıyla açıklanmaktadır. Zira o, yer seçiminde gelişigüzel davranmayıp bilinçli bir hesaplama içinde bulunmuştur. Sinan bu seçimiyle Selimiye'nin merkezî bir yapı olma özelliğini dikkate alarak, ustalığını ve hayal gücünü kullanmıştır. Zira, Selimiye Camii şehrin merkezine, Kavak Meydanı denilen yere inşa edilmiştir. Çok uzaklardan dört minaresi ile göze çarpan yapı, kurulduğu yerin seçimiyle, Mimar Sinan'ın aynı zamanda usta bir şehircilik uzmanı olduğunu da göstermektedir. Bu arada Selimiye'nin yerinde daha önce Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Eski Saray (Saray-ı Atik) adıyla maruf Edime'nin ilk sarayı ve Baltacı Muhafızları Kışlası bulunduğu kaydedilmektedir.

Yeryüzündeki Bütün Yapılardan Üstündür

Türk ve İslâm sanatını dünya sanat tarihi disiplinine dahil etmeyi başaran Ernst Diez, Selimiye için şunları söyler: "Selimiye; mekânındaki büyüklük, yükseklik, topluluk ve ışık etkisi bakımından yeryüzündeki bütün yapılardan üstündür."

Söz konusu üstünlükleri anlatmaya çalışacağımız işbu yazımızda öncelikle şunu belirtmek lâzımdır: Selimiye Camii geniş bir külliye bütünlüğü içinde yer alır. Külliye'de caminin yanı sıra medrese, hamam, türbe, imaret, muvakkithane yapılan bulunmaktadır. Mimar Sinan, külliye'nin öbür yapılarının boyutlarını küçük tutmuş ve dikkatlerin camii üzerinde toplanmasını sağlamıştır. Günümüzde külliye'deki yapıların bir kısmı, Edime Müzesi'nin çeşitli bölümlerini oluşturmaktadır. Külliye'ye bağlı son yapı, III. Murat zamanında Selimiye'ye vakıf olarak Mimar Davut Ağa'ya yaptırılan 124 dükkanlık Arasta (çarşı)dir. Bütün yapılarıyla

birlikte külliye'nin kapladığı alan kayıtlarda 22.202 m² olarak geçmektedir.

Selimiye Camii ise, genel olarak 2475 m², iç bölüm olarak 1475 m² (Bazı kayıtlara göre 1620 m²) bir alanı kaplar. Bu niteliğiyle Selimiye, mimarlık tarihinin en geniş mekâna kurulmuş yapısı kabul edilir.

Kesme taştan yapılmış duvarlarla çevrili bir avlunun ortasında yer alan Selimiye Camii, yaklaşık 40 m. boyunda, 60 m. eninde bir asıl ibadet yeri ile, buna kuzeyden bitiştirilmiş aynı ölçülerde bir şadırvanlı avludan oluşur. Şadırvanlı avlunun zemini beyaz mermerden olup çevresi 18 kubbe ile 16 sütunlu revaklarla çevrilidir.

Bu iç avlunun ortasında yer alan şadırvan ise beyaz mermerden yapılmış olup 16 köşelidir. Bordür ve muslukları bir hayli zarif olan şadırvanın üstü kubbesizdir.

Selimiye'ye genel bakışımızı noktalamaya çalıştığımız bu satırlarda kapılara değinmeden geçmek doğru olmaz. Camii, üç yönden çevreleyen dış avluya dokuz kapıdan girebilirsiniz. Dış avludan şadırvanlı avluya geçişiniz üç kapıyla mümkündür. Selimiye Camii'nde secde etme bahtıyarlığına ulaşmanız içinse beş kapı hizmetinizdedir. Buyrun, içeri giriyoruz...

Gök Kubbeye Açılan Pencere: Selimiye Kubbesi

Burada belirtilecek ilk tespit şudur: Selimiye Camii'nin iç mimarı özelliklerinin erişilmezliğini taş, mermer, çini, ahşap, sedef gibi unsurların uyumlu bir şekilde bir arada kullanılmasını sağlar.

Kesme taştan yapılan camiin iç bölümünde ilgi çeken ana unsur, yüksekliği 43.28 m, yarıçapı 31.30 m olan kubbedir. Ayasofya Camii'ninkinden büyük olduğu belirtilen bu kubbe tek kubbeli yapıların zirve noktası olarak kabul edilir. Selimiye kubbesi 6 m. genişliğindeki kemerlerle birbirine bağlanan sekiz fil ayağı üzerine oturtulmuştur. Bu sekiz payandanın dördü ortada, diğer dördü ise köşelerden duvarlara bitişik vaziyettedir. Mimar Sinan tarzı olarak kabul edilen 8 payeli cami plânının en başanlı örneği Selimiye'de görülür.

Selimiye'nin merkezî kubbesini köşelerde dört, mihrap yerinde ise bir yanm kubbe destekler. Merkezî kubbe kasnağında bulunan 32 küçük pencere, dört duvarındaki diğer pencerelerle birlikte camiin aydınlanmasında önemli rol oynar.

Evliya Çelebi kubbe kasnağındaki pencerelerin başında "Allahu nurüsemavâti ve'l arz..." ayetinin yazılı olduğunu kaydeder. Aynı yerde, Selimiye

kubbesini hatlarıyla donatan Hattat Karahisarî, Hasan Çelebi ile ilgili acıklı bir olay da anlatır. Buna göre, Hasan Çelebi Selimiye kubbesinin tam ortasına ayet yazarken bir gözüne kireç tozu kaçar. "Ah gözüm!" diye can havliyle kıvrılırken yanlışlıkla yanında hazır bulundurduğu ve kalemle yıkadığı kap içindeki kireçli suyla yüzünü yıkar. Böylece diğer gözü de şişer ve kör olur. Selimiye kubbesinde gösterdiği üstün maharet onun sanat hayatına mal olmuştur. Fakat ölümsüzlüğü de bu kubbedeki hatlarıyla kazanmıştır...

Kubbe bahsini şair Arif Nihad Asya'nın "Selimiye" şiirinden bir iktibasla bitirelim:

"Selimlerden kalma muhteşem miras,
Sinanlardan kalma şanlı hediye
Kuvvetin tuğrası, sanatın mührü
Kubbeler kubbesi Selimiye"

Semboller Dünyası: Ters Lâle, Zemzem Suyu

Söz müezzinler mahfeli ile onun altındaki şadırvanı anlatmaya geldi...

Selimiye'nin müezzinler mahfeli kubbenin tam altında bulunmaktadır. Müezzinler mahfelinin bu konumu Selimiye'ye has olmakla birlikte, bazı sanat tarihçilerince Mimar Sinan tarzına uygun bulunmaz. Mevkii itibarıyla mihrabın görülmesini engellediği iddia edilir. Fakat onun bu konumu camiin genel simetrisini bozmaz.

Müezzinler mahfelinin yüksekliği 2,4 m., ebatları ise 6x6 m.'dir. 12 mermer ayak üzerine konurmuş ahşap bir yapıdır. Dört tarafı orijinal ceviz korkuluklarla çevrilmiştir. Korkuluklarda elma ağacından kakma filetolar ve açık yeşil, açık kırmızı, koyu yeşil, gri boyalar vardır. Bu mahfelin en ilginç unsuru ise sol köşesinde mermer sütun üzerinde, kabartma olarak yapılmış olan ve hakkında efsaneler söylenen ters lâle motifidir. Bir efsaneye göre bu lâle, cami arsasının sahibi olan ve burada lâle yetiştiren kişinin, cami yapımı için çıkardığı zorluğu ve ters tutumunu sembolize etmektedir. Bazıları ise bu lâlenin cami inşaatında çalışan kör bir ustanın ürünü olduğunu ileri sürer. Bu konuda başka inanışlar da vardır: Sözelimi, Allah ve lâle kelimelerinde aynı harflerin bulunmasından ötürü, mistik bir anlam öne çıkarılmış ve motif kutsal sayılmıştır. Bu arada, eski Türk harfleriyle yazılan lâle kelimesi tersinden "hilâl" okunur. Hilâl milletimizin âlâmet-i farikalarındandır. Konuyla ilgilenenlerden bazılarının yaklaşımları ise, Mimar Sinan'ın o günlerde hastalanan ve ölen torunu Fatma'yla bağlantılıdır. Buna göre lâle motifi Sinan'ın torunuyla ilgilendiği ve moralinin bozuk olduğu sıkıntılı günlerde, oraya bir kalfa tarafından konurmuşdur. Söz lâleden açılmışken, müezzinler mahfelindeki ters lâle dahil, Selimiye çinilerinde değişik boy, renk ve biçimde 101 ayrı türde lâle motifi kullanıldığını belirtelim.

Müezzinler mahfelinin tavanına altın kaplı ince çubuklarla yapılmış küçük bölümler ve her bir bölmenin göbeğine işlenmiş gül, lâle, karanfil çiçekleri ile aynı tavanın dört kenarını saran ve orijinalliğini hâlâ koruyan pervazlardaki kalem işleri de görülmeye değerdir. Aynı tavanın ortasında kare bir çerçeve içinde yer alan çarkıfelek ise hayranlık uyandıran bir diğer sanat eseridir.

Müezzinler mahfelinin tam altında mermerden yapılmış bir şadırvan vardır. Evliya Çelebi bu şadırvanı Bursa Ulu Camii'nin içindeki şadırvanla benzer görür.

Mermerle Çininin Visali: Mihrap, Minber ve Hünkâr Mahfeli

Selimiye Camii mihrap ve minberi Türk mermer işçiliğinin şaheserleri arasındadır. Mihrap bütünüyle mermerden yapılmış olup kabartma çinilerle de süslenmiştir. "Amene'r-Resulü" ile "Fatiha Sure-si"nin işlendiği mihrabın duvarındaki girinti, yanm kubbe örtüsüyle camiin iç mekânına kendine has bir kimlik kazandırır.

Mermer ustalığının bir örneği de minberdir. İşçiliğindeki incelik, yükseklik, büyüklük ve güzellik bakımından bu grubun diğer şaheserlerini gölgede bırakır. Selimiye minberinin sağ ve sol yanındaki bölümler mermerden olup geometrik örgü ile süslenmişlerdir. Benzerleri arasında en zarif mermer işçiliğine sahiptir. Bu minberin külâhı ise çini kaplıdır. Bunun gibi, mihrap tarafındaki duvarlar ile camideki bütün alt kat pencerelerin alınlıklardan da çini dekor ile kaplanmıştır.

Hünkâr mahfeli, mihrabın solunda olup dört sütuna oturtulmuştur. Bu sütunlar dört kemerle birbirine bağlanmıştır. Bu mahfelin alt bölüm tavanındaki orijinal kalem işleri, dönemin bütün zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Mahfelin duvarları ise dönemin en değerli çinileri ile kaplanmıştır. Bu kısımda, sonradan kesilip yerlerine konmuş izlenimi veren meyve vermiş iki elma ağacı, Osmanlı çinilerinde benzeri olmayan bir dekor olarak karşımıza çıkar. Elma fidanının kökü, karanfil, lâle ve sümbüllerle zenginleştirilmiştir. Bahar açmış Erik fidanı ise Hünkâr mahfeline taze bir hava getirmektedir.

Hünkâr mahfelindeki çinilerin bir bölümü 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslar tarafından kaçırılmıştır.

Son olarak, Selimiye Camii çinilerinin İznik'in en parlak dönemine ait olduğunu belirtelim.

Selimiye Minareleri: Hangi Yönden Bakalım?

Selimiye'nin 3.80 m. çapında, 70.89 m. (külâh ve alem dahil 85 m) yüksekliğinde üçer şerefeli dört minaresi vardır. Caminin dört köşesinde bulunan bu zarif minareler yapıyı kuşatan ve büyük kubbeyi kucaklayan bir görünüm arz etmektedir.

Bu minarelerin daha ilginç bir özelliği vardır. Cami-i avlusunun kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerindeki minarelerin üçer merdiveni vardır. Bu iki minarede birinci merdivenle birinci ve üçüncü şerefelere, ikinci merdivenle ikinci ve üçüncü şerefelere, üçüncü merdivenle ise doğrudan doğruya üçüncü şerefeye çıkılır ve bu sırada çıkanlar birbirlerini görmezler. Güneydoğu ve güneybatı köşelerindeki minarelerin şerefelerine ise tek merdivenle ulaşılır.

Selimiye'nin pek çok unsuru için söylenen efsanelerden camiin bu ince minareleri de nasibini almıştır. Derler ki: "Minarelere hangi yönden bakılırsa bakılsın iki adet görülür."

Efsanelerin Selimiye'si

Halkımızın, sevdiği pek çok varlığa uygun gördüğü yüceltme arzusundan, Selimiye'nin payına düşenler oldukça fazladır. Öyle ki, gerek halktaki bu yüceltme arzusu, gerekse 17. Yüzyılda Evliya Çelebi'nin Seyahatname'de ve ondan bir asır sonra Edime Defterdar Kethüdası Dayezade Mustafa Efendi'nin Risale-i Selimiye'de yaptığı anlatımlar, efsanevi inançlar hâline dönüşmüştür.

Bir kısmına yer yer değindiğimiz bu tür yaklaşımlara daha nicesi eklenebilir: Pencerelerinin 999 adet olduğu, bin olsaydı Mekke'nin yerine geçeceği; minarelerinde 12 olan şerefe sayısının İkinci Selim'in 12. Padişah olduğuna denk geldiği; tek kubbeli olmasının Allah'ın birliğini simgelediği; payanda, kapı, çeşme, pencere ve benzeri donanımlarının çeşitli ayet ve hadislerle bağlantılı anlamları ihtiva ettiği, vs...

Sözü Balla Keselim

"Edime Kasidesi" şairi Arif Nihad Asya, Selimiye Camii'ni "Türkün Trakya'da(ki) tapusu" olarak vasıflandırdıktan sonra şu coşkun mısraları terennüm eder:

Mahya olmak için Sultanselim'e
Göklerden yıldızlar ordusu gelir.
Kubbeler menekşe, şerefeler gül...
Mermerlerinden çiğdem kokusu gelir"

Şairin işaret ettiği gelişlere iştirak edenlerden olmanız dileğiyle...

Hz. Peygamber (s.a.s)'in Torunu Kerbelâ Şehidi **Hz.HÜSEYİN (r.a.)**

Doç. Dr. Adem Apak
Uludağ Üniv. İlahiyat Fak.

Hicretin 4. yılında (m. 626) Medine'de dünyaya geldi. İslâm tarihi kaynakları onun adından Hz. Osman (r.a.) dönemi fetih hareketlerinde bahsederler. Buna göre Hz. Hüseyin, ağabeyi Hz. Hasan (r.a.) ile birlikte Kûfe valisi Said b. el-As'ın komutasında gerçekleşen Horasan fetihlerine iştirak etmiştir. Aynı şekilde muhasara edilmesi esnasında Hz. Osman (r.a.)'ı korumak amacıyla görevlendirilenler arasında yer almıştır.

Hz. Hüseyin (r.a.), babası Hz. Ali (r.a.)'nin halife olmasından itibaren gerçekleştirilen tüm askerî ve sivil faaliyetlerin tamamında bulundu. Hz. Ali (r.a.)'nin Hariciler tarafından şehit edilmesi üzerine, ağabeyi Hz. Hasan (r.a.)'a biat etti. Ancak Hz. Hasan (r.a.)'ın halifeliği Muaviye (r.a.)'ye devretmesine karşı çıktı. Daha sonra bu tavrından vaz geçip Kûfe'yi terk ederek, Hz. Hasan (r.a.) ile birlikte Medine'ye döndü.

Hz. Hüseyin (r.a.), Muaviye'nin (r.a.) oğlu Yezid adına biat almasına karşı çıkan sahabe çocuklarının başında yer aldı. Bunun üzerine Muaviye (r.a.) muhalefetin merkezi olan Medine'ye gelerek, sahabe çocuklarını bu konuda ikna etmeye çalıştı, ancak başta Hüseyin b. Ali olmak üzere, Abdullah b. Ömer, Abdurrahman b. Ebî Bekr, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Abbas, istişarî hilâfetin terk edilerek yönetim sisteminin saltanata dönüşmesine sebep olacağı düşüncesiyle, Yezid'in veliaht ilanına karşı çıktılar, ardından Medine'yi terk ederek Mekke'ye gittiler. Muaviye (r.a.) onları takip ederek, Yezid'in veliahtlığına razı olmaları çağrısında bulunduysa da, onların desteğini burada da alamadı.

Muaviye'nin (r.a.) ölümünün ardından Yezid'in halife olmasıyla birlikte, Kûfe'deki yönetim muhalifleri harekete geçerek Mekke'de bulunan Hz. Hüseyin (r.a.)'i yanlarına çağırma kararı aldılar. Bu amaçla şehirdeki Hz. Ali (r.a.) taraftarlarının liderlerinden Süleyman b. Surad'ın evinde toplanarak, Hz. Hüseyin (r.a.)'e bir davet mektubu kaleme aldılar. Mektupta onu Kûfe'ye gelmeye, dağınık durumda olan insanları Yezid'e karşı toplamaya davet ettiler. Çağrılara cevap verip şehirlerine geldiği takdirde kendisini halife ilan ederek, onun bayrağı altında Yezid'e karşı savaşacaklarına dair söz verdiler.

Gelen daveti dikkate alan Hz. Hüseyin (r.a.), amcasının oğlu Müslim b. Akîl'i temsilci olarak Kûfe'ye gönderdi. Müslim, şehre ulaştığında halkın teveccühü ile karşılaştı. İlk önce Muhtar es-Sekaff'nin evinde konakladı. Mülayım bir kişiliğe sahip vali Numan b. Beşir (r.a.)'in müsamahası sayesinde, Hz. Ali (r.a.) taraftarlarıyla toplanmalar düzenlemeye başladı. Sonuçta şehirde önemli sayıda muhalefet grubu ortaya çıktı. Gelişmelerin gidişatından ümitlenen Müslim, Hz. Hüseyin (r.a.)'e Kûfe'ye gelmesi için haber gönderdi.

Diğer taraftan Müslim'in faaliyetlerinin duyulması üzerine vali Numan b. Beşir (r.a.), halk yönetimine karşı herhangi bir harekete girişmemeleri konusunda uyardı. Kûfe'de bulunan yönetim yanlıları valinin yumuşak tavrından rahatsız olarak, ondan muhaliflere daha şiddetli davranmasını istediler. Ancak Numan b. Beşir onların ikazlarını dinlemedi. Bunun üzerine Yezid'e haber gönderilerek valinin şehirdeki muhalif faaliyetlere müsamaha gösterdiğini, şayet Kûfe'yi kaybetmek istemiyorsa daha sert bir idareciyi görevlendirmesi gerektiğini bildirdiler. Yezid şehrin yönetimini Basra Valisi Ubeydullah b. Ziyad'ın emrine verdi. Yeni vali Kûfe'ye gelir gelmez halkı itaate çağırarak, aynı zamanda tehdit içeren bir konuşma yaptı. Bunun üzerine Kûfeliler toplanarak valinin evini kuşattılar. Durumun aleyhine geliştiğini gören Ubeydullah b. Ziyad, yanında bulunan şehir ileri gelenlerinden dışarı çıkarak kendi yakınlarını topluluktan ayırmalarını istedi. Bu girişimin ardından valilik sarayının et-

rafındaki kalabalık hızla dağılmaya başladı. O kadar ki, Müslim b. Akil'in sadece 30 kişilik bir taraftan kaldı. Bunun üzerine harekete geçen valinin askerleri Müslim'i yakalayarak öldürdüler.

Hız Hüseyin (r.a.), Müslim'in öldürülmeden önce yazdığı ve kendisini davet eden mektubu alması üzerine, Kûfe'deki gelişmelerden habersiz bir şekilde harekete geçmişti. Diğer taraftan Kûfe'de kontrolü ele geçiren Ubeydullah b. Ziyad, Hz. Hüseyin (r.a.)'in Mekke'den hareket ettiğini öğrenince onu takip etmesi için Husayn b. Numeyr'i görevlendirdi. Hz. Hüseyin (r.a.), yanındakilerle birlikte Zû Husum denilen yere ulaştığında, Husayn b. Numeyr'in gönderdiği Hürr b. Yezid komutasındaki askerî birliklerle karşılaştı. Bunların görevi Mekke'den gelenleri sürekli takip etmek, gözetim altında bulundurmak ve onları Kûfe'ye ulaştırmaktı. Hz. Hüseyin (r.a.) ise kesinlikle Ubeydullah'ın yanına gitmeyeceğini söyledi. Hürr ise kendisinin de onları serbest bırakmayacağını bildirdi. Hz. Hüseyin (r.a.) bunun üzerine Kûfe ile Medine arasında farklı bir yola yöneldi. Yolculuk devam ederken Ziyad'ın mektubu geldi. Mektupta vali, Hürr b. Yezid'e Hz. Hüseyin (r.a.)'in sarp ve müstahkem yerlere sığınmasına engel olmasını, susuz ve insanların uğramadıkları bir yerde konaklamaya zorlamasını emrediyordu. Sonuçta Hz. Hüseyin (r.a.) Ninovalı bölgesinde yer alan ve günümüzde Bağdat'ın 100 km. güneydoğusunda bulunan Kerbelâ denilen yere ulaştı.

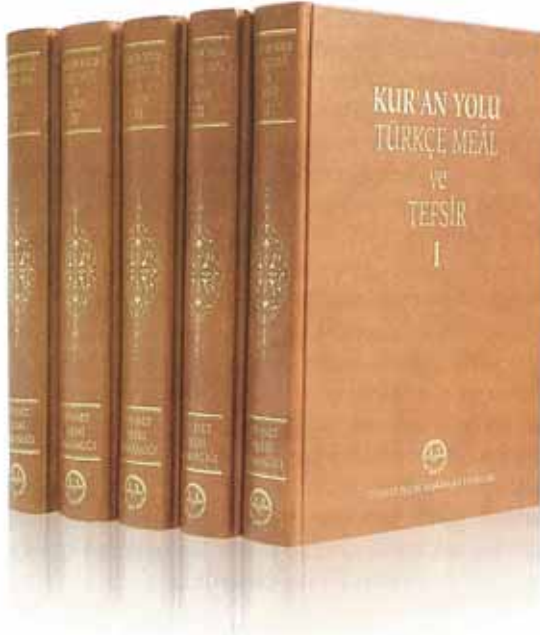
Bir gün sonra Kerbelâ mevkiine 4000 kişilik bir orduyla Ömer b. Sa'd b. Ebu Vakkas geldi. Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin (r.a.)'e niçin Kûfe'ye geldiğini sorduğunda, ona da kendisini bizzat Kûfeliilerin davet ettiğini, ancak şehirde istenmiyorsa derhal geri dönebileceğini ifade etti. Meselenin herhangi bir çarpışma meydana gelmeden hallini isteyen Ömer, hem Hz. Hüseyin (r.a.)'in söylediklerini aktaran, hem de kendisinin nasıl bir yol takip etmesi gerektiğini soran bir mektubu Ubeydullah'a gönderdi. Vali cevabı mektupta, ondan Hz. Hüseyin (r.a.)'i Yezid'e biate zorlamasını, ayrıca gelenlerin su ile bağlantısının da tamamen kesilmesini istedi. Bu hadise Hz. Hüseyin (r.a.)'in şehit edilmesinden üç gün önce gerçekleşti. Hz. Hüseyin (r.a.), Kûfe ordusunun komutanına ya geri dönmeye, ya sınır şehirlerine gidip cihad etmesine, ya da Yezid'in yanına gitmesine izin verilmesini istedi. Bu talep derhal Ubeydullah b. Ziyad'a ulaştırıldı. Vali bunun üzerine yanında bulunan Şemir Zilcevsen'e, Ömer b. Sa'd'a giderek Hz. Hüseyin (r.a.)'i teslim olmaya çağırmasını, aksi takdirde onunla savaşmasını, şayet böyle yaparsa kendisinin de Ömer b. Sa'd'a itaat etmesini, kabul etmezse onun başını vurarak askerlerin komutasını üstlenip, Hz. Hüseyin (r.a.)'e saldırmasını istedi. Ömer b. Sa'd, Şemir'in gelmesi üzerine Hz. Hüseyin (r.a.)'e karşı düzenlenecek saldırıyı bizzat idare etmeye karar verdi.

10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) cuma günü her iki taraf, sabah namazını kaldıktan sonra savaş vaziyeti aldı. Hz. Hüseyin (r.a.) kendisine saldırmak için hazır bekleyen Kûfeliilere tekrar nasihat etmek için uzun bir konuşma yaptı. Ancak muhatapları onun sözlerini dinlemediler. Bunun ardından Ömer b. Sa'd'ın, Hz. Hüseyin (r.a.) tarafına attığı bir okla savaş başlamış oldu. Hz. Hüseyin (r.a.)'in yanında bulunanlar, onu korumak için çok gayret sarfettiler. Ancak dört bir yandan yapılan hücumları karşılamaları mümkün değildi. Bu arada Ömer b. Sa'd, Husayn b. Numeyr'e emir vererek doğrudan Hz. Hüseyin (r.a.) üzerine saldırıya geçmesini istedi. Hz. Hüseyin (r.a.)'in yanındakiler sayılan az olduğu için Kûfe askerleri tarafında, sırayla öldürülüyorlardı. Sadece geride Hz. Hüseyin (r.a.) kaldı. Ancak Kûfeli askerlerden yanına gelen herkes geri dönüyor, hiç kimse onu öldürmeye cesaret edemiyordu. Nihayet Şemir'in keşin emriyle askerler ona doğru saldırıya geçtiler. Mâlik b. Nusayr isimli Kûfeli başına vurarak yaralanmasına sebep oldu. Bunun ardından Şemir yanındaki on kişiyle birlikte yaralı vaziyette bulunan Hz. Hüseyin (r.a.)'in üzerine saldırarak onu şehit etti. Kerbelâ'da Hz. Hüseyin (r.a.) ile birlikte 72 kişi öldürüldü.

Hız Hüseyin (r.a.)'in ve onunla birlikte öldürülenlerin kesik başları çarpışmaların hemen ardından Ubeydullah b. Ziyad'a götürüldü. Ömer b. Sa'd da iki gün sonra Hz. Hüseyin (r.a.)'in yanındaki kadın ve çocukları Kûfe'ye sevketti. Geride bırakılan şehit cesetleri ise bölgede yaşayan Benî Esed kabilesi mensupları tarafından Hâir denilen yere defnedildi.

Kerbelâ faciası, İslâm tarihinde etkileri uzun asırlar süren en elim hadiseler arasında kabul edilir. Bu olay gerek halife Yezid, gerekse Emevî hanedanına karşı toplumda büyük infiale sebep olmuştur. Hatta Hz. Hüseyin (r.a.)'in öldürülmesine tepki olarak pek çok isyan girişimi başlatılmıştır. Gerçekten de bu olay, Emevîlerin Müslüman kamuoyunun desteğini önemli ölçüde kaybetmesine sebep olmuştur. Bu konu hanedanın yıkılışına kadar önemli bir toplumsal sorun olma özelliğini devam ettirmiştir.

Tarihçiler, Emevî devletinin en önemli yıkılış sebepleri arasında bu hadiseye atıfta bulunurlar. Kerbelâ ayrıca Şiiliği artık sadece Ali taraftarlığı olmaktan çıkıp, ona bağlı olanların Müslümanları yönetmeyi Hz. Ali (r.a.) evlâdının devredilmez hakkı olduğu inancını benimseyen bir grup hâline getirdi. Onlar Emevîlerin veraset yoluyla iktidarı devri anlayışına bir tepki olarak, hilâfetin Hz. Ali (r.a.) soyundan gelenlerin hakkı olduğu tezi savunmaya, hatta bunu dinî bir anlayış olarak benimsemeye başladılar. Daha sonraki süreçte atılan bazı adımların ve temellendirmelerin referans noktası, Hz. Hüseyin (r.a.)'in Kerbelâ'da şehit edilmesi hadisesi olmuştur.

Yunus Akkaya
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Geçen zaman, değişen dünya ve gelişen teknoloji hergün yeni bir şeyler ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. Geçmişte ortaya konulan dinî-ilmî çalışmalar elbette önemlidir, ancak yazılan eserler büyük ölçüde o günün bilgi, birikim ve anlayışını yansıtmaktadır. Zaman değişiyor, insanlar değişiyor, bilgi değişiyor, idrak değişiyor; dolayısıyla bu kadar değişimin olduğu bir hayatta geçmişin bilgisinden de istifade ederek yeni şeyler üretmek, günün insanına, idrakine hitap eden ve günümüz ihtiyaçlarına cevap veren eserler ortaya koyabilmek hayati bir önem arz etmektedir.

Başkanlığımız yayınları arasında çıkan kaynak eserlerin bir devamı olarak nitelendirebileceğimiz, "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri" de günümüz insanının Kur'an-ı Kerim'i anlamasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. 2003 yılında I. baskısı, kısa sürede tükenmesi nedeniyle II. baskısı ve şu anda III. baskısı yapılan bu eser, vatandaşlarımız tarafından yoğun bir ilgi görmektedir. Eser, ülkemizin ilâhiyat alanında çalışmalarıyla bilinen dört değerli bilim adamı (Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Mustafa Çağrıncı,

Kur'an'a Açılan Pencere: KUR'AN YOLU TEFSİRİ

*"Dün dün de kaldı cancağızım,
bugün yeni şeyler söylemek lâzım."*

Mevlâna

Prof. Dr. İ. Kafi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş) tarafından kaleme alınmıştır. Bir komisyon çalışması ürünüdür. Tefsirin giriş bölümünde belirtildiği üzere; çalışmalar komisyon üyeleri tarafından kontrol edilmiş ve İslâm âleminde bu alanda ortaya konulmuş ortak bir çalışmanın ürünü olan ilk eserdir. Ayrıca bundan önceki ve şu anda görev yapan Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeleri tarafından incelenmiş ve basımına karar verilmiştir. Bu durum, eserin çok ince bir süzgeçten geçerek okuyucuya ulaştığı anlamına gelmektedir.

Kur'an Yolu Tefsiri'nin okuyucu olarak hedef kitlesi din üzerine uzmanlık düzeyinde araştırma yapan ilim adamları değildir. Bu tefsir, öncelikle Kur'an'ı doğru anlamak ve hayatında rehber edinmek isteyen, -farklı düzeylerde de olsa- kültürel birikimi olan insanların ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bir müracaat kitabı değil, baştan sona okunan ve üzerinde düşünülen, inanç, düşünce ve hayata pratik katkı sağlayan bir tefsir olması için orta hacimde tutulmuş; ayrıca anlaşılır bir dilin kullanılmasına özen gösterilmiş; bazı konularda daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler için, en uygun yerlerde ayrıntılı bilgi verilmesinin yanında, duruma göre ilgili kaynaklara da göndermeler yapılmıştır.

Tefsirin girişinde Kur'an-ı Kerim'in amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiş; neyi bildirmek, anlatmak ve yaşatmak üzere geldiği açıklanmıştır. Tefsirde ayetlerin mealleri ve yorumları verilirken, öncelikle onların indirildiği dönemdeki manalar, yani hitap ettiği ilk toplumun ilâhî mesajlardan anladıkları veya bu mesajların onlara anlatmak istedikleri tespit edilmeye çalışılmış; bunun için de imkân ölçüsünde o toplumun dili, kültürü, inançları ve telâkkileri, dünya görüşü, sosyal yapısı ve ilişkileri gibi faktörler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte Kur'an'ın ilk muhatapları-

na verdiği bilgiler, açıklamalar, yönelttiği eleştiriler, uyarılar, getirdiği düzenlemeler aynı zamanda evrensel anlam, değer ve amaçlar taşıdığından, olabildiğince bunları da ortaya koyan yorumlar yapılmıştır. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, (I-V), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003 Ankara, c. I, s. XLII)

Tefsir, vakit darlığı çeken günümüz insanının sıkılmadan, zorlanmadan okuyacağı bir ölçüde hazırlanmış, bazı eski tefsirlerde bulunan ve sağlam kaynağa dayanmayan zayıf rivayetler ve makul olmayan bilgileri içermemektedir. Bununla birlikte eski tefsirlerde bulunan ve günümüz insanına ulaşmasında fayda mülâhaza edilen bilgilere de tefsirde yer verilmiştir. Ayrıca muasır tefsirlerdeki önemli yorumlar da zaman zaman kaynak gösterilmek suretiyle okuyucuya aktarılmıştır. Böylece Kur'an Yolu Tefsiri; eski ile yeni tefsirleri harmanlayan, diğer taraftan eseri bilgi ve yorum yığını hâline getirmekten uzak duran bir anlayış üzerine bina edilmiştir. Eserin müellifleri bu durumu şöyle ifade etmektedirler:

"Kur'an'ın açıklanması gibi ağır sorumluluk gerektiren bir işle meşgul olduğumuzun ve bu alanda zengin bir kültür mirasına sahip bulunduğumuzun bilinci içinde, "özgün" kelimesinin câzibesine kapılmadan, tefsirlerdeki bilgilerin ve yorumların özünü vermeye ve Kur'an'ın bizi götürdüğü yere doğru ilerlemeye çalıştık. Bir başka anlatımla, çok geniş bir kültür hazinesi olan, ama tekrarla ve özellikle günümüz okuyucusuna hitap etmeyen açıklamalarla yüklü bulunan klasik hatta muasır tefsirlerdeki belli başlı bilgileri ve yorumları iyi bir ayıklamaya tâbi tutup, anlaşılır biçimde ve sağlıklı olarak aktarabilmenin önemli bir iş olduğu, yapılması gerektiği ve bunun "nakilcilik" olarak nitelenemeyeceği düşüncesiyle hareket ettik. Ama bu, araştırmamızın ve konu üzerinde yoğunlaşmamızın bizi ulaştırdığı, kendimize ait yeni bakış ve yorumu belirtmekten alıkoyan bir faktör olmadı. Öte yandan, ülkemizde okuyucunun kültür seviyesindeki yükselme ve Kur'an'ı anlamaya olan ilgideki artış, bizi az da olsa -konunun meraklıları açısından faydalı görülen- teknik sayılabilecek ayrıntılara da yer vermeye veya ilgili kaynaklara gönderme yapmaya yöneltmiştir. Bu çerçevede okuyucu için güvenli bilgilere kolayca erişme imkânı veren Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA) ve İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi (İFAV Ans.) gibi kaynaklara da atıflar yapılmıştır." (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, s. XLII)

Eserde her ayetin tefsirini yapmak yerine, meâlindekine katkı sağlama esasına göre ve olabildiğince

tekrardan kaçınarak tefsir etme yolu tutulmuş ve gereken yerlerde öncesine veya ileriye göndermeler yapılmıştır. Daha çok geçmiş dinler, peygamberler ve kavimlerle ilgili ayetler yorumlanırken, gerektiğinde mukayese imkânı sağlamak ve ihtiyaç hâlinde İslâmî inançlarla ve ilkelerle çelişmeyen ek bilgiler vermek maksadıyla Kitâb-ı Mukaddes'ten de bilgiler aktarılmıştır.

Bazı özel terimler ve kavramlar hakkında konunun önemiyle orantılı olarak daha geniş bilgiler verilmiştir. Ancak bu tür bilgileri, mutlaka ilgili terimlerin ve kavramların ilk geçtiği ayetlerde vermek yerine en ağırlıklı olarak geçtiği ayetlerde verme yolu tercih edilmiştir. Bu sayede konu bilgilerinin ilk cilt ve ciltlerde yığılması da önlenmiştir.

Şimdi Kur'an Yolu Tefsiri'nden bazı örnek yorumlar vermek istiyorum:

Takva Anlayışına getirilen Orijinal Yorum

Takva hakkındaki ayetlerin bir bütünlük içerisinde incelenmesi hâlinde açıkça görüleceği üzere (geniş bilgi için bk. Bakara, 197), Kur'an-ı Kerim'in büyük önem verdiği bu kavram, başlıca şu iki temel anlamı içermektedir: a) Takva, itikadî konularda yanlış ve bâtıl inançlara kapılmaktan, ahlâkî ve amelî konularda ruhu kirleten kötü duygulardan, fena huylardan; eksik, kusurlu, zararlı ve haksız davranışlardan, İslâm dininde esasları belirlenmiş olan hayat tarzına uymayan bir yaşayıştan sakınmak, uzak durmaktır. b) Takva, bütün faaliyetlerde, ödevlerin yerine getirilmesinde, her türlü kötülüklerin terkedilmesinde öncelikle Allah'tan ittika etmektir; yani Allah korkusunu, O'na karşı saygılı olmayı ön plâna çıkararak bu saygıyı, davranışların ve hayatın temeli yapmaktır. Takva bütün bu erdemleri kapsayan en geniş kapsamlı fazilettir. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, c. II, s. 406)

Hucurat Suresi 13. ayetinde yer alan, "Allah katında en değerli olanınız, O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır." cümlesi tefsir edilirken, "takva" kavramı tefsirde orijinal olarak şöyle izah edilmiştir: "Ayetteki "etka" kelimesinin içerdiği takva kavramı, evrensel değerleri, erdemleri edinme ve bunların zıtlarından titizlikle kaçınma ve sakınmayı ifade etmektedir (bk. A'raf, 26). Hak dine iman dışındaki evrensel değerler hangi kişi ve grupta bulunursa o, diğerlerinden daha üstündür, daha değerlidir. Sıra hak dine imana gelince, özellikle ebedî kurtuluş bakımından başka hiçbir değer ve erdem imanın yerini tutmaz, imandan üstün olamaz." (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, c. V, s. 49)

Kadının Boşama Hakkı

"Eğer kan kocanın aralannın açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralannı bulur, şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır." (Nisa, 35)

Ayet yorumlanırken şu ifadelere yer verilmiştir: İslâm hukukunda boşama (tatlik, talâk) hakkı kocaya aittir. Bu hükmü ya anlamayan veya kötüye kullanmak isteyenler "kadın hakkına aykırı" olarak değerlendirmişler, "İslâm hukukuna göre kadın evlilik hayatında zarara uğrasa, zulüm görse, mutlu olmasa dahi kocası boşamadıkça bunlara katlanmak mecburiyetindedir" demişlerdir. Ayetin açık ifadesiyle bunun ışığında yapılmış içtihatlar bu anlayışa kesin olarak yol vermemektedir. Evlilik hayatı içinde zarar ve zulüm gören, mutlu olmayan kadın, kocası boşamak istemediği halde hâkime veya hakemlere başvurarak evlilik hayatını sona erdirebilir. Ayrıca yine kadının irade ve teşebbüsüyle devreye girecek olan muhâlaa yolu da açıktır.

Ayetin asıl muhatabı ümmet olduğundan, kocanın boşama hakkını kötüye kullanmak suretiyle kadını mağdur etmesi hâlinde, aile meclisi veya toplumun devreye girmesi, tayin edecekleri hakemler aracılığı ile anlaşmazlıkların çözüme bağlanması gerekir.

Kâinatın Yaratılışı

"Yeryüzünde ne varsa tamamını sizin için yaratan, sonra göğe yönelerek onları, yedi gök olarak tamamlayıp düzene koyan O'dur ve O, her şeyi hakkıyla bilmektedir." (Bakara, 29) ayeti yorumlanırken şu ifadelere yer verilmiştir: Yerin ve göklerin bir başlangıcının bulunduğu, bundan önce yer ve göklerin mevcut olmadığı matematik, astronomi, güneş fiziği gibi ilgili bilim dallarınca da tesbit edilmiştir. "Yapılan araştırma, gözlem ve hesaplar, ilk evren maddesinin çıplak atomlardan oluşan kocaman bir küre hâlinde olduğunu, bu çıplak atomlar arasındaki karşılıklı şiddetli itme ile bu ilk evren maddesinin açılarak patlayan bir bomba gibi evrene yayıldığını göstermektedir. Ancak bu ilk evren maddesinin nasıl meydana geldiği bugün, araştırmalara rağmen tam olarak bilinmemektedir. Başlangıçta uzay ve zaman yoktu. Bir teoriye göre maddenin ve mekânın olmadığı, ışık ve enerji mefhumlarından söz edilmediği, boşluğun bile mevcut olmadığı bir devirde her şey, dehşetli bir patlama ile ortaya çıktı. Korkunç bir sıcaklıkta atomlar yaratıldı. Fizik ve kimya kanunları hükümlerini yerine getirdiler. Proton, nötron ve elektronlardan ağır elementler husule geldi. Yıldızlar doğdu, güneş ortaya çıktı, ga-

laksiler meydana geldi." (Taşkın Tuna, Uzay ve Dünya, s. 22, 27) Bilim adamları bu büyük patlamanın tarihini milyarlarca yıl geriye götürmektedirler. Şu halde dünyanın ve güneşin içinde bulunduğu samanyolu galaksisi gibi sayısız galaksi, milyarlarca yıl öncesinden yaratılmaya başlanmıştır, daha öncesinde ise bunlar mevcut değildi. İlk evren maddesinin nasıl var olduğu bilimin meçhulüdür. Bütün semavî dinler bunun bir yaratıcısının olduğu, sonraki gelişmeleri de ilmi sonsuz, hikmeti, kudreti ve sanatı eşsiz olan yaratıcının sağladığı konusunda ittifak etmişlerdir. Bu ve başka ayetlerde yerküreyi Allah yarattığı gibi, ayette "yedi sema" diye anılan gökleri de yedi gök olarak yaratıp düzenleyenin Allah olduğu bildirilmektedir. Bu yedi göğü dünyanın gökleri veya uzayın gökleri olarak kabul eden tefsirciler, eski Aristo ve Batlamyus nazariyesine göre Ortaçağ'dan sonra da Kopernik, Galile, Kepler, Newton, Einstein, S. Hawking çizgisinde gelişen güneş ve kâinat sistemleriyle ilgili bilgilere göre açıklamalar yapmışlardır. Ancak bu yedi gökten maksadın ne olduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Arap dilindeki kullanıma göre bunun çokluktan kinaye olarak düşünülüp birçok gök şeklinde anlaşılması da mümkündür. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, c. I, s. 40)

Kadın Hakkındaki Olumsuz Telâkkî Kur'an'ın Ruhuna Uygun Değildir

Yahudi ve Hristiyan kaynaklarından İslâmî geleneğe geçmiş bulunan kadın hakkındaki olumsuz telâkkî, yani "kadının şeytanlığı, fetanlığı, Âdem'in şeytana kanmasına ve cennetten çıkarılmasına sebep oluşu, bu yüzden 'asli günahın' asıl sebebinin kadın olduğu, dünyada ondan uzak kalınması gerektiği..." inanç ve anlayışı da Kur'an'ın lâfız ve ruhuna aykırıdır. Kur'an-ı Kerim bu macerada, Hz. Âdem'le eşini birlikte (tekil değil, ikil olarak) anmakta, gerek Allah'ın uyarısına ve gerekse şeytanın saptırmasına birlikte muhatap olduklarını; ayak kaydırmanın da kadın değil, şeytan olduğunu açıklamaktadır. Bir insan ve Allah'ın bir kulu olarak kadının erkekten farkının bulunmadığı, kemal yolculuğu ve yansımda erkek ile eşit fırsata sahip bulunduğu ise pek çok ayette açık ve kesin olarak ortaya konmuştur. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, c. I, s. 48)

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Kur'an Yolu Tefsiri, vatandaşlarımızın gayet rahat bir şekilde okuyup anlayabileceği ve istifade edebileceği bir eserdir. Aktüel olarak tartışılan pek çok dinî konunun cevabını da bu eserde bulabileceklerdir. Tabii kusursuzluktan söz etmek mümkün değildir, ancak eser ortak aklın ürünü olması, günümüzde yazılmış ve günümüz insanının idrakine hitap ediyor olmasıyla ayn bir önem arz etmektedir.

Yeni

yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızııştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.

(Bakara, 177)

FİYATI: 2,50 YTL